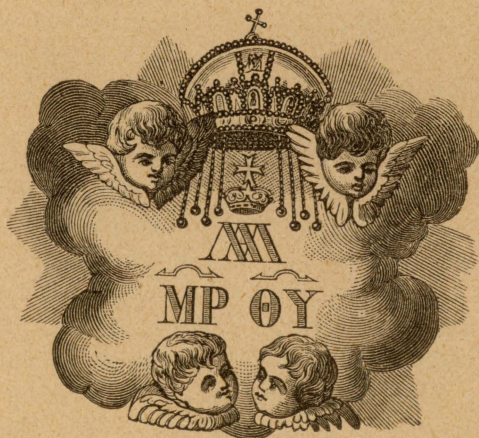

TUDÓSÍTVÁNY

A KEGYES TANÍTÓRENDIEK

BUDA-PESTI FŐGYMNASIUMÁRÓL

AZ 1882–83-iki TANÉVBEN.

BUDAPEST, 1883.

NYOMATOTT A „HUNYADI MÁTYÁS“ INTÉZETBEN.

TARTALOM.

- I. Pindaros győzelmi dalairól.
- II. A tanári kar.
- III. Tudósítás a tanodáról.
- IV. Tanterv.
- V. Írásbeli feladványok.
- VI. Az ifjuság érdemsorozata.
- VII. A sorozatban használt rövidítések magyarázata.
- VIII. Statistikai kimutatás a tanulókról.
- IX. Az érettségi vizsgálat eredményének áttekintése az 1882 - 83-ki tanév végén.
- X. Figyelmeztetés.

Pindaros győzelmi dalairól.

Az emberi művelődés magasztos munkájában igen fontos feladat jutott a görög népnek, melyet fényesen meg is oldott. Magasan lobogtatva a valódi emberiség — humanismus — zászlaját, mindenütt, a hova csak elhatott, meggyújtá a művelődés szövétnekét, messze üzvé a nyers barbarismus homályát. Nem is köszönhet az emberiség művelődés tekintetében egy népnek sem annyit, mint a görögnek. Nem szólunk itt államszerkezetéről, melyben megteremtven a valódi polgárzatot s az emberben az embert méltányolván, az egyénnek is megadta az őt megillető jogot az egész nemzet ügyeinek intézésében; csak szellemi, tudományos műveltségét akarjuk tekinteni, melylyel nemcsak saját korára hatott jótékonyan, hanem uralmát is megalapította a szellem világában örök időkre. Ezen uralmat szellemi felsőbbségével gyakorolta még akkor is, midőn politikai ereje kimerültével a hatalmasabbnak, a nyers erőnek kellett meghódolnia; a büszke győző kénytelen volt bevallani, hogy „Graecia capta ferum victorem cepit.“ (Hor. Epist. II. 1. 156.)

A kelet régi népeinél a szellemi műveltség rendesen csak egyes osztályoknak volt kiváltsága; a hieroglyphék titokzatos bölcsességének vajmi kevés hasznát tapasztalt, úgy a szegény, elnyomott aegyptusi nép, mint egyáltalában az emberiség; a chaldaeusok csillagászati ismerete eredményezhette ugyan az astrologia babonáit és badarságait, de szellemi művelődést nem; azonban a görög szellemnek művei nemcsak az egész nemzetnek, hanem az összes emberiségnek képezik közös kincsét, a szépnek és jónak kiapadhatlan forrását, melyből minden század legjelesbjei merítettek. Századok hosszú során át kiváló szerencsével és sikerrel művelte e nép a tudományok és művészetek mezejét; irodalma Homerostól egészen Longinusig (Kr. u. 273.) szakadatlan sorát tünteti fel az első rangu szellemi nagyságoknak, kiknek sirlakához elzarándokol a késő utókor fia, „s gyujt régi fénynél új szövétnekét.“

Valamely nép irodalmának története hű képét mutatja szellemi fejlődésének is. Ezen fejlődésben, ha annak menete természetszerű, a költészet előzi meg a többi művészetet. Az ifju görög szellem is köl-

tészetben nyilatkozott legelőbb. És valamint az ember szellemi életének első szakában a külvilág csodás jelenségeinek szemlélésében elmerül, s csak később, a fejlődés magasabb fokán kezdi saját belső világának csodáit, saját isteni természetét vizsgálódása tárgyává tenni: úgy a görög költészetben is először az eposi, tárgyi műfaj fejlődött ki, melynek csodás elbeszéléseit, tündérmeséit örömmel hallgatta a gyermekkorát élő nép, és csak ezután, vagy inkább ebből fejlődött a lyrai, alanyi műfaj, mely az emberi szív legbensőbb érzelmeit zengette meghatóbb hangokon, művészebb alakban.

Miként az epikai műfajnak, úgy a lyrainak is Kisázsia volt a bölcsője. A monda szerint Lesbos szigetén vettetett partra a thrák asszonyoktól széttépett Orpheus feje és lantja; Antissa, lesbosi városnál mutatták is a helyet, hol a mythikus dalnok feje el volt temetve, és Myrsilos, lesbosi történetíró állítása szerint a fülemilék szebben, bájolóbban énekeltek itt, mint máshol. E mondának jelentménye csak az lehet, hogy a lesbosi aeolok kiválóan művelték az éneket és a zenét, és hogy a lantos költészetnek eredete egészen a mythosi korig vihető vissza. A lantos költészetnek ezen neme a e o l i n a k neveztetik, s jellemző vonása azon szenvedélyes hév, mely különösen az aeol néptörzsnek volt sajátja. Mint a szívnek költészete, melyben a legbensőbb, legközvetlenebb érzelmek nyilatkoznak, a mint azokat csak e g y kebel érezheti, nem is volt alkalmas a karköltészetre; azért a költeményeket csak egyesek adták elő valamely húros hangszernek, rendesen lantnak kíséretével. Az aeol költészetet Alkaios és Sappho vitték a tökély legmagasabb fokára; amaz a szabadságnak és függetlenségnek lelkes, ihletett költője, emez pedig a „tizedik múzsa“, a gyengéd szerelemnek édes szavu dalosa.

Az aeol költészettől lényegesen különbözik a lyrai költészet másik neme, a d ó r i. A dór néptörzsnek komoly higgadtsága költészetének is jellemző sajátja. A költőt nem a tisztán egyéni szenvedély készíti mintegy öntudatlanul is dalra, nem zengi pusztán csak saját szívének érzelmeit, hanem méltóságteljes, nemes nyugalommal általános érvényű eszméket és érzelmeket egyesít művészi egészszé. Ez oknál fogva a dalokat nem is egyesek, hanem karok adták elő ünneplés alkalmakkor, zene és táncz kíséretében. Ezen körülmény természetesen szükségessé tette a külalak tökéletesbitését is. A versszakok nemcsak hogy megnagyobbodtak, hanem az *εἶδος μουστροφικόν*-ból *ἐπιφθικόν κατὰ περικοπήν γεγραμμένον* lett, vagyis két, mértékre nézve teljesen egyenlő szakhoz (*στροφή* és *ἀντιστροφή*) még egy harmadik szak járult befejező rész (*ἐπιφθίς*=utóének) gyanánt. Ily három versszak együtt véve képez egy perikopét, mely a költeményben rendesen többször ismétlődik.

Míg az aeol költészetet a p a t h o s, addig a dór lantos költészetet az e t h o s jellemzi. Lényegében vallás-erkölcsi lévén, főleg az istenekhez fordul az életnek bajai s viszontagságai között, vagy hősöknek,

jeles embereknek dicséretét zengi. A különféle indító okokhoz képest különféle fajokhoz tartoznak a költemények is. Vannak *hymnuso*k (*ἕμνοι*), általában dicsérő és hálaénekek az istenek tiszteletére, *paeano*k (*παιᾶνες*), vallási énekek az istenek, főleg Apollo *ἀλεξίκακος* (averruncus) tiszteletére; tartalmok részben hálaadás a vett jókért, részben segélykérés a szükségben és veszélyben; *prosodiák* (*προσόδια*), melyeket ünnepélyes körmenetek alkalmával szintén főleg Apollo tiszteletére énekeltek fuvolakisérettel; ezeknek egyik fajtát képezik a *partheniák* (*παρθένια*), melyeket női karok énekeltek Apollónak. Élénkebb előadás, gyorsabb menetű dallam és táncz jellemzi a *hypochre mák* at (*ὑποχρέματα*), melyek szintén Apollóhoz vannak intézve. A *dithyrambus* (*διθύραμβος*) épen ellentéte a *paean*nak; lendületes szavakban és *rythmus*okban Bacchus dicséretét énekelte fuvola- és *cziterakisérettel* és élénk mimikával. A *kördalok* (*σολιά*) ünnepélyes vendégségek alkalmával adattak elő; a *gyászdalok* (*θρήνοι*) temetések, vagy gyásztorok alkalmával fuvolakisérettel zengett komoly, méltóságteljes dalok. Vannak még *dicsénekek* (*ἐγκάμια*) egyes jeles emberek tiszteletére, és *győzelmi dalok* (*ἐπινίκια*), melyek a nagy nemzeti játékok győzteseit dicsőítették; továbbá *nászdalok* (*ἐμέναιοι*, *ἐπιθαλάμια*) *czitera-* és *fuvolakisérettel*; ezeket akkor énekeltek, midőn a *völegény* ünnepélyes menetben elhozta menyasszonyát a *szülői háztól*. Végre megemlítendő még a *tulajdonképeni bordalok* (*παροίμια*) és a *szerelemi dalok*, melyek szintén találkoznak a dóri lantos költészetben.

Mindezen költeményfajok művelésében kitűntek a keosi Simonides és Bacchylides; de minden elődjét messze felülhaladta s a görög lantos költészetet a tökély legmagasabb fokára vitte Pindaros, Thebae büszkesége, „regnator lyricae cohortis“, mint találóan nevezi őt Statius (Silv. IV. 7. 5.)

Míg a többi lantos költő műveiből alig jutott ránk egyéb töredékeknél, addig Pindaros műveiből van 44 győzelmi dalunk (14 olympiai, 12 pythói, 11 nemei és 7 isthmosi) és vagy 300, az imént felsorolt fajokhoz tartozó töredék száznál több kéziratban. Már ezen egy körülmény maga is mutatja, mily nagyra becsülték a régiek ezen költeményeket. Kortársai az elismerésnek és tiszteletnek számos jelével halmozták el a költőt; később az alexandriai s byzanti grammatikusok sokat olvasták s magyarázták; a római *lyra* fejedelme, Horatius, egész elragadtatással szól felőle Od. IV. 2.; nem különben Quintilianus, kinél a következőket olvassuk: *Novem vero lyricorum longe Pindarus princeps spiritus magnificentia. sententiis, figuris, beatissima rerum verborumque copia et velut quodam eloquentiae flumine; propter quae Horatius eum merito credidit nemini imitabilem.* (Instit. Orat. X. 1. 61.)

Értekezésünk czéljához képest a következőkben Pindarosnak győzelmi dalait fogjuk szemügyre venni; de előbb még néhány szót

kell szólanunk a nemzeti játékok nagy fontosságáról, a győzelem becséről és a győztes kitüntetéseiről.

Xenophonnál (Cyrop. II. 1. 22.) azt mondja Cyrus, hogy az emberek sokkal szivesebben és nagyobb buzgósággal foglalkoznak olyan dolgokkal, melyekben másokkal versenyezhetnek. Ezen gyakorlati elvet legszebben a görög nemzet élete valósította meg, melynek versenyzés volt minden mozzanata. És ezen versenyzési kedv a görög nemzetnek jellemében gyökerezett; az erélyes, tette vágyó hellén csak úgy juthatott erejének, képességének biztos és világos tudatára, ha azt a másokkal való versenyzésben kipróbálta; de aztán kereste is az alkalmat, hogy ezen erejének és képességének mások előtt érvényt és elismerést szerezzen, a mit megint csak versenyzésben ehetett. Volt azonban még egy másik, fontosabb indító oka ezen versenyeknek. Görög felfogás szerint a testi és szellemi tehetségek az istenektől valók, kik csak a művelésnek s tökéletesítésnek föltétele alatt adták azokat az embereknek. Ezen szempontból tekintve a versenyek istentiszteleti cselekvények is; mert az istenek, a testi s lelki erők adományozói, csak örömet lelhatték abban, ha látták, hogy a föld szülötte helyesen használja, gondosan tökéletesíti s jó kedvvel élvezi adományait. Ebből érthető egyrészt, miért voltak a vallási ünnepélyek rendszeren versenyjátékokkal összekötve; ebből magyarázható másrészt a bajnoki játékok iránti előszeretet, melylyel már a történelem előtti kor görögjeinél is találkozunk. Achilleus megölt barátjának, Patroklosnak tiszteletére versenyjátékokat rendez. (Hom. II. XXIII. Ἄθλα ἐπὶ Πατρόκλῳ).

A történelmi korban Görögországnak számos helyein találunk ily versenyjátékokkal, melyek az istenek és hősök tiszteletére rendezett ünnepélyeknek eleinte csak kiegészítő, utóbb pedig főrészt képeztek, úgy hogy Lukianos (Tim. 4) már az áldozatot nevezi az ünnep mellékes részének (*πάρεργον*). Noha az egyes városok ezen ünnepélyek fényének emelésére kiváló gondot s költséget fordítottak, noha a szomszéd tartományokból nagy számmal jöttek a nézők és résztvevők: mégis inkább csak helyi érdekűek maradtak s nem bírtak oly általános érvényre s fontosságra emelkedni mint az olympiai, pythói, nemeai és isthmosi játékok, melyek a körülmények sajátságos találkozása folytán általános érdekű, nagy nemzeti ünnepekké (*πανήγυρις*) fejlődtek. Ezen négy ünnep közt ismét az olympiai volt a legtekintélyesebb. „Miként az arany a többi érczet, a nap a többi csillagot ragyogásban felülmulja, úgy az olympiai versenyek a többi versenyt.“ (Pind. Ol. I. elején; Nem. X. 32.*) Az olympiai játékok fontosságát mutatja még az olympiasok szerinti időszámítás is.

*) A szöveg mindenütt W. Christ kiadása szerint van idézve. (Pindari carmina. Recognovit W. Christ, Lipsiae, Teubner, 1879.)

Homerosnak fentebb idézett énekéből kitünik, hogy a történelem előtti korban értéktárgyak voltak kitűzve pályadíjak gyanánt; sőt még a történelmi korban is találkozunk e szokással (*ἀγῶν χρηματίας*); de később, midőn az anyagi haszonnál többre becsülték a dicsőséget, koszorúk, ágak képezték a versenydíjakat (*ἀγῶν στεφανίας*). Ezen koszorús viadalokhoz tartoznak első sorban a nagy nemzeti játékok (Poll. III. 153.), melyekben Hellasnak legjelesbjei versenyeztek egymással férfias erőben és ügyességben a győzelem dicsőségeért, „*palma-que nobilis terrarum dominos evehit ad deos.*“ (Hor. Od. I. 1, 7.) A győztes elérte a földi boldogság legfőbb fokát, melyen túl már az isteneké kezdődik. Ezen gondolattal Pindaros dalaiban is gyakran találkozunk s értekezésünk folyamán bővebben szólunk majd felőle; annak feltüntetésére azonban, hogy nemcsak a költő becsülte ily nagyra a győzelem dicsőségét, hanem hogy ez az egész népnek nézete volt, igen alkalmas a következő példa: A görögök legkitünőbb ökölharczosa, a rhodosi Diagoras, a 79. olympiasban még egy olympiai győzelemmel is gazdagította eddigi számos diadalait. Az ő nyomdokait követte három fia és két unokája, kik ismételten sikerrel léptek föl a versenyekben; két fia pedig, Akusilaos és Demagetos, vele egy napon nyert Olympiában koszorut. A diadalmas fiuk válokra emelték ősz atyjokat, és az összegyűlt görögök zajos tetszésnyilvánításai közt végig vitték a versenypályán. (Paus. VI. 1.) Az általános lelkesedésben egy spártai ember így kiáltott fel: „Halj meg Diagoras, hiszen az égbe ugy sem mehetsz föl.“ (Cic. Tusc. I. 46, 111.) A spártai ezen jellemző nyilatkozatával csak azt akarta kijelenteni, hogy Diagoras eljutott az emberi dicsőség legmagasabb fokára, melynél magasabbra csak istenek és isteni szülöttek juthatnak.

De hát miben keresendő voltaképen a győzelem eme nagy becsének és jelentőségének oka? Ennek kellő megítélése végett görög álláspontra kell helyezkednünk. A görög nép mindazon intézményeit, melyek államéletének mintegy oszlopait képezték, s melyeket ez oknál fogva különös tiszteletben is tartott, közvetlenül az istenekkel hozta összefüggésbe oly módon, hogy rájuk vitte vissza azoknak eredetét. Így volt ez a versenyjátékokkal is, melyeknek alapítói gyanánt szintén isteneket, isteni eredetű hősöket tisztelt. Ebből természetesen következett, hogy a pályanyertes magát a versenyt alapító isten vagy hős kiváló kegyeltjének tartotta. Nem is annyira saját érdemének, mint inkább ezen isteni pártfogásnak tulajdonította a sikert, melyet egész Hellasnak színe előtt aratott; egész Hellas pedig csodálattal tekintett a győztesre, kiben a mythosi hajdan isteni hőseinek méltó utódját szemlélte. Ezen felfogásnak meg is feleltek a kitüntetések, melyekben a győztes részesült. Nevét, származását és szülővárosát a győzelem helyén kikiáltották s az utókor számára jegyzékbe iktatták vagy köoszlopba vésték (Ol. VII. 86.); a verseny-

játékok befejeztével pedig a versenybíráktól ünnepélyesen átvette a diadalkoszorút, a görög ember legdrágább kincsét. Olympiában ezen koszorúk előbb közszemlére voltak kitéve. (Paus. V. 12.3 és 20.1.) Este a koszorús győztest dicsőénekek zengése közt ünnepélyes menetben elkísérték társai az istenek oltáraihoz, hol az a nyujtott diadalért hálaáldozatot mutatott be. Az elisiek az olympiai győztes tiszteletére ünnepélyes lakomát is rendeztek államköltségen. (Paus. V. 15.8.) E helyen a győzőnek még azon joga is volt, hogy szobrát felállíthatta az Ἄλις-ban, az olympiai Zeusnak szentelt ligetben. Pausanias VI. 1—18. számos ily szoborról tesz említést.

Miután így a győztes a győzelemnek helyén számos kitüntetésben részesült, honfitársaival együtt valóságos diadalmenetben tért vissza hazájába, hol polgártársai, kik az ő dicsőségében saját városuk dicsőségét is látták, ismét a legnagyobb fénynyel és ünnepélyességgel fogadták. Cicero azt mondja, hogy Görögországban jobban ünneplik az olympiai győzőt, mint Rómában a diadalmas hadvezért. (Olympionicem esse est apud Graecos prope maius et gloriosius quam Romae triumphasse. Pro Flacco 13.) Bővebben szól erről Vitruvius (praef. IX.): „Nobilibus athleticis, qui Olympia, Pythia, Nemea, Isthmia vicissent, Graecorum maiores ita magnos honores constituerunt, ut non modo in conventu stantes cum palma et corona ferant laudes, sed etiam quum revertantur in suas civitates cum victoria, triumphantes quadrigis in moenia et in patrias invehantur, e reque publica perpetua vita constitutis vectigalibus fruuntur.“ Nem ritkán a lelkesült polgárok lebontották a város falainak egy részét, és ezen tartotta a győző ünnepélyes bevonulását. (Plut. Symp. II. 5. — Sueton. Nero 25.) Ezen sajtáságos szokással azt akarták mutatni, hogy a városnak, melynek ily derék polgárai vannak, minő az olympiai győztes, falakra szüksége nincs; megvédi azt a polgárok karjai.

De szülővárosa részéről nemcsak kitüntetésekben, hanem jutalmakban is részesült a győztes. A pénzbeli ajándékokat Solon megszorította, az isthmosi győzőnek 100, az olympiainak pedig 500 drachmát rendelvén. (Plut. Vit. Solonis, cap. 23.) Vitruviusnak fentebbi idézetéből látjuk, hogy a győző államköltségen étkezett a prytaeumban. (V. ö. Plat. Apol. 26 D.) Ha ehhez számítjuk még a közterhektől való teljes mentességét (ἀτέλεια), akkor megértjük, miért mondhatta Socrates βίος μακαριστός-nak az olympiai győztes életét. (Plat. Rep. V. 465 D.)

A mondottak leginkább az olympiai győztesre vonatkoznak ugyan, de — bár kisebb mértékben — a pythói, nemeai és isthmosi játékok győzőire is alkalmazhatók.

A görögöknél élet és költészet mindig a legszorosabb szerves összefüggésben volt. Az ily fontos intézmények, milyenek a nagy nemzeti játékok, a győzelemnek nagy jelentősége úgy magára a győztesre, mint annak nemzetségére és hazájára nézve, bő és hálás anyagot szolgáltatott a költészetnek; hiszen az istenek és a játékokat alapító hősök igényt tarthattak a hálás köszönetre, a győztesnek deréksége pedig nemcsak hogy megérdemelte, de meg is követelte a dicsőítést (Ol. III. 7.); erre pedig legalkalmasabb eszköz a költő dala. (Pyth. III. 114.) Csak igaz az, a mit Horatius mond:

Vixere fortes ante Agamemnona

Multi; sed omnes illacrimabiles

Urguentur ignotique longa

Nocte, carent quia vate sacro. Od. IV. 9. 25.

Vagy Pindaros szavaival: „A hajósnak kedvező szelekre, a földművesnek felhőszülte vizekre van szüksége; de annak, a ki a versenypályán aratott győzelmet, mézédességű dalokra, melyek jövőendő hírének biztos zálogát képezik.“ (Ol. X. 1.) És más helyen: „Más tettek mást kívánnak; de a győzelem leginkább a dalt kedveli, a koszorúk és jeles tettek legügyesebb kísérőjét.“ (Nem. III. 6. — V. ö. Isth. III. 7. — Isth. I. 47. és még több helyen.) Mindezekből következik, hogy a győzelmi ünnepélynek szükséges kelléke volt az epinikion. Ennek régisége kitűnik a következőkből: A thebai Melissos ősei, a hirneves Kleonymidák, az athéni és sykioni játékokban díjt nyertek, miért őket az akkori költők dalaival dicsőítették. (Isth. III. 43.); sőt Pindaros elbeszélése szerint már akkor is, midőn Herakles Augias királynak legyőzése után az olympiai játékokat megalapította s első ízben megünnepelte, „este a nyájas holdnak szende fényénél viszhangzott az egész szent liget a dicsőítő daloktól.“ (Ol. XI. 73.)

A régi győzelmi dalok alakjáról és tartalmáról keveset tudunk, mert ily nemű költemények nem maradtak ránk. Pindaros Ol. IX. elején említ ily régi dalt, melynek a scholion által fentartott kezdő soraiból gyaníthatjuk, hogy az csak egyszerű hálaének lehetett az istenek vagy hősök tiszteletére. Az említett pindarosi epinikion így kezdődik: „Archilochos zengő dala, a háromszoros harsány „Ténella! győzedelmes!“ elégséges volt Epharmostosnak Olympiában, midőn ünnepélyes menetben kivonult a Kronos dombjához kedves társaival.“ Ezen helyhez a következőket jegyzi meg a scholiasta: „Eratosthenes mondja, hogy Archilochosnak dala nem győzelmi dal (*ἐπινίκιον*), hanem hymnus Herakles tiszteletére; háromszoros pedig nem azért, mintha három versszakból állana, hanem mert háromszor éneklék hozzá: *Καλλίνυκε*. A *Τήρελλα*-ra vonatkozólag pedig azt mondja Eratosthenes, hogy, ha nem volt fuvolás vagy cziterajátszó, a karvezető a dal befejeztével hangoztatta a *Τήρελλα*-t, a menetben résztvevők kara pedig *Καλλίνυκε*-vel felelt; ezen két szónak összefüzéséből

keletkezett a *Τῆρῆλλα Καλλίνικε*.“ (Schol. ad Pind. Ol. IX. 1.) A Ténella tehát tisztán csak hangutánzó szó, melylyel, miként ezen magyarázatból is látszik, a hangszereket akarták pótolni; a „Ténella Kallinike“ pedig refrain, melyet magyarra talán így lehetne fordítani: „Éljen a győzedelmes!“ A régi dalnak két első sorát fentartotta a scholion; a töredék így hangzik:

*Τῆρῆλλα - Καλλίνικε χαῖρε ἄναξ Ἡράκλεις
Αἰτός τε καὶ ὁ Ἴόλαος, αἰχματὰ δόο - Τῆρῆλλα.*

Ezt még Pindaros idejében is énekelték, midőn a koszorús bajnokot a győzelem estéjén Zeus oltárához kísérték; külön győzelmi dal szerzésére s a karok begyakorlására rövid volt az idő.

Később, midőn a nagy nemzeti játékok megünneplésében mindig nagyobb fényt és pompát fejtettek ki, és a dóri karköltészet is tökéletesebb alakot öltött, az epinikion sem tarthatta meg eredeti egyszerűségét. A győzelmi dal tökéletesítésében nagy érdemei vannak ugyan Simonidesnek is, de a tökély legmagasabb fokára mégis Pindaros emelte. Nála az epinikion nem pusztán hálaének többé, hanem az istenek és ünnepélyek dicsőítése mellett magában foglalta a győző jeles tulajdonainak, nemzetségének és hazájának dicséretét is. Dalainak tartalmát általánosságban maga Pindaros határozza meg a II. olympiai dal elején. Ezen epinikion az agrigentumi Theron székgyőzelmét énekli, és első versszaka így szól: „Ti lanton uralkodó dalok, melyik istent, melyik hőst vagy melyik férfit énekeljük? Pisa (= Olympia) Zeusnak van szentelve; az olympiai játékokat pedig Herakles alapította, zsenge áldozatul a hadi zsákmányból; Theront azonban diadalmas négyes fogatáért kell zengenem, őt a derék vendégbarátot, Agrigentum támaszát, nagynevű ősöknek városvédő, dicső sarjadékát.“

A költő tehát meg akarja énekelni Zeust, Olympia és a játékok védő istenét, Heraklest, a játékokat alapító hőst, Theront a győztest, ennek nagynevű őseit és hazáját Agrigentumot. Az ily gazdag tartalmu költeménynek megírására, zenésítésére s betanítására hosszabb idő volt szükséges, azért nem is adhatták elő mindjárt a győzelem helyén és napján, hanem rendszeren a győztes szülővárosában az utólagos ünnepélyek alkalmával, vagy még később, a győzelem évfordulóján.

Tekintsük már most részenként a győzelmi dalok tartalmát, melyre — mint ezt alkalmi költeményről nem is képzelhetni másképp — voltak ugyan befolyással a győztesnek személyes körülményei, de ezek csak az anyag megválasztását szabályozták; a tartalom lényegét nem érintették.

A pindarosi epinikion tehát a fentebb adott schema szerint az *istenek* dicséretét tartalmazza, kinek a játékok szentelve valának. Ez költőnkre nézve oly törvény volt, melytől el nem térhetett a nélkül, hogy a győzelmi dalnak vallási jellegét el ne törölje, a mi épen

neki, az istenfélő görögnek, legkevesebbé lehetett szándéka. A versenyjátékok görög felfogás szerint bizonyos tekintetben áldozati cselekmények is voltak, melyekben az istenek kiváló kedvöket lelték; az istenség nevét tehát már ezen okból sem volt szabad elhallgatni. „Az ünnepélyes diszmenet Apollo gyönyörűsége“ mondja a költő (Pyth. V. 22.), mert pythói győzelmet énekel, ezen játékok pedig Apollónak voltak szentelve. Miként a pythói dalokban Apollót, úgy említi az olympiai s nemei ódáknban Zeust, azt isthmosiakban pedig Poseidont, mint a játékok védő isteneit. „Poseidon Aegaeből (hol már Homeros idejében híres temploma volt, v. ö. II. VIII. 203.) gyakran ellátogat a dór Isthmosra, a hol a vidám sereg fuvolaszóval fogadja az istent s küzd a tagok hősi erejével. (Nem. V. 37. — V. ö. Ol. VIII. 48.) Gyakran még más istenekkel is találkozunk az epinikionban, kik a győztes családjával vagy szülővárosával közelebbi viszonyban állván a győzelmet elősegítették; pl. Apollo Ol. VI.

Ugyanazon eljárást követi a hősök tekintetében is. A XI. olympiai dalban elbeszéli, hogyan alapította Herakles az olympiai játékokat, a III. olympiai dalban pedig, hogyan hozta az olajfát, melynek ágaiból a győzelmi koszorút kötötték, a Hyperboreusok boldog országából Olympiába. Máskor meg azon hősöket énekl, kiktől a győző magát származtatta, vagy kiket a körülményekhez képest követendő vagy intő példa gyanánt akar a győztes elé állítani. Az aeginai győzőkre irt ódák mindegyikében dicsérőleg említi a sziget mythosi hőseit, az Aeakidákat. A VI. olympiai dalban Amphiaraoos nevével találkozunk, mert a győztes jós is volt. Az I. olympiai dalban Pelops, ki Olympia vidékén már a játékok alapítása előtt versenyzett Oino-maos királylyal, nemcsak mint a vidéknek s a játékoknak védője van említve, hanem nagyratörése s kitartása, melyért boldogságot nyert jutalmul, utánzandó példa gyanánt is szolgálhat; Tantalos esetén pedig okuljon Hieron, — mert hozzá van az óda intézve — és a földi hatalomnak legfőbb fokán, mint király s olympiai győző el ne bizza magát, nehogy az istenek haragját maga ellen fölkeltsse. Mindezekről alább, a mythos fejtegetésénél, bővebben lesz szó.

Azon bölcs mérséklet, mely Pindarosnak jellemző vonását képezi, főleg a győző személyének dicséretében tűnik ki. Ő, ki a pályanyertest minden alkalommal annyira óvta az elbizakodástól, „a dölyfnek anyjától“ (Ol. XIII. 10.), a maga részéről nem akart erre okot szolgáltatni; de másrészt az irigységnek sem akarta őt kitenni, mely úgy követi a dicsőt, mint az árny a testet. (Nem. VIII. 22.) Ezért lelkesülten szól ugyan a győzelem magasztosságáról, „mely eltávolítja a szívet emésztő gondokat“ (Ol. II. 56.), új életerőt önt az öregekbe s még a halált is feledteti (Ol. VIII. 70.); szól ugyan a győző boldogságáról, ki „egész hátralevő életében édes örömekeket élvez győzelme jutalmául“ (Ol. I. 100.), kit „szeretett férjöknek óhajtanak titkon a szüzek, fioknak az anyák“ (Pyth. IX. 98.): de gondosan ügyel

arra, hogy a győzőnek személye tulságosan előtérbe ne lépjen, mely céljának elérésére igen alkalmas eszközt talált első sorban a győző nemzetségének dicséretében. Pindaros felfogása szerint a győzelem dicsősége nem egyes emberé, hanem az egész nemzetségé, s ezért a győző nemzetsége tulajdonképen az, melyet a dicséret megillet; a győztes csak mint e családnak és törzsnek tagja részesül a dicséretben, mert diadala ősei derékségének s diadalainak természetes következménye. Oly nézet, mely az egész görög ókorban el volt terjedve. (V. ö. Aristot. Rhet. I. 9. 33. — Plat. Menex. V. 237. A. — Ez utóbbi helyen egészen Pindaros szellemében mondja Sokrates: *ἀγαθοὶ δὲ γ' ἐγένοντο διὰ τὸ γῆραι ἐξ ἀγαθῶν. τὴν εὐγένειαν οὖν πρῶτον αὐτῶν ἐγκωμιάζομεν δεύτερον δὲ τροφήν τε καὶ παιδείαν.*) E szerint épen nem csodálandó, ha Aeakos utódai bölcsességben és vitészségben tűnnek ki (Isth VII.); Epharmostos könnyen győzhetett Olympiában, hiszen Opustól, Zeus fiától származik. (Ol. IX.) A kitűnő ökölharczos Diagoras őseitől, a Heraklidáktól örökölte erejét és ügyességét (Ol. VII.); az isthmosi győző Melissos szintén őseinek, a Kleonymidáknak köszönhetette a sikert, mert kitűnő bajnokok voltak ők is, és fényes diadalaikat már az akkori költők is megénekelték. (Isth. III. 45.) Ezért igen gyakran találkozunk Pindaros dalaiban az örökölt jelesség dicséretével. V. ö. Ol. IX. 100. — XI. 20. — Pyth. VIII. 44. — Nem. III. 40. — XI. 37. és még számos más helyen.

De az istenek kiváló kegye és segítsége nélkül még az elődöktől örökölt jeles tulajdonok sem szerezték volna meg a küzdőnek az édes győzelmet; azért az istenfélő költő komolyan figyelmezteti a győztest, hogy valamint „az istenektől valók az embernek minden jelességei, a bölcsesség, testi erő és ékesszólás“ (Pyth. I. 41. — V. ö. Isth. III. 4.), úgy csak az istenek segítségével találja meg a halandó a boldogság útját. (Ol. VIII. 12.) Hiszen mik vagyunk mi, egy napig élő lények? Árnyéknak álma az ember s csak az istentől eredő sugár derít fényt és kellemet az ember életére. (Pyth. VIII. 95.)

Gyakran megnevezi a vívómestert is, kitől a győztes kiképeztetését nyerte. Ez által kettős czélt ér el; kitünteti a győztest, mert a jeles tanító neve fényt vet a tanítványra is, és kitűnőségének mintegy biztosítóka; de másrészt figyelmezteti, hogy ne saját érdemének tulajdonítsa a győzelmet, melyet az istenek után leginkább mesterének köszönhet; azt illeti meg tehát a dicsőség nagy része, kinek útmutatása nélkül nem koronázta volna siker fáradozásait. A VIII. olympiai dalban az 54—66. sorban foglalkozik Melesias vívómester dicséretével, kinek jeles tanítási modorát mutatja azon körülmény, hogy Alkimedon győzelme már a 30-dik volt, melylyel őt tanítványai megörvendeztették. Ugyanezen Melesiaszt még Nem. IV. 93. is említi. Jeles tanító volt Orseas is; a thebai Melissos gyermekkori diadalait neki köszönheti, mert ő volt „a gyermek szerencse hajójának kormá-

nyosa.“ (Isth. III. 89.) Ezt pedig akkor mondja a költő, midőn a férfinak győzelmét énekli.

A győző dicséretében ezen tapintatos óvatosságot annál szükségesebbnek tartotta a költő, minél magasabb volt a pályanyertes dicsősége, és minél közelebb ennek következtében az elbizakodás veszélye. De óvatosságra intette őt az istenek irigységétől való félelme is; mert azon hittől, mely Herodotosnak egész történeti művén keresztül vonul, Pindaros is egész valójában át volt hatva, hogy t. i. *τὸ θεῖον πᾶν φθονερόν* (Herod. I. 32.) és *φιλέει γὰρ ὁ θεὸς τὰ ἐπερέχοντα πάντα κολοίειν . . . οὐ γὰρ εἴφρονεῖν μέγα ὁ θεὸς ἄλλον ἢ ἵωντόν.* (Herod. VII. 10.) A dicséretben a győző erényein, jeles lelki tulajdonain kívül kiemeli még külső előnyeit is, melyeket nem saját érdeme által szerzett; ilyenek a nemés származás, testi szépség, anyagi javak; mert a költő szemében épen ezen tulajdonok voltak a kiváló isteni kegyelemnek tanújelei. Theront, Agrigentum fejedelmét, dicséri mint derék vendégbarátot, Agrigentum támaszát, nagynevű ősöknek városvédő, dicső sarjadékát; de különösen hangsúlyozza jótékonyágát; száz év alatt sem szült a város nála jótékonyabb, bőkezűbb embert; a rosszakarát hiába is szórja ellene rágalmait, hogy elhomályosítsa jeles tetteit. A tenger fővénye megszámlálhatlan; hát azt ki mondhatná meg, hogy ő mennyi örömet szerzett másoknak? (Ol. II. 6. 102.) — Hieron, Syrakusae fejedelme, igazságosan viseli a jogart, számos erénnyel ékeskedik s a költészetet is kedveli; ezért aeoli dallal koszorúzza őt a költő, melyet nála senki jobban meg nem érdemel; ő mindkét tekintetben, erényben, hatalomban páratlan. Kegyeltje az istennek is, ki őt még édesebb győzelemre fogja segíteni. (Ol. I. 12. 103.) — A már említett Diagorasnak felsorolja számos győzelmét, azután pedig így folytatja: „Zeus, adj neki tiszteletet és kedvességet úgy a polgárok, mint az idegenek előtt; mert egyenesen halad azon az úton, mely az igaztalansággal ellenkezik, és jól megérti, a mit neki derék atyáktól örökölt helyes értelme sugall.“ (Ol. VII. 90.) Más szóval: Diagoras igazságos és bölcs. — Alkimedon a 80. olympiasban (Kr. e. 460.) olympiai koszorút nyert; testvére Timosthenes pedig már előbb Nemeaban győzött. A két ifjúnak dicséretét így zengi költőnk: „Ó Timosthenes! a sors Zeust adta nektek nemzetségték törzsatyjául, a ki téged Nemeaban dicsőített meg, Alkimedont pedig a Kronos halma mellett tette olympiai győztessé. Öröm volt őt látni és tettével nem szégyenítette meg szépségét.“ (Ol. VIII. 15.) — A thebaei Strepsiadesről, ki a birkozó s ökölvíadalban (*παγκράτιον*) győzött, azt mondja Pindaros, hogy ereje bámulatos, termete deli; de erényének szépsége semmivel sem áll hátrább testi szépségénél. (Isth. VI. 21.)

A győző előnyei közt gyakran említi Pindaros a gazdagságot is; ezt azonban csak úgy tartja dicsérendőnek, ha tulajdonosa nemes célokra fordítja, s vele másoknak is örömet szerez. Ebbeli nézetét

híven fejezik ki következő szavai: „Nem szeretem szobámban rejtegetni a sok kincset; de szeretem vagyonomat bölcsen élvezni s barátaimmal megosztván magamnak jó nevet szerezni.“ (Nem. I. 31. V. ö. Pyth. III. 110.) A jótékonyág mellett igen nemes cél még a játékok fényének emelése ló- és szekérversenyekek által. A lovak tartása Görögországban nagy költséggel járt, azért főleg a szekérgyőzelem megéneklésénél emlékezik meg dicsérőleg a gazdagságról, melylyel a győztes magának dicsőséget, másoknak örömet szerzett. „A ki pedig otthon rejtegeti kincsét s másoknak nemes törekvését (érti a ló- vagy szekérversenyeben való részvétet) neveti, az nem gondolja meg, hogy lelke dicstelenül száll majd le az alvilágba“ (Isth. I. 67. Herodotos szekérgyőzelmére.) — Psaumis megérdemli Zeus kegyét, mert nemes czélokra fordítja gazdagságát, vendégszerető és békés polgár. (Ol. IV. 11.)

A felhozott néhány példából eléggé látható, hogy Pindaros a győző személyes jelességeinek fölemlítésénél nem szórta nagyon bőkezűen a dicséretet, és mégis úgy látszik, mintha gyakran még ezt is sokalná, mert sokszor csak nem legese n emeli ki a győztes kitűnő tulajdonait. Az aeginai Aristokleides nemeai győzelmével nem hozott szégyent őseire, a dicső Myrmidonokra (Nem. III. 14.); a thebai Melissos isthmosi diadala nem csorbította nemzetségének dicső hírnevét (Isth. III. 13.); az aeginai Aristomenes pythói diadalával anyai nagybátyáinak nyomdokaiba lépett, kik közül Theognetos Olympiában, Kleitomachos az Isthmoson szerzett magának koszorút; ezeknek dicsőségét a fiatal győztes nem homályosította el. (Pyth. VIII. 35.) Ugyanazon győzőről mondja később, hogy négy ellenfelének, kiket a porba terített, nem volt oly örvendetes a hazatérése, mint neki; anyjok nem fogadta őket édes mosolylyal, ők pedig fájó szívvél, mellékútakon kerültek ellenségeik gúnyját. (Pyth. VIII. 81.) — Alkimedont is hasonló módon dicséri Ol. VIII. 67. •

Pindaros az epinikion keretébe vonja a győztes szülővárosának dicséretét is, és ezen körülményt szintén igen jól használja fel a győztes közvetett dicséretére. Elbeszéli a város dicső multját, előszámlálja hirneves szülötteit, kiknek sorához méltóan csatlakozik most a győző. Tehát itt is mintegy öröklött gyanánt tünteti fel a győző jelességét. (V. ö. a IX. olympiai dal fejtegetését értekezésünk végén.) E mellett azonban hangsulyozza azt is, hogy a győzőnek dicsősége új fényt derített szülővárosára. A thebai Strepsiades isthmosi győzelmére irt epinikiont a város dicséretével kezdi a költő. „Te boldog Thebae! Multadnak dicső emlékei közül, melyik tölti el szivedet legnagyobb gyönyörrel?“ Ezután felsorolja Thebae mythosi nevezetességeit, valamint őslakóinak jeles tetteit és így folytatja; „De szunnyad az ősi dicsőség, megfélekedeznek arról az emberek, a mit a költő magasztos művészete fenséges szavakba nem foglal; zengjed tehát édes szavu dalban Strepsiadest.“ (Isth. I. 1—21.) Asopichosnak

győzelme által Orchomenos is olympiai győzővé lett, (Ol. XIV. 19) s az Eratidáknak diadala egyuttal Rhodosnak is ünnepe (Ol. VII. 93.); az aeginai Pytheas pedig nemeai győzelmével becsületet szerzett úgy az Aeakidáknak, mint szülőföldének. (Nem. V. 8.)

Azonban a győző közvetett dicséretének legkiválóbb eszköze gyanánt a *mythos* kell emlitenünk, mely Pindaros csaknem minden győzelmi dalának főalkatrészét képezi. Ez kiválóan alkalmas volt arra, hogy a költő a jelennek s a mesés hajdankornak eseményei közt párhuzamot vonván, a győzőnek tetteit az istenek és hősök jeles tetteihez hasonlítsa s így a győztest is mythosi előképének fénye által megdicsőítse. Ezt most egyelőre csak megemlítjük; alább, a mythos tárgyalásánál bővebben fogjuk kifejteni.

Mielőtt tovább mennénk, vessünk még egy pillantást az eddig mondottakra. Láttuk, hogy Pindaros felállított schemájához hiven az istenek és hősök, a győző nemzetségének és szülővárosának dicséretét zengi az epinikionban, közvetlenül a győző személyének pedig minél kevesebbet juttat a magasztaló szavakból. Ezen eljárás által a költő mindkét irányban eléri célját; kiemeli a győzelem jelentőségét, megóvja a győztest az elbizakodástól és útját vágja az irigységnek. A dicséret általánosítása, a győző személyének látszólagos mellőzése, a jelennek viszonyítása a multnak csodás példáihoz, a mint egyrészt alkalmas eszköz arra, hogy a győző személyére nagyobb fényt áraszson és a győzelem nagy fontosságát még jobban kitüntesse: úgy másrészt az isteni kegyelemre, az örökölt derékségre, a tanítók jelességére való hivatkozás meggyőzhette a koszorús bajnokot arról, hogy dicsőségéből csak igen csekély részt szabad saját érdemének tekintenie, s azért hálás szívvel tette le koszorúját az istenek oltárára. Hasonló szempontból tekintették a győzelem dicsőségét a polgárok is; kiváló isteni kegyelemnek jele volt az, melynek a győztes által ők is részeseivé lettek. Ebben látták szerencsés viszonyaik közt állandó jólétök biztos zálogát; ebből merítették vigasztalást s új reményt válságos helyzetökben.

Az eddigiekben azonban nem soroltuk még fel a pindarosi győzelmi dalok valamennyi sajátosságát. Nem pusztán dicsérő költemények voltak azok, hanem jellemző vonásuk még az *oktatás* és *elmékedés* is. Pindaros helyes szempontból itéli meg a költő feladatát s azért a dicséretbe igen gyakran komoly erkölcsi intelmeket is sző. „Nem is azért készítette ő dalait, hogy néma tétlenségben heverjenek“ (Isth. II. 45.), hanem azt akarta, hogy szavainak foganatja is legyen. Ő élete földadatának tekintette „dicsérni azt, a mi dicséretre méltó, de korholni a rosszat.“ (Nem. VIII. 30.) Ezen elvet tartva szem előtt, sohasem volt feltétlen magasztalója a győztesnek; sőt épen a győzelem fönséges becse és az abban nyilatkozó magas isteni kegy mintegy kötelességévé tette, hogy tekintetbe véve a győzőnek egész életét és jellemét a körülményekhez képest majd buzdító, majd oktató,

majd komolyan figyelmeztető szavakat intézzen hozzá. A dolog természetete itt még nagyobb óvatosságot és tapintatot kívánt a költő részéről, mint a dicséret, hogy a győzelmi ünnep örömét valamiképen meg ne zavarja. Pindaros eljárása itt is mesteri; megfontolja nemcsak azt, hogy mit mond, hanem egyuttal hogy a n mondja: mert jól tudja, hogy „in omni negotio non minima portio est quomodo quidque aut dicatur aut fiat.“ (Sen. benef. II. 6.) Gyengéd kimérettel figyelmezteti a győztest hibáira s jó tanácsait, intéseit rendesen általános érvényű sententiákba foglalja vagy pedig a mythos titokzatos leplébe burkolja, de úgy, hogy a figyelmes hallgató, ki a helyzetet ismerte, kiérthette az erkölcsi tanulságot.

Azon fontos feladatról, mely a mythosnak e tekintetben is jutott, alább bővebben lesz szó; itt csak néhányat említünk ama bölcs mondások közül, melyek egyuttal Pindaros helyes világnézetének, komoly gondolkozásának legszebb bizonyítékai.

Főleg az önmegtartóztatás, a bölcs mérséklet az, mit a dicsőség legmagasb fokán álló győztesnek minden alkalommal szívére köt; ő szentül meg van győződve, hogy „az ember, ki akár jeles viadalok, akár gazdagsága által (t. i. a ló- vagy szekérv versenyekben) dicsőséget aratott, csak úgy érdemli meg a polgárok dicséretét, ha megfékezi szívében a kevély gögöt. Zeus! az emberek fényes jelességei tőled valók; az istenfélőknek tovább tart a boldogsága, míg a fonák lelkek nem örvendenek mindvégig virágzásának.“ (Isth. III. 1.) Ezért igen gyakran utal az embernek vont határokra s inti a győztest, hogy ezen határokon túl ne menjen. Példát csaknem mindegyik epinikion szolgáltat. A X. pythói óda, a legrégebb Pindarosnak meglevő dalai közt, a thessaliali Hippokleas győzelmét zengi. A költő megemlékezik a győztesnek atyjáról is, boldognak magasztalván őt egyrészt azért, mert maga is több izhen diadalmaskodott, másrészt pedig, mert megérte fiának pythói győzelmét. „Az ilyen ember boldog és magasztalható; nem mehet ugyan fel a magas égbe, de elérte végső határát azon örömöknek, melyeket mi halandó emberek elérhetünk; s em tengeren, sem szárazon meg nem található a Hyperboreusokhoz vezető csodás út.“ (Pyth. X. 22.) — Az aeginai Phylakidasra irt győzelmi dal szerint a virágzó anyagi jólét és a jó hírnév együttvéve képezik a földi boldogság tetőpontját; „ha ezeket elérted, akkor mindened van; ne kívánj Zeus lenni; emberhez emberi dolgok illenek.“ (Isth. IV. 12.) — Ugyanezen gondolattal fejezi be az V. olympiai dalt is. „A ki valódi boldogságot élvez, a jóléthez még jó hírnevet is csatolván, az ne kívánjon isten lenni.“ (Ol. V. 22.) — Más helyen pedig ezen nagyjelentőségű szavakat olvassuk: „Az ember, ha nagyratörő is, mégsem bírja elérni az istenek szilárd lakát; hiszen a szárnyas Pegasos levetette lovagját, Bellerophontest, midőn fel akart menni az égbe, az istenek gyülekezetébe. A jogtalanul szerzett élv igen keserűen szokott végződni.“ (Isth. VI. 43.)

De nemcsak az egyszerű polgárokkal, hanem még a királyokkal szemben is hű maradt Pindaros azon elvhez, melyet életföladatának tekintett; ezt világosan mutatják a Hieronhoz, Theronhoz és Arkesilaoshoz intézett költemények. „Egyik embert ez, a másikat más teszi nagygyá; de a legmagasabb polczon a királyok állanak. So has e ves d ma g a s a b b r a s z e m e d e t!” így inti mérsékletre Hieront Ol. I. 116. — A Theronhoz irt III. olympiai dalt így végzi: „Theron jelessége által eljutott a legtávolabbi célhoz s elérte Herakles oszlopaít; ezeken túl járhatatlan az út bárkinek is; én nem törekszem arra, mert oktanul cselekedném.” (Ol. III. 43.) Ennek magyarázatára megjegyezzük, hogy a régiek nézete szerint Herakles oszlopai (Gibraltar) képezték a föld nyugati határát s a hajózásnak végpontját; a képes kifejezésnek jelentménye tehát ez: Valamint az, ki Herakles oszlopaihoz eljutott, elérte a hajózásnak határát, melyen túl nem tanácsos menni: úgy Theron is, Agrigentum ura és olympiai győztes, elérte a földi boldogság tetőpontját; többet ne kívánjon, mert — mint az óda végzavaiból érthető — oktanul cselekednék. — Ugyanezen képet használja Nem. III. 21. — Kiváló figyelmet érdemelnek e részben a egyszerű I. pythói dálnak végső szakaszai, melyekben Pindaros bölcs tanácsokat ad Hieronnak. „A polgároknak dicsősége titkon nyomja az irigyeknek lelkét, főleg azon jeles tulajdonok miatt melyekkel ők nem bírnak. Mindazonáltal — mert jobb száz irigy, mint egy szánakodó — ne hagyj fel a szépre való törekvéssel; kormányozd igazságos jogarral népedet és edzsed nyelvedet igazságos beszédben; a csekély hiba is nagynak tűnik fel benned; mindkettőre (jóra, rosszra) sok a figyelmes tanu. Maradj meg az eddigi nemes gondolkozásmódban, és ha szereted az édes hírnevet, ne nagyon kiméld a költséget, hanem, miként a hajós, feszítsd ki a duzzadó vitorlákat. Ne ámíttasd magad, barátom, udvaronczaid sima fortélyai által; egyedül a halál után fenmaradó hír beszél az elhunyt férfiak életét történetíróknak és költőknek. Sohasem enyésznek el Kroesosnak emberséges erényei; a kegyetlen Phalarisnak pedig, ki érczbikában kinozta az embereket, átkos emléke van fenn mindenfelé; nem is fogadják őt vidám társágukba a lantok s a gyermekek énekei az ünnepi lakomáknál. Jólét a legfőbb díj, a második pedig a jó hír; ki mindkettőt megtalálta és elvette, az a legmagasabb koszorút nyerte.” (Pyth. I. 84–100.) — Talányszerű homályba burkolja intelmeit a IV. pythói epinikionban, hol Arkesilaosnak, Kyrene fejedelmének a többi közt ezeket mondja: „Ha mindjárt le is vágja az ember éles fejszével a magas tölgynek ágait és elékteleníti dicső alakját, még terméketlenségében is tanúságot tesz magáról, akár a téli tűzbe kerül utóvégre, vagy más karcu oszlopokkal együtt tartja a sulyos terhet idegen falak közt, szülőhelyétől távol” (Pyth. IV. 263.) Ezen hasonlattal figyelmeztetni akarja költőnk Arkesilaos királyt, hogy helytelen eszközökkel iparkodik trónját biztosítani. Megfoszthatja ugyan a főrangu embert va-

gyonától, magas állásától, ki is úzheti országából; de a veleszületett derékséget, a nemes érzületet, a szabadság vágyát belőle ki nem irthatja; ezeket megtartja még a számkivetésben és nyomorban is, s ezekkel még ilyen körülmények közt is hatalmasan szíthatja a lázadás tüzét. Nem tudjuk, vajjon az egész főnemességre, vagy talán csak a 381. sorban említett Damophilosra értendő-e ezer hasonlat; ez azonban mitsem változtat a dolog lényegén. A szavak, noha burkoltan, kétség kívül intelmet tartalmaznak s bizonyítékul szolgálhatnak arra nézve, mennyire híven ragaszkodott Pindaros elveihez, melyek kötelességévé tették megróni a megrovandót még a királyokban is.

A győzelem magasztossága, mely a koszorús bajnokot az isteni eredetű hősök közé emeli, gyakran eszébe juttatja a jámbor költőnek az emberi gyarlóságot, minek következtében komor, csaknem mélabús szavakban elmélkedik gyakran a halandók boldogságának tökéletlenségéről, a szerencse állhatatlanságáról és a földi dolgok mulandóságáról ez által is bölcs mérsekletre intvén a győztest. Hogyan is remélhetne a gyarló ember zavartalan boldogságot, mikor az még Aeakos fiának, Peleusnak és az isteni Kadmosnak sem jutott osztályrészül; ezek pedig legboldogabbak voltak az emberek közt. (Pyth. III. 86.) „Nincs, nem is lesz ember, ki ment volna a bajjoktól.“ (Pyth. V. 54.) Nem is lehet; hiszen „az istenek egy örömhez két bajt adnak a halandónak.“ (Pyth. III. 81.) A föld szülötte csak játékszer a sors kezében. „Az élet a napok körforgásában majd ezt, majd azt hozza; de csakis az istenek sebezhetetlenek“, ugymond Isth. III. 18. Ez utóbbi kitétel úgy magyarázza a scholiasta, hogy csakis az istenek sorsa nem változhatik rosszra; de az embereké nagyon könnyen. A sorsnak eme fordulatára utal a költő a következőkben is: „Az élet boldogsága nem áll az emberek hatalmában; az istenség adja azt; egyszer az egyiket fölemeli, a másikkal pedig kezének sulyát érezteti. Azért maradj a kellő határok között.“ (Pyth. VIII. 76.) — Még a hatalmas Hieront is így figyelmezteti: „Akit az isteni kegy boldogít, az élvezze vidáman; ma ilyen, holnap más a magasban járó szelek lengése. Nem sokáig időz a boldogság az embereknél, ha egész teljességében köszönt be.“ (Pyth. III. 103.) — Mily dőreség a szerencse állandóságában bizni, mikor azt sem tudjuk bizonyosan, vajjon a napot, mely öröm közt viradt ránk, szerencsésen fogjuk-e befejezni? (Ol. II. 35.) Nem tudjuk halálunknak idejét (Ol. II. 33.); csak azt tudjuk, hogy meg kell halni mindnyájunknak (Isth. VI. 42.); a halál véghatára felé siet a gazdag úgy, mint a szegény. (Nem. VII. 19.) Azért „ha valaki jólétet élvez, szépségben felülmulja a többieket s a bajnoki játékokban jeleskedve kitüntette erejét, az gondolja meg, hogy köntöse halandó tagokat fed, s utoljára is a föld fogadja őt ölébe.“ (Nem. XI. 13.) Mert „a mily hamar nagyobbodik a halandók szerencséje, ép oly hamar porba is omolhat ellenséges végzettől megrendítve. Egy napi lények va-

gyunk. Ki itt a valaki? ki a senki? Árnýéknak álma az ember!“ (Pyth. VIII. 92.)

Az előadott néhány vonásból látjuk, miként fogta fel Pindaros a győzelmet. Nem adja annak részletes leírását, mert nem akarja ismételní azt, a minék a győzelem helyén szemtanuja volt egész Hellas; hanem csak néhány erős, jellemző vonással ecseteli leginkább a küzdelem fáját, melyben a győztes diadalt aratott. Innen eredt a régi magyarázók azon nézete, hogy Pindaros a győzelmet csak mellékes dolognak tekintette. Ez azonban tévedés. Nem tekinthette mellékes dolognak már csak azért sem, mert hiszen a győzelem az epinikion szülőoka és azon középpont, mely körül az egész óda forog; hanem magasabb álláspontra helyezkedvén, nem tekinti a győzelmet pusztán magában, hanem kapcsolatban a győző egész életével. Azért kiterjeszti figyelmét a győztes multjára, családi viszonyaira s egész jellemére, melynek nemcsak fényoldalait emeli ki, hanem megszokott őszinteségével főlemlíti fogyatkozásait is, és a szerint, a mint szükségességnek látja, jó tanácsokat, buzdítást, intést, figyelmeztetést sző a dicséretbe. Mert ő az őszinteséget és igazmondást minden körülmények közt legtöbbrre becsülte, (Pyth. II. 86.) és élete feladatának tekintette „dicsérni a dicsérendőt, de megróni, a mi megrovást érdemel.“ (Nem. VIII. 39.) És ezen elveihez hiven ragaszkodott még a királyokkal szemben is, kiknek, magas állásuk miatt, még inkább szívére köti a bölcs mérsékletet. Tapintatos modorát, mely előadását e részben jellemzi, a következők még világosabban fogják ki-tüntetni.

* * *

Miután az eddigiekben megismerkedtünk a győzelmi dalok tartalmával, tekintsük már most azoknak szerkezetét, melyben Pindaros nem kevesbbé fényes jeleit adja fenséges művészete magasfoku tökélyének.

Hogy a győzelmi dálnak is megvolt a maga hagyományos, szokás által szentesített alakja, az ugynevezett *τεθμός*, melyhez a költőnek alkalmazkodni kellett, az magának Pindarosnak dalaiból is ki-világlik. A IV. nemei dal 33. sorában így szól: „Ezeknek bővebb kifejtésében gátol a hagyományos szokás (*τεθμός*) és a siető idő.“ (V. ö. még Ol. VII. 88) Valószínű, hogy ezen hagyomány nem vonatkozott csupán az epinikion tartalmára, megkövetelvén, hogy a győző dicséretével egyesíttessék nemzetségének, szülővárosának s az istenségnek dicsérete; hanem feltehető, hogy az epinikion alakját is bizonyos tekintetben szabályozta, a mit a fentebbi idézet is bizonyítani látszik. Miben állott tulajdonképen e hagyomány és minő törvényeket szabott a költőnek, az az ide vonatkozó adatok hiánya miatt meg nem határozható; magokból a költeményekből sem sikerült eddig kimagyarázni. A kérdéssel több philologus foglalkozott,

legújabbán Mezger Frigyes, ki művében „Pindars Siegeslieder, (Leipzig, Teubner, 1880) a 23. lapon ismerteti a szerkezet megfejtésének eddigi kísérleteit. Nézete szerint a valóhoz legközelebb járt Westphal Rudolf, ki „Prolegomena zu Aeschylus Tragödien“ czimű munkájában azt állítja, hogy Aeschylus kardalainak s Pindaros győzelmi dalainak szerkesztésében a Terpandros-féle Nomost követte, mely Pollux szerint (Onom. IV. 66.) a következő hét részből állott: *ἔπαρχά, μεταρχά, καταρχοπά, μετακαταρχοπά, ὀρχαλός, σφραγίς, ἐπιλόγος*. Pindarosnak még meglevő 44 győzelmi dala közül 36-ban ki is mutatta Terpandros Nomosának három fő alkatrészét, a kezdetet (*ἀρχά*), kifejtést (*ὀρχαλός*) és befejezést (*σφραγίς*). A Westphal által kijelölt irányban még tovább ment Mezger, ki idézett művében a felállított elméletet kiegészíti s a Terpandros-féle Nomosnak nemcsak főrészeit, hanem az azokat áthidaló mellékrészeket (*καταρχοπά, μετακαταρχοπά*) is iparkodik kimutatni Pindaros győzelmi dalaiban. Tanulmányai közben egy új, nézete szerint igen fontos fölfedezést is tett, hogy t. i. Pindaros az átmeneteket feltünőbbé akarta tenni még az által is, hogy valamely, rendszerint nyomatékos szót a versszaknak ugyanazon sorában és ütemében ismételt Nagy szorgalommal és fáradsággal, gyakran azonban igen erőltetett csűrés csavarással igyekszik a szerző ezen teoriáját bebizonyítani, de kevés sikerrel. Mezger állításának tarthatlanságát alaposan kimutatta Bulle a „Philologische Rundschau“ 1881. évi 1. számában. A különben sok becses anyagot tartalmazó könyvet az „Egyetemes Philologiai Közlöny“ is hasonló módon ismertette az 1882. évfolyam 268. lapján.*) Nem sokkal szerencsésebb Westphal fölfedezése. A Terpandros-féle Nomosnak mind a hét alkatrésze csakis nyolcz pindarosi ódában mutatható ki; a többiben hol az egyik, hol a másik, hol két rész is hiányzik. Westphalnak teoriáját találóan jellemzi Christ (Metrik der Griechen und Römer, Leipzig, Teubner, 1874. a 644. lapon): „Auch die Versuche Westphals jene alten musikalischen Gliederungen in der Composition pindarischer Oden, aeschylischer Tragödien und catullischer Gedichte nachzuweisen, halten wir für blosse Phantastereien eines erfindungsreichen Kopfes.“ A kérdést tehát ezen kísérletek sem oldották meg; most is csak annyit mondhatunk határozottan, hogy az írásművekben rendszeren előforduló három főrész, alkalmas átmenetekkel összekötve, Pindaros győzelmi dalaiban is feltalálható. Ezen három alkatrész szerint tekintjük mi is a következőkben a pindarosi epinikiont.

Ha Pindaros költeményeit pusztán terjedelmök szerint vizsgáljuk, első pillanatra szemünkbe ötlük a köztök lévő nagy különbség; míg

*) Ugy Mezger ezen munkájának, mint Bippart művének „Pindars Leben, Weltanschauung und Kunst“ (Jena 1848) ezen értekezés kidolgozásában többször hasznát vettem; az utóbbi munkát főleg az anyag elrendezésében követtem.

ugyanis a dalok legtöbbje nagyobb terjedelmű és rendszeren 9—15. egy pedig, a IV. pythói, 39 versszakból áll, találkoznak olyanok is, melyek csak 2—3 szakra terjednek. Ezen utóbbiakról az az általános nézet, hogy a költő közvetlenül a győzelem helyén készítette s ott is adatta elő a győzelmi nap estején. Mezger idézett munkájának 137. lapján ennek lehetőségét kétségbe vonja, s ellenkező véleményét alapos okokkal támogatja. Valószínűleg a győző szülővárosában, mindjárt az ünnepélyes bevonulás alkalmával adták elő; az idő rövidsége, mely ezen esetben a dal szerzésére s a kar betanítására a költőnek rendelkezésére állott, megmagyarázza ezen ódák egyszerűségét s csekély terjedelmét. Ide sorolható a IV. X. XII. olympiai és a VII. pythói epinikion, melyeknek eszmemenetét megítélhetjük a IV. olympiai dalból. Psaumis, egy már korosabb kamarinai polgár, Olympiában öszvérfogatóval győzött; ezen győzelmet éneklí meg az óda. Az első versszakban a költő köszönetet mond Zeusnak, a győzelem adójának, s kegyébe ajánlja a győzelmi ünnepélyt (bevezetés); a második szak előadja az ünnepély okát, Psaumis győzelmét; dicsérőleg említi a győztes jeles tulajdonait s Zeustól áldást kér rá (tárgyalás); az epodos, nyilvános vonatkozással Psaumisra, Erginos argonauta mythosát tartalmazza. Ezt, midőn versenyre jelentkezett, a lemnosi asszonyok ősz haja miatt kigúnyolták; ő azonban győzött, s tettel mutatta meg, hogy az ősz haj nem mindig az erő hiányának jele (befejezés). Ugy ezen óda, mint a többi ide tartozó, rövidsége daczára is tisztán feltünteti úgy a szerkezetben a három alkatrészt, mint a tartalomban az epinikion lényeges kellékeit, melyeket a költő ily szűk keretben is mesteri kézzel tudott kerekded egészszé alakítani. Itt említhető még a XIV. olympiai dal, mely tulajdonképen a Gratiákhoz intézett mélyérezelmű és megkapó szépségű imádság. A rövid 24 sorban ritka művészettel egyesíti a költő itt is a győzőnek, valamint szülővárosának Orchomenosnak s az isteneknek dicséretét; a befejező sorokban pedig a részvét meleg hangján megemlékezik még a győztesnek — talán nem rég elhunyt — atyjáról is.

A többi epinikion mind nagyobb terjedelmű. A költő, kinek ezen dalok készítésére több ideje volt, itt mutatja ki egész teljességében s kápráztató fényében művészetét.

A győzelmi dalok szoros értelemben vett alkalmi költemények, melyeknek megírására külső okok indították a költőt. Ezen külső okok, a versenyekben aratott győzelmek, többé-kevésbé hasonlók egymáshoz. A tárgyak ily hasonlóságánál nem volt könnyű a költő feladata, főleg ha nem akart ismétlésekbe bocsátkozni, a mitől lehetőleg óvakodott. „Nagy szegénység — ugymond a VII. nemeai dal befejező soraiban — ugyanazt a dolgot háromszor, négyszer ismételni, mint a mesélő a gyermekek közt: Volt egyszer egy ember, Zeus fia, Korinthos.“ Pindaros tehát, hogy ezen egyformaságba változtatóságot hozzon, kiterjeszti figyelmét a győztes körülményeire, életviszo-

nyaira, családjára, szülővárosára s ezen vizsgálódásból eredő gondolatait egy vezérlő észme alatt egyesíti. A pindarosi dalok tehát nem a csapongó, a költőt mintegy öntudatlanul magával ragadó képzelemnek, féktelen hévnek szüleményei; ellenkezőleg a dalok szerkezete, az anyag elrendezése, a részek folytonos viszonyítása a vezéreszméhez arra vallanak, hogy Pindaros tárgyát minden oldalról jól megfontolta s ott sem téveszti szem elől az egészet egyesítő alapeszmét, a hol magas szárnyalásában attól eltérni látszik. Fejtegetésünk folyamán ez világosan fog kitünni.

A pompás bevezetésekben a költő, az egész dalnak alapgondolatához mértén, ragyogó színekkel, fenséges képekben s hasonlatokban ecseteli majd a lantnak varázserejét, majd a dalnak magasztos becsét, majd a versenyjátékoknak nagy jelentőségét, majd a győzelem helyének vagy a győztes szülőföldének kitűnőségét; máskor pedig ájtatos imákban fordul az istenekhez vagy a múzsákhoz. Lássunk néhányat ezen remek bevezetések közül halvány fordításban.

A syrakusaei Hieron szekérgyőzelmét dicsőítő I. pythói dal egyike a költői szellem legszebb, legfőnségesebb alkotásainak. Az egész epinikiont átlengő alapeszme a következőkbe foglalható össze: A harmonia, a szép rend úgy a természetben, mint az erkölcsi és állami életben, Zeusnak különös oltalma alatt áll, ki ezen rendnek felforgatására törő nyers erőt megfékezi. Ezen alapeszméhez szépen illik a bevezetés, mely a lant hatalmát festi főnséges képekben. A lant viszi a főszerepet az ünnepélyen, ehhez alkalmazkodik az ének és a táncz; tehát a lant e gyönyörű öszhangnak megteremtője, s mint ilyen kedves az isteneknek. A bevezetés így hangzik: „Aranyos lant, Apollónak s a sötét hajfürtű Múzsáknak közös kincse! Rád figyel a tánczosok lépése, az ünnepély kezdete; ¹⁾ jeleidnek engedelmeskednek az énekesek, ha megzendülnek karvezető hangjaid a rezgő húrokon. Eloltod még a villám nyilainak örök tüzét is, és a jogaron szunnyad Zeus sasa, a madarak királya, leeresztvén két oldalt gyors szárnyait, mert pilláit gyöngéden lezáró sötét felhőt borítottál hajlott fejére; pihegve álmodik rezgéseidről elbűvölve. Még a rettenetes Ares is, felejtve a szörnyű lándzsaharcot, varázsod alatt meglágyul; hangjaid Apollónak s a szépövu Múzsáknak művészetével még az istenek kedélyét is elbájojják. De a mely lények nem kedvesek Zeusnak, azok elborzadnak a Múzsák szavának hallatára úgy a földön, mint a végtelen tengerben és a rémes Tartarosban, hol elterülve fekszik az istenek ellensége a százfejű Typhos. Ezt egykor Kilikia hirhedt barlangja rejtette, ²⁾ most azonban Kyma tengerövezte partjai s Sicilia nehezednek borzas mellére; reá sulyosodik az égtartó, havas Aetna, a jégnek örökös hazája, melynek hasadékaiból ömlenek a megközelít-

¹⁾ Az ünnepély kartánczozal vette kezdetét.

²⁾ V. ö. Hom. II. II. 782. és Preller, Griech. Mythol. I. 54

hetetlen tűznek egész patakjai; izzó füstfelhők szállanak fel nappal a tűzfolyamokból, míg az éj sötétében nagy robajjal hömpölyög a biborpiros láng, sziklákat sodorva magával messze a tenger mélyébe. Azon szörnyeteg (Typhos) veti ki Hephaistosnak irtóztató árjait — rettentő csoda ezt szemmel látni, de csoda hallani is — mely oda van bilincselve az Aetna sötétlombu tetejéhez és tövéhez, és az érdes sziklaágy feltöri egész gerinczét. Engedd, hogy tetszésedet nyerjem, engedd ó Zeus, te, ki a termékeny vidéknek ezen bérctetején trónolsz melynek hasonló nevű szomszéd városát megdicsőítette a hirneves alapító, mert a pythói versenypályán e várost nevezte meg a hirnök a szekérrel győző Hieronnak nevében.“

Mesteri kézzel fűzi a költő ezen bevezetésben a gondolatokat. A fölvelt alapeszméhez mindenben szigoruan ragaszkodva, jóformán észrevétlenül viszi át a beszédet a megéneklendő győzelemre. A lant bűvös hangja — ugymond — megrémíti a szörnyeket; a példát a közelből veszi; eszébe jut Typhos, kire Zeus az Aetnát borította, honnan most a százfejű szörnyeteg tüztömegeket s szikladarabokat vet dühében az égre.¹⁾ Az Aetna hegy közelében volt Aetna városa, melyet Hieron alapított, ki most pythói győzelmet nyert.

A VII. olympiai dalt, mely a már többször említett kitűnő bajnoknak, a rhodosi Diagorasnak győzelmét zengi, a következő hasonlattal vezeti be a költő: „Mint mikor a gazdag örömapa kezébe vévén a serleget tele gyöngyöző borral ráköszönti ifju vejére s megajándékozza vele, hogy ágról ágra szálljon e legremekebb szinarany birtoka, emelve a lakoma örömét és kitüntetve az új családtagot, irigységet kelt iránta jelenlevő barátaiban a vele egyetérző menyasszonyért:²⁾ gyöngyöző nektarul a Múzsák ajándékát, a szellem édes gyümölcsét küldve így örvendeztetem meg én is a pályanyerteseket, kik Olympiában s Pythóban győzedelmeskedtek. Boldog kit jó hirnév övez (=dalok dicsőítenek); azonban hol az egyiket, hol a másikat tünteti ki az életet derítő Gratia édes szavu lantjával és zengő fuvoláival. Ezekkel jövök most én is Diagoras kalauzolása mellett, hogy megénekeljem Aphrodite gyermekét és Helios aráját, a tengerövezte Rhodost, és dicsőítsem küzdelme jutalmául a vitéz bajnokot, az óriási Diagorast, ki koszorút nyert Alpheos és Kastalia mellett.“

Az I. olympiai dal, melyre Hieron győzelme szolgáltatott alkalmat, az olympiai játékok dicséretét s nagy jelentőségét énekli, feltüntetvén ez által a győzelemnek nagy becsét s a győztesnek dicsőségét. Ezen célhoz teljesen illő az óda bekezdése: „Az elemek közt legfőbb a víz; miként a lobogó láng az éjben, úgy ragyog az arany

¹⁾ Vonatkozás az Aetna kitörésére Kr. e. 479-ben.

²⁾ Régi görög szokás szerint az örömapa az eljegyzési ünnepélynél felköszöntötte leendő vejét s oda ajándékozta neki a serleget.

a büszke kincsek közt; de ha versenyeket akarsz zengení, édes szivem, úgy ne keress nappal a végtelen aetherben melegebb s ragyogóbb csillagot a napnál, se ne említs nemesebb versenyt az olympiai-nál, honnan ihlet szállja meg a költők lelkét, hogy magasztos dalban énekeljék Kronos fiát, ha Hieronnak dús, boldog házába érkeztek.“ A hasonlat egyszerűbb szavakba foglalva így hangzanék: „Valamint az elemek között legfontosabb a víz, az érczek közt legbecseesebb az arany, a csillagok közt pedig legragyogóbb a nap: úgy a versenyjátékok között legfönségesebb az olympiai, melyben most Hieron versenylovával győzelmet nyert.

A VIII. olympiai dal a győzelem helyének, Olympiának dicséretével kezdődik: „Ó Olympia! anyja az aranykoszorús versenyeknek, királynéja az igazságnak, hol a jósok az áldozati lángban kutatják a villámló Zeusnak akarátát, vajjon kedvező jeleket mutat-e azoknak, kik egész lélekkel törekszenék magas dicsőséget, fáradalmaik után enyhületet nyerni. És teljesülés követi az emberek istenfélő könyörgéseit. Azért, ó Pisa árnyékos ligete az Alpheos ársjai mellett, fogadd be ezen koszorús ünnepi menetet. Mindig nagy dicsőség övezi azt, kinek a te hecses ajándékok lesz osztályrésze.“ Azután, mert a győztes Alkimedonnak dicséretével testvérének, Timosthenesnek, nemeai győzelmét is egybe akarja kapcsolni, így folytatja tovább: „Azonban az egyiket ez, a másikat az a szerencse éri, mert isten jóvoltából sok a boldogság útja. Nektek, ó Timosthenes, a sors Zeust adá családótok védő istenél, ki téged Nemeában dicsőített meg, Alkimedont pedig a Kronos dombja mellett tette olympiai győztessé.“ Ezen szavakkal áttér a pályanyertesek dicséretére. Feltűnő, hogy az ódában, mely tulajdonképen Alkimedon győzelmének volt szánva, Timosthenest említi első helyen. Ennek oka abban rejlik, hogy ez volt az idősebbik, s az ő nemeai győzelme is megelőzte Alkimedon olympiai diadalát.

Minthogy a győzelem dicsőségében a pályanyertesnek szülőfölsde is osztozott, azért Pindaros több dalát a győztes szülővárosának dicséretével kezdi. Kitűnő e részben a VI. isthmosi dalnak már fentebb közölt bevezetése, melyben a költő ékes szavakkal ecseteli Thebaenek fényes érdemeit. Ezen városnak szülötte volt ő is; innen magyarázható azon bensőség, melylyel úgy ezen ódában, mint más alkalommal is Thebae iránti előszeretetének kifejezést ad. „Édes anyám, te aranypajzsos Thebae! — így kezdi az I. isthmosi epinikiont — a te kívánságotat egyéb elfoglaltságomnak eléje teszem. Ne nehezteljen rám ezért a sziklás Delos, melylyel most foglalkozom. Mi kedvesebb a jóknak az édes szülőknél? Azért hát engedj helyet, Apollo földje!“ Magyarázatul megjegyezzük, hogy Pindaros épen egy delosi győzelemnek megéneklése közben kapott Thebaeből felszólítást, hogy földijének s barátjának, Herodotosnak számára készítsen epinikiont; ezen megbizásnak akarván minél előbb eleget tenni, félben hagyta a

delosi dalt. — A győztes szülővárosának dicsőítésével kezdi a X. nemei dalt is. „Énekeljétek, ó Gratiák (=Múzsák), Danaosnak s büszkén trónoló ötven leányának városát, Argost, Herának méltó lakát, mely számtalan dicső tettnek fényében ragyog.“ Azután felemlítvén a város multjából a legnevezetesebb eseményeket, a 19. sorban így folytatja: „De nyelvem képtelen felsorolni, mennyi jeles tettnek volt színhelye Argos; nem is szeretném a hallgatókat kifárasztani; mindazonáltal hangold fel kobzodnak húrjait és fordítsd figyelmedet a viadalokra.“ Ezek után áttér a koszorús Theaiosnak győzelmeire.

Több óda remek imádsággal kezdődik, melyben a költő majd a versenyjátékoknak, majd a győző hazájának védő isteneihez fordul, kérvén őket, fogadják kegyesen a győzőnek hálaáldozatát, s ezentúl se vonják meg tőle, kit a koszorúval boldogítottak, isteni kegyelmöket. A IV. olympiai óda kezdő soraiban Zeushoz imádkozik a költő: „Hallgass meg rohanó villámok fenséges vetője, Zeus! mert a hurok s a dalok zenéje közt lejtő Hóráid ide küldötték engem, hogy tanúja legyek a legmagasabb diadaloknak. A vendégbarát szerencséjének örömhire viszhangzik a derék szívében. Azért, ó Kronos fia, ki a szörnyü, százfejú Typhonra nehezéd magas Aetnán trónolsz, fogadd kegyesen a Gratiák kedvéért ezen ünnepi dalt, a fáradságós küzdelmek el nem enyésző fényét. Psaumis győzelmes szekerét övezi most e fény, ki pisai olajággal koszorúzva, ily hamar dicsőséget szerez Kamarinának. Bár teljesítené az istenség többi óhajait is.“ Kamarina Syrakusae gyarmatvárosa; fennállásának 9-ik évére esik Psaumis olympiai székérgyőzelme. — A XII. pythói dal bevezetésében Agrigentum nymphájának kegyelmét kéri Midas számára. A költő ezen imádságban, mint egyébkor is, a várost annak védő istenségével azonosítja. „Ó te fényes és legszebb a földi városok között, Persephone tartózkodási helye, mely az Akragas folyam füves partjai mellett elfoglalod a szépen beépített dombot, téged kérlek, ó királyné, fogadd kegyesen, istenek s emberek tetszésével, a dicső Midasnak ezen pythói koszorúját és őt magát is, ki egész Hellast felülmulta azon művészetben, melyet egykor Pallas talált fel, a szörnyü Gorgók rémes gyászdalát művészileg utánozván.“¹⁾ Midas jeles fuvolajátékával nyerte koszorúját.

Nem kevesebb fényesek azon bevezetések, melyekben a Múzsákat vagy Gratiákat hívja fel a költő, hogy hirdessék a győző dicsőségét ünnepi dalban. Kitűnő e nemből a III nemei dal aeginai Aristokleidesre, ki főleg Klio múzsa pártfogásának köszönhetette diadalát. (V. ö. a 15. és 83. sort.) Ezért fordul mindjárt a bekezdésben a múzsához: „Ó dicső Múzsa, édes anyánk, jöjj kérlek, a Nemcák szent ünnepén a dóri szigetre, Aeginára; mert ott várnak Asopos folyam vize mellett az ifjak, az édes dalok mesterei, a te dalod után epedve.

¹⁾ V. ö. Preller, Griech. Mythol. I. 176.

Más tettek mást kívánnak; de a győzelem leginkább a dalt kedveli, a koszorúk és jeles tettek legügyesebb kísérőjét. Ennek fakaszdból forrását lelkemben! Kezdd, ó leánya a felhős ég urának, a jeles dalt, én pedig az ifjak szavával és a lanttal egyesítem az. Zengeni fogja az édes mű azon föld diszét, hol egykor a Myrmidonok laktak. kiknek ősi vitézségét a te jóvöltöd által nem csorbította Aristokleides lankadva a kemény tusában, hanem kivívta magának a fárasztó küzdelmek gyógyító balsamát, a győzelmi dalt, Nemea völgyében.“

De legyen ennyi elég a bevezetésről. A felhozott példák, a mint egy részről Pindaros eszmegazdagságáról tanuskoznak, úgy mutatják más részről a költő finom érzékét is, melylyel a képeket s hasonlatokat, a bevezető eszmét mindig tárgyszerűen, a költemény hangulatahoz illően tudta megválasztani. Egyáltalában azt vehetjük észre, hogy a bevezetés művészi tökélyére kiváló gondot fordított, „hogy az messzire vesse fényét, miként a remek alkotású épületnek tündöklő homlokzata.“ (Ol. VI. 3.) Lépjünk be mi is a „remek épület“ belsejébe s vegyük szemügyre annak többi részeit, melyek fény és művészi kivitel tekintetében még lehetőleg felülmulják a „tündöklő homlokzatot.“

Pindaros dalainak gondolatmenete csaknem mindenütt ugyanazon dispositiót mutatja, melyet alighanem a már említett hagyományos *τεθμός* szabott meg; ez követelte valószínűleg azt is, hogy a bevezetésre a győző dicsérete következzen, a mint azt Pindarosnál találjuk, a ki erre — mint a fentebbi példákban láttuk — művészileg készíti elő az átmenetet. Magáról a dicséretéről s annak módjairól fentebb már terjedelmesen szólottunk s ismertettük azon elveket is, melyek költőnket e részben vezérlik. Példákban láttuk, hogyan terjeszti ki a győző dicséretét annak nemzetségére, szülővárosára s tanító mestérére; de láttuk egyuttal azt is, hogy a győzőnek nemcsak azon jeleségét említi dicsérőleg, melyet közvetlenül a küzdelemben kitüntettet, hanem felsorolja minden testi s lelki jó tulajdonát, főleg azokat, melyeket a vallásos görög az isteni kegyelem kiváló ajándékai gyanánt tekintett s nagyra becsült. Láttuk, hogyan emeli ki a nemes származást, deli természetet és gazdagságot épűgy, mint az igazságosságot, bölcseséget és vendégszeretetet. Különös előszérattal időz a versenyekben s háborúkban eddig aratott babéroknál s néha egész versszakokat tölt be azon helyek s viadalok neveivel, melyekben a győző már eddig is kimutatta derékségét s halántékai körül fonta a győzelmi koszorút. (V. ö. Ol. XIII. 29—46)

Az óda ezen részében, mely a győztes személyes viszonyaival foglalkozik, rendesen megérinti már a költő azon eszmét, melyet a költemény további folyamában bővebben ki akar fejteni; gyakran mintegy esetleg említi egy hőst, kinek történetét követendő vagy intő példa gyanánt akarja a győztes elé állítani s egyszerre csak azt veszszük észre, hogy egy meglepő képnek vagy velős és nagy fontosságú

mondásnak segítségével áttér a győzelmi dal fő részének, a *mythos* n a k tárgyalására.

Midőn fentebb a versenyjátékokról szólottunk, megemlítettük, hogy azok az istentiszteletnek kiegészítő részét képezték; így tehát az epinikion is eredeti rendeltetése szerint vallási ének, háladal a győzelmet adó istenség tiszteletére, melynek neve ezért a győzelmi dalból nem hiányozhatott. Ezen hagyományos szokáshoz Pindaros is mindenkor hű maradt; de csak ritkán szorítkozik az istenségnek pusztá fölemlítésére, hanem rendszeren egy egész *mythosi* elbeszélést sző a dalba, mely a mellett, hogy eleget tesz a hagyomány követelményeinek, alapeszméje s tendenciája szerint az epinikion különös céljait is előmozdítja. A kisebb terjedelmű dalokban a *mythos* is csak röviden van érintve; a többiekben azonban terjedelmesebb s csaknem mindig a költemény magvát, középrészét képezi. De mielőtt áttérnénk a *mythos* pindarosi használatának behatóbb fejtegetésére, vizsgáljuk meg, mielő álláspontot foglalt el a görög nép Pindaros idejében a *mythos*szal szemben.

Mindazon népeknél, melyek mint a görög szabadon, magoktól fejlődtek, a *mythologia* a legegyszerűbb, legtermészetesebb kísérletnek tekinthető a létezők okainak megfejtésére. A személyesített természeti erők, az istenségek, melyeket az őskori néphit alkotott s a régi költők dicsőítettek, még Pindaros idejében is éltek a görög nép hitében. A *mythikus* hősök, kik közvetlenül az istenektől vették eredetüket, tetteikkel s viszontagságaikkal mintaképek gyanánt lebegtek a későbbi görög szemei előtt. Ezen kort, noha túlnyomóan eszményi, a hellén nép mégis realisnak, valónak tartotta, s a hitnek ideális világában saját őstörténetét szemlélte. Innen érthető, miért vette körül a hajdankornak eme kimagasló alakjait a fenségnek nimbuszával; hiszen természetes, hogy a hősök, mint isteni szülőknek gyermekei, úgy testi mint lelki tökéletességök által kitüntették isteni eredetüket s minden tekintetben messze felülhaladták a föld gyarló szülőtteit; ehhez járul még az embernek idealizáló hajlama, mely a multat mindig szebbnek, tökéletesebbnek képzei a jelennél. Már Homeros is mennyivel tökéletesebbeknek rajzolja a trójai háboru hőseit saját korának embereinél! „Diomedes egy követ kapott fel, akkora darabot, hogy ketten sem bírnák el, a milyenek a mostani emberek; ő azonban egymaga is könnyü szerrel forgatta.“ (Hom. Il. V. 302.) Nestor, a „*laudator temporis acti*,“ az előbbi nemzedékek derékségét dicsérvén ama viharos gyűlésben, így szól: „Beszéltem én már derekabb emberekkel is, mint ti vagytok, és azok sem néztek le engem; nem is láttam sehol olyan férfiakat, és aligha is látok, a milyenek voltak Peirithoos és Dryas, a népek őre, Kaineus és Exadios és az isteni Polyphemos; azok bizony a legvitézebbek voltak a földi emberek között; azokkal, tudom, nem harcolná egy sem a mostani emberek közül.“ (Il. I. 260.) De azon őskornak embereiben nem-

csak a jeles tulajdonok voltak meg ily fokozott mértékben; a nép hite tudott oly hősökrol is, kik isteni eredetök daczára elvetemült gonoszak valának, kik, mint Ixion, Tantalus stb. az alvilágban kegyetlenül bűnhődnek istentelenségök miatt.

Ezen hitet találta Pindaros a hellén népről, és ettől volt áthatva ő maga is egész valójában. A nép ezen mythosokat igazaknak tartotta; igazak gyanánt beszél el Pindaros is, de nemesebb, alakban s finom erkölcsi érzékkel kerül mindazon részleteket, melyek a mythosban gyalázatot hoznak az istenekre. Vezérlő elvét, melyet e tekintetben követett, ezen szavaiban találjuk: „Az isteneket gyalázni gonosz bölcsesség.“ (Ol. IX. 37.)

Ily alakban alkalmazta Pindaros a mythost, eleget tévén egyrészt a régi hagyománynak, mely az epinikionban az istenek és hősök dicséretét okvetetlenül megkivánta, de megdicsőítvén másrészt a győzöt is, midőn közte és a mythos főnséges alakjai közt párhuzamot vont; nem kevesebbé tüntette ki a győztes nemzetségét és szülővárosát is, midőn a mythosban ezeknek isteni eredetére utalt. De láttuk, hogy a költő nem csupán a dicséretet tekinti feladatának, hanem a körülményekhez képest a komoly intést és oktatást is; ezen célnak elérésére is alkalmas eszközt talált a mythosban, melynek általános elterjedtsége s ismert volta módot nyújtott a költőnek az intelmek lehető leggyöngédebb közlésére. Elég volt a mythosi hősnak sorsára utalni, hogy a győztes és a viszonyokkal ismerős hallgató azonnal észrevegye a költő célzását és megértse az erkölcsi tanítást, melynek pusztá, leplezetlen közlése a győzelmi ünnep örömét nem ritkán megzavarta volna.

A ki a mythosba foglalt finom célzást tökéletesen meg akarta érteni, annak természetesen minden oldalról, alaposan kellett ismernie a győztesnek jellemét, multját, életviszonyait. Mindezek azonban már korán feledésbe mentek; azért Pindarosnak régi magyarázói nem is láttak a mythosban egyebet igen szellemes, gyönyörködtető kitéréséknél, s épen ezért ítéltek gyakran oly kedvezőtlenül a legszebb költemények felett. Voltak ugyan már a régiek közt is egyesek, kik a győztes és a mythosi hő közötti vonatkozásokat sejtették, de csak az újabb kutatások derítették föl teljesen, hogy a mythos sehol sincs pusztán ékességül, önmagáért elmondva, hanem mindenütt a legszorosabb összefüggést mutatja a győztes személyes viszonyaival. De még ezen viszonyoknak teljes ismerete mellett is többféle szempontból ítéltetők meg a mythosi elbeszélések. Érezte ezt a költő is; azért azon erkölcsi mondatokban, általános érvényű sentenciákban, melyeket a mythos elejéhez vagy végéhez szokott csatolni, biztos útmutatást nyújt a helyes értelem kitalálására. Ezen sentenciák különböző felfogásából fejthetők meg jobbára azon, olykor nagyon is feltűnő eltérések, melyeket a mythos értelmének s vonatkozásainak megállapításában az egyes magyarázóknál találunk.

Ezeknek előrebocsátása után lássuk már most, hogyan használja Pindaros a mythost győzelmi dalaiban.

A hol csak lehetséges, Pindaros a győző családjának vagy hazájának multjából veszi a mythost. *Οἴχοθεν μάτερε*, vagyis: A hazában keresd tárgyadat, mondja Nem. III. 31., miként más helyen: „Változhatatlan törvény rám nézve, hogy, valahányszor e szigetre (Aegina) lépek, dicséretet hintsek rátok Aeakidák az arany szekereken.“ (Isth. V. 19.) És valóban az aeginai győztesekre irt 11 óda között nincs egy is, mely ne dicsőítené az Aeakidák vitéz nemzetségét. Leginkább Telamon, Peleus, Aias és Achilleus azon hősök, kiket a férfiás bátorság és vitézség mintaképei gyanánt említ. — A thebaei Melissosra irt III. isthmosi dal mythosa a Klonymidák őstörténetével foglalkozik, kiknek törzséből származott maga a győztes is. — Az agrigentumi Theronhoz intézett II. olympiai epinikion szintén a győző családjának multját tárgyalja a mythosban, mely egyuttal Theron jelen sorsának magyarázatául is szolgál.

A családi és nemzeti hősök fölemlítésének oka egyrészt abban található, hogy ezek a győző családjában és hazájában kiváló tiszteletben részesültek; de másrészt — és főképen — abban, hogy a költő ki akarta mutatni, miként nyilatkozik az ősök jelessége és ereje még a késő utódokban is. Mert, hogy a hajdankor és a jelen között benső kapocs létezik, hogy az ősöknek gondolkozásmódja, lelkülete, szóval egész jelleme minden jó és rossz tulajdonokkal együtt, sőt még szerencséjük is átszáll az utódokra s a családnak jellemző vonásává lesz, oly nézet, mely az egész hellén ókorban általánosan el volt terjedve; Pindarosnak, ki kora gondolkozásmódjának hű képviselője, szintén ez volt a meggyőződése, miről művei lépten-nyomon tanuskodnak.

Aeginai Alkimedon diadalát zengi a VI. nemeai dal. Alkimedon a Bassidák jeles törzséből származott, mely számos győzelmi koszorúval ékeskedett. Sajátságos módon a kitűnő bajnokok csak minden harmadik generatióban találkoztak, míg a közbeeső nemzedékeknél pangás állott be. Így Alkimedon atyja nem mutathatott fel diadalt; de öregatyja Olympiában egy, az Isthmoson öt, Nemeában pedig három koszorút nyert; Alkimedon győzelme már 25-ik volt a családban. Ezen feltűnő jelenségnek okát Pindaros az isteni és emberi nem közötti különbségben találta. Az isteni ősapától örökölt jelesség az emberi nemnél olykor szünetelhet ugyan, miként a szántőföldnek is pihenésre van szüksége, de teljesen ki nem veszhet soha. Ilyen időszaki szünet után aztán annál szebb virágokat hoz, a milyen most Alkimedonnak győzelme. Igen szépen és természetesen csatlakozik ezen előzményekhez a Bassidák fényes multjának dicsérete, melyről könnyedén tér át az Aeakidákra: „Mindenfelől — ugymond az 51. sorban — tágas utak nyílnak a költőnek, ki ezen hirneves szigetet akarja megénekelni, mert ennek az Aeakidák nagy tettei kiváló ne-

vezetességet kölcsönöztek. Hirök országokon s tengereken át messze terjedett, sőt elhatott az aethiopokhoz is, kikhez többé nem tért vissza Memnon, mert kemény tusára szállott le harczi szekeréről Achilleus, midőn mord fegyverének élével leterítette a fényes hajnal szülöttét.“ A mythosi ősnak jelessége Alkimedon győzelmében újból érvényre jutott.

Hasonló módon dicséri Aeginának egy másik szülöttét, Aristokleidest, a III. nemei dalban. Az epinikion jóval a győzelem után készülhetett, mert — mint a 71. sorból következik — a győztes már előhaladottabb koru. Dicséretére azt mondja Pindaros, hogy mint gyermek, ifju s férfi egyaránt kitüntette magát a versenyjátékokban és „nem hozott szégyent a Myrmidonok ősrégi hirnevére.“ (14. sor.) Az örökölt jelességet feltüntetik a nemzeti hősöknek, Peleusnak, Telamonnak s Achilleusnak mythosai. Achilleus már gyermekkorában jelét adta leendő nagyságának. Csak hat éves volt, és már lihegve vonszolta Cheiron kentaurhoz az oroszlánokat s vadkanokat, melyeket sajátkezüleg ejtett el; maga Artemis és a harczi Athene is bámulták, hogyan fogta el ebek és háló nélkül a szarvasokat. Eme hősnak erejét örökölte Aristokleides, ki gyermekkorában szintén kitüntette magát a versenypályán. Mint férfi az erős Telamonra emlékeztet, „kinek rettentetlen bátorságát sohasem törte meg a deresztő félelem.“ (30. sor.) Most pedig, hogy már öregebb, babérain pihenve boldog nyugalomban él, miként Peleus, ki a halhatatlan Thetis mellett élvezi fáradságos, küzdelmes életének legszebb jutalmát. Ezen utolsó mythos, mely különben az ódában első helyen áll, egyuttal gyengéden figyelmezteti Aristokleidest, hogy eddigi sikerivel megelégedve, maradjon a korához illő határok között s ne iparkodjék még magasabbra jutni. A költő ezen finom célzása kitűnik a mythost bevezető mondásból is: „Herakles oszlopain túl nem mehet az ember a járhatatlan tengeren.“ (21. sor.)

Italiai és siciliai győztesekhez intézett dalokban nem vehette a mythost a győző hazájából, mert ezen városok jóval a mythosi korok után keletkeztek, s így alapításuk nem volt a monda homályába burkolva. Ilyenkor a költő a szűkebb görög haza mythosainak gazdag tárházából választja ki azt, mely az adott viszonyokhoz legillőbb, tudván, hogy az anyaföldtől távol lakó görög is szívesen hall egyet-mást tulajdonképeni hazájáról, ősei bölcsőjéről, melyhez vallása s a közös áldozatok még most is csatolják. Ily ódáknak Pindaros főleg a játékok alapítását, nagy jelentőségét, a győzelmi koszorú magasztos becsét szereti megénekelni, mint tett a III. és XI. olympiai dalban.

Nyugati Lokriból (Locri epizephyrii Italiában) való Agesidamos ifjukorában részt vett az olympiai játékokban s az ökölvívásban diadalt is nyert. Ezen diadalt egy kedves kis költeményben (Ol. X.) éneklí meg a költő, de egyszersmind egy nagyobb, kimerítőbb epinikiont is ígért a győzőnek. Igéretét, noha későn, beváltotta, és a

győzelmi ünnep évfordulójára megküldte Lokriba a hosszabb költeményt. Ez a XI. olympiai epinikion, melyben a költő az olympiai játékok dicsőítését tűzte ki céljául olyképen, hogy a játékokkal együtt a győztest is magasztalja. A mythos három részre oszlik. Az első rész (24—38. sor) elbeszéli Heraklesnek nehéz, de győzelmes harczait Kteatossal, Eurytossal és Augiással, melyek a Zeusnak szentelt ünnep alapítását megelőzték. Az alapítást elmondja a második rész (az 59. sorig). Herakles győzelmes seregével és gazdag hadi zsákmánnyal Pisába érkezik; itt kiméri a Zeusnak szentelt ligetet, körülkeríti az Altist, kijelöli a sátorok helyét, felállítja a 12 isten tisztelőt a hat kettős oltárt, elnevezi a Kronos-halmot. Ezen felavatásnál jelen voltak a Moirák és az igazmondó Chronos. Ezek után zseuge áldozatot mutat be Zeusnak, megtartja az első versenyt és elrendeli a játékoknak ötödévi megünneplését. A harmadik rész (a 77. versig) a díjak kiosztását írja le. „De kik azok a szerencsések, a kik ez alkalommal pályadíjakat nyertek?“ Erre a költő felsorolja a játékok neveit, megnevezi a győzteseket és hazájokat. „Este pedig a hold szende fényénél viszhangzott az egész szent liget az ünnepi vigasztól“ Innen most igen szép és könnyű az átmenet Agesidamos győzelmére. Miként ama hősök, úgy diadalmaskodtál most te, ó Agesidamos; azért neked zengjen most az ünnepi dal.

Az 56. olympiasban a siciliai Agrigentum fejedelme, Theron, szintén részt vett a versenyjátékokban, négyes fogatot küldvén Olympiába. A kitűnő fogat koszorút is szerzett Theronnak. A III. olympiai dalban tehát, melyet Pindaros ez alkalomból írt, a győzelmi koszorú magasztos becsének kimutatása képezi a mythos célját. Hogyan is keletkezett Olympiában a gyönyörű olajfaliget? Midőn Herakles Eurystheus parancsára kiindult, hogy elfogja az aranyagancsu szarvast, eljutott a magas északra is, a Hyperboreusok jámbor népéhez. Csodálkozva látta itt a pompás olajfát. Később, midőn az Alpheos folyam partja mellett felállította már a hat kettős oltárt, megalapította a magasztos versenyeket és elrendelte a játékoknak öt évi időközökben való megünneplését, észrevette, hogy Olympia térei, fáknak hiányában, nagyon ki vannak téve a nap égető sugarainak. Ekkor elhatározta magát, hogy a versenypályát olajfákkal ülteti körül. Ujból elindult tehát a nagy útra, és az istenfélő néptől kérelmére megkapta a fát, mely „Zeus szent téreit ékesitse és jutalma legyen a jelességnek.“ Ezen fának ágából való azon koszorú is, melynek most Theron részesévé lön.

A két óda összehasonlítása kiválóan alkalmas a költő azon finom tapintatának feltüntetésére, melylyel a mythosok özönéből mindig a körülményekhez legillőbbet tudta megválasztani. A XI. olympiai epinikionban leírja a játékok helyét és elbeszéli a versenyek alapítását. Bizonyára édes öröm fogta el Agesidamos szívét ezek hallatára, és a képzelet szárnyain szívesen követte a költőt ama

szent helyekre, melyeken egykor fiatalabb éveiben maga is megfordult, hol a hold bájos fényénél őt is dicsőítette a dal Zeusnak szent ligetében. Theron ellenben nem volt személyesen Olympiában; őt, ki a helyi viszonyokat nem ismerte és a játékok fényét nem látta, ezeknek leírása nem érdekelte volna annyira; nála a koszorú volt a fődolog s azért Pindaros a III. olympiai dalban a szent olajfák eredetére s ez által a győzelmi koszorú magas becsének feltüntetésére fekteti a fősúlyt.

Az eddig felhozott példákban a mythos célja csakis a győzőnek kitüntetése. De tudjuk, hogy Pindaros az epinikionban nem csupán a dicséretet tartotta feladatának, hanem a körülmények szerint mellékes céljai is vannak, melyeknek elérésére alkalmas eszköz gyanánt használja a mythost is. Néhány dalában a *v i g a s z t a l á s t* tüzte ki czélul. A mythosi hősnek példáján mutatja meg, hogy a földön fáradságos küzdelem és szenvedés nélkül semmi nagy, semmi magasztos sem érhető el, mikor még az istenek szülöttei is csak viszontagságok és szenvedések által megtisztulva juthattak fel az Olymposra. A kitartó törekvést előbb-utóbb siker koronázza. Ezen szempontok vezérelték a költőt a Theronhoz intézett II. olympiai dalnak megírásában. A mythos vonatkozásainak világosabb megértése végett néhány szóban előrebocsátjuk a kitünő fejedelemnek történetét Mezger nyomán.

Theron egészen Kadmosig, Thebae mythosi királyáig vitte fel családfáját. Ősei végtelen sok szenvedés, viszontagságos hányatás után eljutottak Sicilia szigetére, a hol megtelepedtek. Theron Agrigentum uralmát elnyervén, igazságosság és szelidség által tüntette ki magát; alatta érte el a város virágzásának legmagasb fokát s egészen a tyrrheni tengerig terjesztette hatalmát. Azonban egyszerre vészes felhők tornyosultak mindenfelől Theron körül, melyek úgy trónját, mint őt és övéit végpusztulással fenyegették. Egy időben lepte meg őt Himera elpártolása, két rokonának, Kapysnak s Hippokratésnek árulása s ezenfelül még Hieronnak, Syrakusae hatalmas fejedelmének hadizenete. A helyzet válságos volt; de a mily hirtelen támadt, ép oly váratlanul el is vonult a fenyegető vész. Midőn a két sereg már szemben állott egymással a Gela folyó mellett, Simonides költőnek sikerült az ellenséges felek közt egyességet és békét létrehozni, és Theron új szövetségesének segítségével kegyetlen boszút vett Himerán és hűtlen roknain. Így tehát Theron csillaga ismét teljes fényben ragyogott, midőn még azon öröm is érte, hogy egyik négyes fogata Olympiában győzött. Ezen győzelmet zengi a II. olympiai dal, melyben a költő, tekintettel Theronnak csodálatos, taianyszerű sorsára, azon alap gondolatot fejtegeti, hogy a *d e r é k é s e r é n y e s e m b e r n e k s ú l y o s s z e n v e d é s e i* előbb-utóbb öröme válnak; *g y a k r a n m á r i t t a f ö l d ö n*, de a *t ú l v i l á g o n b i z o n y o s a n*.

Kövessük az óda gondolatmenetét. A bevezetés kiemeli Theron jelességeit s Zeustól áldást kér reá; ezt követi a mythos, melynek

bevezető szavai ezek: „A mi egyszer megtörtént, legyen az akár igazságos akár igazságtalan, azt meg nem törtéنتté még a mindenek atyja, az idő sem teheti; de feledést hozhat a szerencsés sors. Az édes örömök által megtörve elhal a bösz fájdalom, mihelyt magasztos boldogságot küld az isteni végzés.“ (17—24.) Mutatja ezt Kadmos leányainak sorsa. Semele és Juno, bár kiváló kegyeltjei valának az isteneknek, mégis megizlelték az emberi sors keserűségét; most azonban végnélküli boldogságot élveznek a halhatatlanok körében. A Labdakidák gyászos sorsa véget ért Polyneikes fiában, Thersandrosban, ki a versenypályán és a harcz mezején egyaránt kitüntette magát. Ennek dicsősége most új fényre derült egyik késő i. adékában, Theronban, kinek fogata Olympiában koszorút nyert. Valóban a gazdagság jeles ember kezében sok jónak forrása; módot nyújt a győzelemre, melynek örömei feledtetik a multnak fájdalmait; de módot nyújt a jótékonyság gyakorlására is, melynek jutalmát a halál után veszi el a jeles. Mert van, a ki az emberek földi tettei fölött szigorú törvény szerint ítél; a gonoszok szörnyű büntetést szenvednek, az istenfélők pedig végnélküli örömben élnek a boldogok szigetein Kadmos, Peleus és Achilleus társaságában. „Az értelmeseknek szólok,“ így végzi mythosi elbeszélését. Theron s mindazok, kik a viszonyokat ismerték, bizonyára megértették a költő czélzását és tudták, kit kell az erényesek s kit a gonoszok alatt érteni.

Vigasztaló szavakat intéz az aeginai, Timasarchos nevű birkozóhoz is, kinek, úgy látszik, erős küzdelmébe került a győzelem s kemény csapásokat kellett tünni ellenfelétől. Ezen körülményhez mérten a IV. nemei óda mindjárt a bevezetésben hangsúlyozza az örömet, a győzelmi dálnak csodálatos gyógyító erejét, mely jobban felüdíti a fáradt tagokat mint a langyos fürdő. A mythos Telamonra utal, ki egykor Heraklessel bevette Tróját, megverte a Meropokat és megölte az óriási Alkyoneust; de ez nem volt könnyű munka, mert az óriás előbb tizenkét szekerét rúzta össze és kétannyi emberét sujtotta agyon. „Nem ért a harczhoz, ki nem érti ezen szavakat; ütést kell tünni annak, ki ütésekkel osztogat.“ (30 sor.) Ezután felsorolja Aeakos törzsének azon jeles sarjadékait, kik a világ minden tájékán királyi méltóságot viselnek; különösen kiemeli Peleust, ki sok viszontagság és szenvedés után most az istenek körében zavartalan boldogságban éli napjait. Ezen hősök példáján megvigasztalódhatik Timasarchos. Máskor Aias mythosa az, melyet ugyanezen célra használ. Noha ezen hős Achilleus után legderekabb volt az egész görög táborban „kinél erősebbet gyors hajókon nem hoztak a Zephyr fuvalmai Trója elé“ (Nem VII. 27), mégsem részesült az őt megillető tiszteletben, mert Odysseust és nem őt tüntették ki Achilleus híres fegyvereivel. Így találjuk ezen mythost a VIII. nemei dalban.

Azonban a mellékes czélok között, melyeket Pindaros a mythossal el akar érni, leginkább figyelemre méltók az *intelmek*. A dicsfény,

melylyel a győzelem a pályanyertest körülvette, nem kápráztatta a költő szemeit, sőt még jobban feltűntette előtte annak árnyoldalait. Ezeket Pindaros, magasztos feladatának teljes tudatában, nem mellőzhette hallgatással; de érezte, hogy az óvatosság itt még szükségesebb, mint a dicséretben; azért a lehető legnagyobb kimérettel, a mythos leple alatt figyelmezteti a győztest hibáira s igyekszik őt a helyes útra visszavezetni. Lássunk erre is néhány példát.

A X. pythói dal Hippokleas győzelmét éneкли. Ennek atyja, ki maga is több ízben kitüntette magát a nagy nemzeti játékokban, még életben volt, midőn fia Pythóban diadalmaskodott. Az epinikion bevezetése a Heraklidák dicséretét tartalmazza, mert ezen jeles törzsből származott a koszorús család is; majd áttér a győzőkre, kik a bölcsék nézete szerint eljutottak az embereknek elérhető boldogság végső határáig; mert „a bölcsék boldognak és dalban dicsőítendőnek tartják azon férfit, ki karjainak ereje vagy lábainak gyorsasága által diadalmaskodván, hősiségével s erejével a legnagyobb versenyekben nyert jutalmat, és még életében látja, hogy fiát is pythói koszorú ékesíti. A magas égbe ugyan nem juthat fel soha; de eljutott a boldogságnak legszélsőbb határáig, melyet mi halandók elérhetünk. Sem tengeren, sem szárazon meg nem található a Hyperboreusokhoz vezető csodás utat, kiknek vendége volt egykor Perseus, a népek vezére.“ (22—31. sor.) Itt azután leírja a mesés népnek boldog, bűt és fáradságot nem ismerő életét, de hangsúlyozza, hogy ide még Danaë fia, Perseus is csak Athene istennő kalauzolása mellett juthatott el. Gyengéden figyelmezteti ez által a győztes családot, hogy elégedjék meg eddigi sikereivel és ne törekedjék elérhetetlenre.

Máskor, mint pl. a XIII. olympiai és a VI. isthmosi dalban a gyászos véget ért Bellerophontes mythosa az, melylyel mérsékletre inti a győztest. A korinthusi Xenophon a 79. olympiasban (Kr. e. 464.) egy napon kétszer győzött, mint versenyfutó (σταδιοδρόμος) és az ötös viadalban (πένταθλον).¹⁾ Ezen győzelmek alkalmából írta Pindaros a XIII. olympiai epinikiont. A győztes az Oligaethidák hirneves törzsből származott; családja nemcsak gazdagsága, hanem még inkább győzelmei által tűnt ki, melyek oly számosak, mint „a tenger kavicsai“. (46. sor.) E rendkívüli szerencse elég ok volt Pindarosnak, hogy bölcs mérsékletre intse, és az emberi sors változóságára figyelmeztesse a kitűnő családot, mire leghatásosabbnak tartotta Bellerophontes mythosát. Miután a bevezetésben dicsérőleg kiemelte a családot és a várost, melyben a törvény (Εἰρημία), jog (Δίκη) és béke (Εἰρήνη) honol, melyet a Horák, Múzsák és Ares egyaránt kitüntettek ajándékaikkal, rövid imában Zeus áldását kéri e népre, e családra, de főleg Xeno-

¹⁾ Az ötös viadalnak részei Simonides pentametere szerint:

“*Άλμα ποδοκείρη, δίσκον, ἄκοντα, πύλην.*”

Vagyis: ugrás, futás, diskoszobás, dárdatetés, birkozás. Az nyerte a koszorút, ki ellenfeleit a versenynek mind az öt nemében legyőzte.

phonra. Ezek után a 29–46. versben felsorolja a család győzelmeit, melyeknek pontos számát époly kevéssé tudná megmondani, mint azt, hogy mennyi a tenger kavicsa. „De mindennek van határa“; azért már áttér a város ős mondáira. Csak röviden említi Sisyphost, Medeiát és a Trója ellen harczoló korinthesiakat, kiknek réme volt a lykiai Glaukos. Innen már könnyen átviszi a beszédet Bellerophon-tes mythosára, melynél legtovább időz. Elmondja, hogyan fékezte meg Pallas segítségével a Pegasost, hogyan ölte meg a szörnyü Chimaerát, hogyan győzte le a harczias Solymokat; és itt hirtelen abbahagyja a mythost. „Elhallgatom halálát; a ló azonban visszatért ősi jászclá-hoz az Olymposra.“ (9. sor.) Jelentőséges hallgatás, mely emlékeze-tébe hozhatá a győztes családnak, hogy Bellerophontest akkor vetette le a Pegasos, midőn elbizakodó vakmerőségében egyenesen az Olym-posra akarta magát vitetni. A költemény elején (9. sor) a góg eltá-volításáról beszél a költő, a befejező sorban pedig mérsékletet kér (αἰδῶ δίδου) Zeustól a győztes számára; ez szintén azt bizonyítja, hogy Bellerophontes mythosát intés céljából választotta.

Hasonló módon alkalmazza az elhallgatást a hatás fokozására az V. nemeai dalban, mely az aeginai Pytheasnak, Lampon fiának győ-zelmére készült. Pindarost úgy látszik benső baráti viszony kötötte Lamponhoz, kiről több helyen igen dicsérőleg nyilatkozik. Kiemeli vendégszeretetét, nemes lelkületét s azon kiváló gondot, melyet fia-nak nevelésére fordított; mert nem kimélve költséget, fáradságot, derék bajnokokká képezte őket. A fáradozás meg is hozta gyü-mölcset. Pytheas, valamint öcscse Phylakidas nemcsak a helyi játé-kokban, hanem a nagy nemzeti versenyekben is többször győzedel-meskedtek. A testvérpárhoz méltán sorakoztak rokonaik Themistios és Euthymenes, kik szintén több ízben tüntették ki magokat. A győ-zelmi dalban Pindaros Istb. V. 19. kimondott elve szerint Aegina ős-korából veszi a mythost. Pytheas győzelmével megtisztelte az Aeaki-dákat és hazájának vendégszerető földjét, melynek dicsőségeért imád-koztak Zeus oltáránál Peleus, Telamon és mostoha testvérok Phokos. Tovább nem folytatja a mythosi elbeszélést, mit következőleg indok-ol: „Irtózom a nagy és jogtalan tettet fölemlíteni, hogyan is hagy-ták el végre a hirneves szigetét, és mely istenség űzte el a bajnok férfiakat Oionéból (Aegina). Hallgatok; nem mindig hasznos a lep-lezetlen igazság, és a hallgatás gyakran legbölcsebb gondolata az embernek.“ (14–18 sor). Elhallgatja tehát a testvérek között támadt viszályt, melynek következménye volt, hogy Peleus és Telamon meg-ölték mostoha testvéroket Phokost és hazájokból menekültek, amaz thessaliali Phthiába, ez Salamis szigetére. A mythos vonatkozásai az akkori viszonyok hiányos ismerete miatt nem egészen világosak; hogy Pindaros nem ok nélkül érinti a testvérek viszályát és annak szomorú következményeit, hanem hogy ezzel a létező körülményekre célzott, az nagyon valószínű; de nem tudjuk, vajjon politikai, vagy

családi egyenetlenségekre utalt-e?, Mommsen (Des Pindaros Werke 139. lap) azt gyanítja, hogy Euthymenes mostoha testvére volt Pytheasnak és Phylakidasnak. Dissen, Pindarosnak jeles magyarázója pedig úgy vélekedik, hogy a gyilkosságnak leplezett fölemlítésével a testvérek közötti egyenetlenségnek és irigy versengésnek gyászos következményeit akarta feltüntetni a költő s ez által a testvéreket egyetértésre inteni.

Komoly tanulságot tartalmaz a XI. pythói dal mythosa. A győztes Thrasydaeos előkelő thebaei családnak sarjadéka volt. A költő, tekintettel a Thebaeben ekkor uralkodó pártviszályokra, dicséri a közép állapotnak boldogságát, szemben a királyoknak épen nem irigylendő sorsával. Nézetének igazolására felhossa a hatalmas Agamemnon példáját, kit saját felesége Klytaemnestra gyilkolt meg Aegisthos segítségével, valamint Orestes véres boszuját, melyet a gyilkosokon vett. „Nagy szerencsének sok az irigye.“ (29. sor.) „Azért megelégszem — úgymond a költő — azon javakkal, melyeket nekem az istenek adtak (ellentétben azon javakkal, melyeket a tyrannusok erőszakkal ragadnak magokhoz) és az életben mindig az elérhetőre törekszem; úgy találtam ugyanis, hogy az államban tartósabb a közép sorsnak boldogsága s azért nem vágyódom fejedelmi sorsra. Közös polgári erényekre törekszem. Nem férkezik ahhoz az irigység, a ki fenséges diadalt nyervén csendes visszavonultságban élvezi azt, távol a gőgös nagyravágyástól; az ilyennek még halála is szebb, mert kedveltséget és jó hirnevet, a kincsek legbecsesebbjeit, hagyja örökségül édes gyermekeire.“ (50-59. sor.) Eddigélé még nem sikerült a mythos vonatkozásait minden részben kideríteni; a hány magyarázója volt, annyiféle a magyarázat; mindazonáltal a költő célja iránt nem lehetünk kétségben. A közép állapotnak lelkes dicsérete, melyben a költő legbensőbb meggyőződésének ad kifejezést, elég világosan mutatja, hogy a Thebaeben uralkodó pártviszályok közepette figyelmeztetni akarta a győztest és honfitársait a tyrannis veszélyeire, és Agamemnonnak, a hatalmas fejedelemnek tragikus sorsa által óvni az arra való törekvéstől.

Nem ritkán azon mythikus hősökre is hivatkozik Pindaros, kik a földön istentelenségök s gonoszságuk által magokra vonták az istenek haragját, s most a nép hite szerint kegyetlenül bűnhődnek az alvilágban. Ixion „a szárnyas keréken forogva isteni parancs szerint hirdeti az embereknek, hogy a jótéteményt hálás köszönettel kell viszonzni.“ (Pyth. II. 21.) Tityos istentelen merénylete miatt Artemis nyilaival bűnhődik. (Pyth. IV. 90.) Csak oktatás lehetett a költő célja akkor, midőn az I. olympiai dal mythosába Pelopson kívül Tantalost is felvette. Ezen epinikion több oknál fogva megérdemli, hogy bővebben foglalkozzunk vele. Hieron, Syrakusae fejedelme, hatalmának tetőpontján állott és Siciliának legnagyobb része felett uralkodott, midőn még azon kitüntetés is érte, hogy Pherenikos nevű

versenylovával Olympiában győzelmet nyert. Ez szolgáltatott okot az említett ódára. Pindaros a győztes mythosi előképe gyanánt Pelopsot mutatja be, az istenek kegyeltjét, ki első győztes volt Olympia térein, ki deréksége jutalmául örök boldogságot és halhatatlan dicsőséget nyert. Ennek nyomdokaiba lépett, ennek dicsőségében részesül most olympiai győzelmé által Hieron. Mint hatalmas király és olympiai győző elérte az emberi boldogságnak tetőpontját. „Ne vesd magasabbra tekintetedet!” (117. sor.) Intelmének nyomatékot ad Tantalos példájával, kit elbizottsága buktatott meg; mert „ha volt valamikor halandó ember, a kit az Olympos urai megtiszteltek, úgy Tantalos ilyen volt; ő azonban nem bírta elviselni a nagy boldogságot, és elbizakodottsága által végtelen nagy büntetést vont magára, melyet Zeus atya egy roppant kő alakjában függesztett föléje; ezt akarja mindig fejről eltávolítani, e miatt kerüli őt az öröm. És ezen menthetetlen, végtelen nyomoruságos élet negyedik büntetése a háromhoz,¹⁾ minthogy az istenektől nektart és ambrosiat csent, melyekkel őt magát is halhatatlanná tették, és oda adta vendégeskedő társainak. A ki azt hiszi, hogy valamely tette rejtve marad az istenek előtt, az csalatkozik.” (55—66. sor.) A mennyire kitünteti a győztest az első mythos, mely őt az isteni kegyelthez, Pelopshoz hasonlítja, annyira oktatja a másik, mely Tantalos példáján mutatja, hogy a szerencsében nem szabad elbizakodni, sem az embernek kiszabott határokon túlmenni.

De itt állapodjunk meg egy kissé. Vessünk még egy pillantást Tantalos mythosára, mely nemcsak mint intő példa méltó figyelemre, hanem egyuttal a költő isteni félelmének, mély vallásosságának is szép tanujele, nemes erkölcsi érzékének is fénye: bizonyítéka. Midőn a fentebbi mythosban megemlíti Tantalosnak szörnyű büntetését, bűnét sem hallgatja el. Ő rútol visszaél az istenek bizalmával; a halhatatlanok eledeléből vitt halandó társainak. A közönséges néphit egészen másképp vélekedett Tantalos bűne felől; ő próbára akarta tenni az isteneket és saját fiát Pelopsot főzette meg és tálaltatta eléjük. Pindaros a mythost ezen alakban is ismerte, de tisztult erkölcsi érzéke tiltakozott ily felfogás ellen. „Az embernek csak szép dolgokat szabad beszélni az istenekről; tévedhet ugyan így is, de nem vétkezik.” (36. sor.) Ennek daczára mégis elbeszéli az egész mythost ezen alakjában is, még pedig oly részletességgel, hogy a víz forrásától egészen az istenek lakomájáig az undorító büntény minden mozzanatának szemtanui vagyunk. Mi okból teszi ezt? Helyesen jegyzi meg Mezger, hogy a költő éreztetni akarta a mythos utálatosságát egész teljességében s ez által kimutatni, hogy mennyire nem egyeztethető össze az istenség fogalmával. Maga is elszörnyűködik a bor-

¹⁾ Sokfélekép magyarázott hely. Tantalos büntetése az éhség, szomjuság, a kő és ezen kinos élet örökkévalósága. V. ö. Friedrichs, Pindarische Studien 7. lap.

zasztó kép látásán és így kiált fel: „De nekem lehetetlen az istenek bármelyikét is falánknak mondanom; ez távol legyen tőlem! A rá-galmazásnak gyakran kárvallás a bére.“ (53. sor.) Itt említhető a IX. olympiai epinikion, melyben egészen ily értelemben nyilatkozik az istenek harczáról. Erre később még visszatérünk.

Nem szaporítjuk a példák számát, a felhozottak eléggé mutatják, mily sokféleképen és czélszerűen tudta Pindaros a hagyomány követelte mythost különös czéljaira is felhasználni. A győztesre nézve bizonyára az volt a legnagyobb dicséret és kitüntetés, midőn egy isteni eredetű hősben saját előképét szemlélhette, melynek ragyogó dicsfénye reá is vetette sugarát; de másrészt az istenektől gonoszságuk miatt oly keményen sujtott mythosi emberek sorsa kétségtelenül szintén mély benyomást tett a görög hívő lelkére. Így Pindaros a mythos leple alatt bírálat alá vehette a győztesnek egész életét, hibáira figyelmeztethette sőt meg is feddhetette a nélkül, hogy ezen bárki is megütközhetett volna. Hiszen a mythos elengedhetlen kelléke volt a győzelmi dalnak és Pindaros mesterileg ki tudta szemelni a mythosok tengernyi számából azt, mely a győző körülményeinek és saját kitüzött czéljainak leginkább megfelelt. A szükséghez képest rendszeren több mythost vesz fel az epinikionba melyeket úgy egymással, mint a győztes viszonyaival szépen össze tud egyeztetni. És épen ezen mythosi anyagnak mesteri feldolgozása képezi Pindarosnak legerősebb oldalát, melyre a IV. nemeai dalnak 37. s következő soraiban maga is önérzettel hivatkozik ellenfeleivel s irigyeivel szemben.

Miután így a mythosi elbeszéléssel kellően megvilágította az epinikion alapeszméjét, ismét visszatér a költő a győzteshez. Ugy látszik a rég *καθμός* követelte, hogy a győző dicsérete közvetlenül megelőzze és kövesse a mythost, mely a győzelmi dal közép-részt képezi. Így látjuk ezt kevés kivétellel Pindaros valamennyi ódájában. Egyszerű, keresetlen átmenetek fűzik a mythosi elbeszéléshez mindkét helyen a győző dicséretét. Gyakran jelentős erkölcsi mondások, melyek a mythosi vonatkozások megértését is nagyban elősegítik, majd a mythosnak rövid, gnómaszerű tartalma, majd meg képes kifejezések képezik a mythosi hajdan és a jelen közt az összekötő hidat. Ezen átmenetek tartalmilag csaknem mindenütt megfelelnek egymásnak, gyakran pedig még a képes kifejezés is ugyanaz a mythos végén, mint annak elején. A X. pythói dalban a hajózás köréből vett képet alkalmaz mindkét helyen. A győztes dicséretéről ezen szavakkal tér át a mythosra: „Sem tengeren, sem szárazon meg nem találhatod a Hyperboreusokhoz vezető csodás utat, kiknek vendége vala egykor Perseus, a népek fejedelme.“ Erre természetesen következik Perseus mythosa; de mintha ez által eltávozott volna kitüzött czéljától, mintegy önmagát figyelmeztetve, így kiált fel a költő: „Tartsd meg az evezőt! Gyorsan ereszd a mélybe a horgonyt a hajó orráról,

hogy sziklába ne ütközzünk!“ Ezzel megtalálta a átmenetet a győzteshez, kinek dicséretével bevégzi a költeményt. — Ehhez hasonló átmenetet találunk a XI. pythói dalban is. (38. sor.) — A III. olympiai dal a győzelmi koszorú magasztos bécsét éneklí meg; azon olajfának ágaiból való ez, „melyet egykor Herakles hozott az Ister árnyékos forrásai mellől, hogy legbecsesebb emléke legyen az olympiai viadaloknak“ (13. sor.) Ehhez szépen fűződik a mythos, mely elmondja Heraklesnek kétszeri útját a Hyberboreusokhoz; innen hozta az olajfát Olympiába, „most pedig kegyesen eljön ezen győzelmi ünnepélyre is Leda fiainak, a Dioskuroknak kíséretében.“ (34. sor.) Ezen fordulattal ismét visszatért a győzteshez. — A VIII. nemei dal mythosa Aias tragikus végét beszélí, ki tudvalevőleg Odysseus fondorlatai miatt elkeseredve, sajátkezűleg oltotta ki életét. Ezt a következő szavakkal vezetí be: „Az irigység kapva kap a kohóimányokon s folytonosan marja a dicsőket, míg a dicstelenekeket megkíméli. Ez vesztette el Telamon fiát is.“ (21. sor.) A mythos után pedig ekkép folytatja; „Zeus atyám, sohase legyen ilyen az én lelküetem; egyenes utakon akarok az életen áthaladni, hogy halálom után rossz hírnevet ne hagyjak gyermekeimre. Az egyík aranyt kíván, határtalan földbirtokot a másik; én azonban polgártársaim szeretetével akarok a sirba szállani, dicsérvén a dicsérendőt, de megróván a gonoszt.“ (35—39 sor.) A dicséretre alkalmat nyujt Deinis győzelmi ünnepélye. — Miután az V. isthmosi dalnak 19—21. sorában előrebocsátja, hogy rá nézve megmászíthatlan törvény az Aeakidák dicsérete, valahányszor Aegina szigetére lép, elmondja Telamon és Herakles mythosát. „De hosszú volna — ugymond az 56. sorban — az Aeakidák minden fényes tettét felsorolni; azután meg, ó Múza, Phylakidas dicsőítése végett jöttem.“ Ez a Phylakidas volt a győztes. — Egy másik aeginai győztre irt III. nemei epinikionnak mythosa szintén az Aeakidákkal foglalkozik. A bevezető szavak ezek: „A hazában keresd tárgyadat; találsz alkalmas anyagot az édes dalra.“ (31. sor.) Itt azután megemlékezik Peleusról, Telamonról, de különösen Achilleusról, kik Aeginának legtündöklőbb csillagai. „A te véredből valók ezek, ó Zeus! Tied a verseny, dalomnak tárgya, mely ifjak ajkáról zeng a haza dicsőségére; de a győzelmes Aristokleidest is illeti az ének, mert dicső fényt árasztott ezen szigetre.“ (65. sor.) Ezen szavakkal elhagyja a mythost, hogy újból a győztes személyével foglalkozhassék.

Igy visszatért a költő tulajdonképeni tárgyához. A győztesnek ezen újabb dicsérete képezi rendesen az epinikion befejezését. Most tünik csak ki a mythosi látszólagos kitérésnek tulajdonképeni célja. A győztes személye, mely a hajdankori hősök ragyogó tetteinek elbeszélése alatt látszólag háttérbe szorult, most újra feltünik a fényes multnak szemléletében elmerült hallgató előtt, de megdicsőült alakban, a mythosi hősök dicssugaraival környezve Most áll a győztes

dicsőségének zenithjén. Az istenfélő költő, ki hívő lelke mélyében meg van győződve arról, hogy minden, a mi szép és jó van az emberben, istentől való (Isth. IV. 3.), nem mulaszthatja el erre a győzött is figyelmeztetni. Ezért gyakran imádsággal fejezi be az epinikiont, melyben hálás köszönetet mond a győzelmet adó istenségnek, s továbbra is kegyeibe ajálja a győztest családjával és szülővárosával együtt De másrészt épen ezen rendkívüli szerencse eszébe juttatja Pindarosnak az emberi boldogság tökéletlenségét és a földi dolgok mulandóságát; azért most még nyomatékosabban megelégedésre s bölcs mérsékletre inti a győztest, mert csakis a józan önmegtartóztatás föltétele alatt remélheti jövőre az istenség kegyét és pártfogását. Ez az oka, hogy épen a befejezésben találkozunk oly gyakran erkölcsi mondásokkal, nagyfontosságú sentenciákkal, melyek itt már nem is annyira reflexiók, mint inkább az ihletett látnoki szellem nyilatkozatai gyanánt hangzanak.

Az eddigiekben elszórtan már közöltünk néhányat a befejezések közül; így a II. olympiai dalét a 13. lapon, az I. pythói ódának komoly intelmeket tartalmazó végszakait a 17. lapon. Ezekon kívül ide csatolunk még néhány muta ványt. A thebai Herodotos székérgyőzelmét éneklő I. isthmosi dal befejezése a következő: „Mindegyik munka édes jutalmat hoz az embereknek, a pásztornak és földművesnek úgy, mint a madarásznak és annak, kit a tenger (halászat) táplál; ezeknek mindegyike a győtrő éhséget iparkodik távol tartani magától; de ki a versenyekben vagy harcban szerez magasztos dicsőséget, az a polgárok és idegenek dicséretében veszi legfőbb jutalmát.“ Itt most felemlít a költő néhányat Herodotos győzelmei közül, „mert mindazon sikereket felsorolni, melyekkel Hermes, a játékok védő istene, Herodotos fogatát kitüntette, nem engedi a dalnak rövidsége; de az is igaz, hogy gyakran, a mit hallgatva mellőzünk, még nagyobb örömet szerez. Engedjék az istenek, hogy a dalos Müzsák ragyogó szárnyain fölemelkedve, még Pythóban és Olympiában is karjára fűzhesse az Alpheos jeles koszorúját, ¹⁾ tiszteletet szerezvén a hétkapus Thebaenek. A ki otthon rejtegeti kincsét és másoknak törekvését²⁾ neveti, nem gondolja meg, hogy lelke dicstelenül száll majd le az alvilágba.“ Az V. pythói dalt a győztesnek dicsérete után imádsággal végzi. „A hány útja van hazájában a szépnek, bátran megjárta valamennyit. Az isteni kegy adta neki most is a sikert; jövőben is adjátok meg azt neki, ó boldog Kronidák, minden tettében és tervében, hogy az őszi szélnek fagyos lehellete meg ne törje életerejét.“ ³⁾ Hiszen Zeus magasztos bölcsesége intézi kedveltjeinek sorát; őt kérem, hogy Olympiában is tüntesse ki Battos nemzetségét.“

¹⁾ Ki több koszorút nyert, az egyiket fején, a többit kezében hordta.

²⁾ ἐπιπίπτων helyett Hartung olvasása szerint ἐν πόνοις.

³⁾ Célzás a kyreini zavarokra. V. ö. a 17. lapon a IV. pythói dalból közölt részletet a magyarázattal együtt.

Rövid imádsággal végződik a XIII. olympiai dal is. — Említést érdemel a rhodosi Diagorashoz irt VII. olympiai epinikion befejezése. „Ó Zeus atya, a ki az Atabyrios (hegy) ormain trónolsz, tiszteld meg ez olympiai győzelmi dalt és a férfit, ki az ökölharczban a jelesség dicséretét nyerte; adj neki tiszteletet és kedvességet úgy a polgárok, mint az idegenek előtt; mert egyenesen halad azon az uton, mely az igaztalansággal ellenkezik, és jól megérti, a mit neki derék atyáktól örökölt helyes értelme sugall. Ne engedd, hogy homály borítsa Kallianax közös törzsét; hiszen az ünneplő Eratidákkal ¹⁾ ünnepet ül a város is; azonban egy pillanat alatt megváltozik a szelek iránya.“ Az utolsó, általános érvényű mondás célzást tartalmaz Rhodosnak akkori politikai viszonyaira. Hatását fokozza, hogy nyomatékosan a költeménynek legvégére van hagyva. Pindaros azon taljoslatu sejtelmének akart e szavakban kifejezést adni, mely az Eratidák uralma iránt lelkét betöltötte. Láta, hogy hatalmok megdőlése már csak idő kérdése s azért imádkozik Zeushoz, hogy ne hagyja kiveszni Kallianax családját, melynek Diagorashoz hasonló derék sarjadékai vannak.

Velős rövidséggel fejezi be a Theronhoz irt III. olympiai dalt. „Valamint az elemek között a vízé az elsőség, s a kincsek közt legbecsesebb az arany: úgy Theron jelessége is elérte a legmesszebb célzt s veleszületett ereje által eljutott Herakles oszlopaihoz. Ezeket túl járhatatlan a tenger okosnak úgy, mint oktalannak. Én ide nem követnék senkit, mert balga volnék.“ Itt is az utolsó mondat a legfontosabb. A kifejezés keménységét némileg gyengíti, hogy a költő saját személyéről szól; megértheti azonban Theron is, hogy biz ő sem cselekednék okosan, ha túlmenne ezen határon.

Az emberi boldogság tökéletlenségéről s a végzet hatalmáról elmélkedik a XII. pythói epinikion befejezésében. „Fáradságot kíván a földön minden jólét; de még így sem biztos mindig a siker, mert nem az embertől függ, hanem csak az isteni kegy adhatja meg. Ez már az embernek sorsa az életben, melyen nem változtathat; de azért nem kell csüggedni; gyakran egészen váratlanul meghozza az idő egyik vágyunk teljesülését, míg a másikat a jövő számára tartja fenn.“ Ez a különben nehéz helynek érteménye kissé szabadabb s bővebb fordításban. — A VIII. pythói dal, a meglevők közt a legkésőbbi, melyet a költő 72 éves korában irt, a szerencse állhatatlanságát, de főleg az ember gyarlóságát, semmiségét hangsúlyozza végző szakában „A mily hamar nagyobbodik a halandók szerencséje, ép oly hamar porba is omolhat ellenséges végzettől megrendítve. Ó egy napi lények! Ki itt a valaki? ki a senki? Árnyéknak álma az ember, s csak az istentől jövő sugár derít fényt körében s teszi édessé életét. De te édes anya Aegina! vezérelj e várost

¹⁾ A győztes Diagoras az Eratidák törzséből származott.

a szabadság útján; vezérelj te is Zeus, Aeakos fejedelemmel, Peleussal, a derék Telamonnal és Achilleussal egyetemben.“ A komor hangú figyelmeztetés nemcsak a győztesnek szól, hogy magát szerencsésjében el ne bizza, hanem rámutat azon veszélyekre is, melyek Aegina szabadságát Athenae részéről fenyegették. Ezért kéri a sziget nympháját Aeginát, Zeust és az Aeakidákat, hogy óvják meg e népnek szabadságát és függetlenségét.

De nem folytatjuk tovább a példák idézését. A befejezésekben még nagyobb a változatosság, mint a bevezetésben, mert a győzőnek körülményei szerint mindegyiknek van valami különös sajátossága. Ezeknek részletes bemutatása messze túlhaladná értekezésünk határait; egyébiránt a felhozott néhány példa is eléggé mutatja, miképen fűzi Pindaros gondolatait az epinikion befejező részében.

* * *

És most hogy bevégeztük az epinikion egyes részeinek tárgyalását, nézzünk végig még egyszer a mondottakon. Láttuk mily magas álláspontonról itéli meg Pindaros a győzelmet; megismerkedtünk azon fenséges vallás-erkölcsi elvekkel, melyek őt a győző dicséretében vezérlik és egész költészetét átlengik; láttuk mily ügyesen kapcsol a főcélhoz, a győzelem megénekléséhez, különféle mellékcélokot, majd gyengéd vigasztalást, majd jóakaró tanácsot vagy komoly figyelmeztetést és hogyan használja fel a mythosi elbeszéléseket céljainak elérésére; találkoztunk gnómaszerű bölcsmondásokkal, melyek a mellett, hogy gyakran az epinikion részeinek összekötésére szolgálnak, egyúttal világot is vetnek a mythos burkolt vonatkozásaira. Közöltünk ezeken kívül remek, képekben és hasonlatokban gazdag bevezetéseket, érdekes mythosi elbeszéléseket, oktató és elmélkedő befejezéseket; de mindezeket nem mutathattuk szerves összefüggésekben, hanem, a mint az értekezés modora magával hozta, csak részletenkint, szétszórtan. Hogy tehát Pindaros művészetéről teljesebb képet nyujthassunk s költészete sajátosságait jobban feltüntethessük, álljon még itt befejezésül a

IX. olympiai győzelmi dal

egész terjedelmében, kötetlen beszédü fordításban.

A lokrisi Opusból való jeles birkozó Epharmostos a 81. olympiasban (Kr. e. 456.) Olympia térein, kevéssel előbb pedig Pythóban nyert koszorút. Ezen kettős győzelem képezi az epinikion tárgyát. A mint a dalból kitűnik, Epharmostos már az isthmosi és nemeai versenyekben, valamint egyéb helyi játékokban is diadalmaskodott. Ő különben előkelő családnak sarjadéka volt és származását felvitte egészen Opusig, Protogeneia és Zeus fiáig, anyai ágon pedig Deuka-

lionig. Az óda megemlékezik Epharmostos egyik barátjáról, Lampro-machosról is, ki vele egy napon győzedelmeskedett az isthmosi játékokban. Külsejét illetőleg a győztes izmos, hajlékony testű volt; villogó szeme s egész megjelenése első tekintetre mutatta, hogy birkozónak született.

Az ódát Thebaeből küldte Pindaros Opusba, s itt, a győztes szülőhelyén adták elő az ünnepélyes győzelmi lakoma alkalmával.

1. versszak.

Archilochos zengő dala, a háromszoros harsány „Ténélla! győzedelmes!” elégséges volt Epharmostosnak Olympiában, midőn kedves társaival ünnepi menetben kivonult Kronos dombjához; ¹⁾ de most a messzelövő Múzsák ijáról ilyen nyilakkal vedd célba a vakító villámu Zeust és Elisnek szent magaslatát, melyet egykor Hippodameiával becses hozomány gyanánt kapott Pelops, a lydiai hős. ²⁾

1. ellenversszak

Pythóba is röptsd az édes, gyors nyilat! ³⁾ Valóban, nem téveszti célját szavad, ha a jeles Opusból való férfiú győzelmeit zenged, megdicsőítvén a várost és szülöttét. Ezt a várost szemelte ki magának Themis és az ő boldogító leánya, a dicső Eunomia; ⁴⁾ ezt hirdetik a jeles tettek úgy Kastalia forrásánál, mint az Alpheos folyó mellett, ⁵⁾ honnan a legfényesebb koszorúk ékesítik a Lokrok hirneves, erdős határu anyavárosát.

1. utóének.

Én tehát lángoló dalommal fényt árasztván ezen kedves városra, a tüzes paripánál és a szárnyas (vitorlás) hajónál gyorsabban fogom elterjeszteni mindenfelé a győzelem hírét, ha ugyan egyáltalában

¹⁾ A bevezetés magyarázatát l. fentebb a 9 lapon.

²⁾ A költői lelkesedésben felvillanó gondolatokat és érzelmeket Pindaros igen gyakran a nyilakhoz hasonlítja, melyeknek célpontja a megéneklendő tárgy (Ugyanezen képpel találkozunk Petőfinél is: „Itt a nyilam! mibe löjjem?”) Tehát „Zeust és Elis magaslatát (a Kronos dombja Olympia mellett) célba venni“ annyi, mint Zeust, a játékok istenét, a győzelem adóját, és Elis vagyis Olympiát, a győzelem helyét, megénekelni, a mire itt önmagát szólítja fel a költő. — Pelops és Hippodameia mondája ismeretes. V. ö. Preller, Griech. Mythol. II. 385.

³⁾ Énekeld meg Epharmostosnak pythói győzelmét is.

⁴⁾ A személyesített jog és törvényes rend. A Lokrok ősidőktől fogva aristokratikus kormányformával bírtak, melyet Pindaros is minden tekintetben jobbnak tart a demokráciánál

⁵⁾ Kastalia=forrás Delphi közelében; Alpheos=folyam Olympia mellett; a pythói és olympiai játékok helyett. Epharmostos mind a kettőben győzött.

szerencsés kézzel művelem a Gratiák pompás kertjét; hiszen tőlük jó minden szép; derékség úgy mint bölcsesség isten adománya. ¹⁾

2. versszak.

Hogyan is emelhette volna különben Herakles kezét és buzogányát a háromágu szigony ellen, midőn Pylos védelmében ellene támadt Poseidon, midőn ezüst íjával harcra kelt ellene Apollon és még Aides is fölemelte rá botját, melylyel az elhunytaknak testetlen árnyait tereli a mély útra? ²⁾ De vesd el az ily beszédet, szájam! Mert az isteneket gyalázni gonosz bölcsesség, és a túlságos dicsekvés

2. ellenversszak.

örültség gyanánt hangozik. Ne fecseggj tehát ilyenekről! Hagyj távol az istenektől háborút és mindenféle harcot! Vidd át inkább a beszédet Protogeneia városára, ³⁾ hol Pyrrha és Deukalion, a Parnasosról lejövén, a villámszóró Zeus utasítása szerint az első hajlékot építették, és csodás módon rokontörzsű ivadékok hoztak létre a kövekből. Kőnemzedéknek is nevezték. ⁴⁾ Ennek zengj most harsány dalt; dicsérd ugyan az ő bort, de az új dalok virágát is! ⁵⁾

2. utóének.

Azt tartja ugyanis a monda, hogy roppant víztömeg árasztotta el a fekete földet, de Zeus intésére csakhamar visszavonult az ár. — Ezekből ⁶⁾ származtak eredetileg a te érczpajzsu őseid, Iapetos tör-

¹⁾ A Gratiák vagy Múzsák kertje=költészet. A költészet, mint általában minden testi s lelki jeles tulajdon, istentől való. Ezen sententia vezeti be Herakles mythosát.

²⁾ Herakles Iphitos megölése után elment Neleushoz, Poseidon fiához, Pylos királyához, kérvén őt, hogy tisztítsa meg a bűn szennyétől; midőn Neleus ezt tenni nem akarta, Herakles megtámadta őt és segítségére siető atyját, Poseidont. — Máskor meg Pythóban jóslatot kért; de a papnő ezt megtagadta, mondván, hogy Apollo nincs jelen. Herakles haragjában elvitte a triposzt s ezért harcra keveredett Apollóval. — Aidesselel akkor harcolt, midőn Eurystheus parancsára a Kerberosért ment le az alvilágba. — A három harcot itt egybekapcsolja Pindaros. Vagy talán azon mondára célzott, melyet Homeros Il. V. 392. s kk. említ?

³⁾ Opus, a győztes szülővárosa. — Protogeneia (elsőszülött) Deukalion és Pyrrha lánya, az opusbelieknek, tehát a győztesnek is ősanja.

⁴⁾ A monda ismeretes. V. ö. Ovid. Met. I. 313-415. — A görögben *λαός*=nép, és *λαῶς*, *λαῶς*, *λαῶς*=kő. A szójáték a magyarban nem adható vissza.

⁵⁾ A költő ismét önmagát szólítja fel Opus multjának megéneklésére; de a mellett nem feledkezik meg az újabb mondákról sem. Nem kell mindennek réginek lenni, hogy jó legyen. A borban a régít dicsérik, a dalban az újat. Ilyen új, eddig még meg nem énekelt tárgy a következő mythos, melyben Opus királyainak eredetét mondja el.

⁶⁾ Deukalion és Pyrrha A királyi család, melyhez Epharmostos is tartozott, nem a „kövektől“, hanem egyenesen az Iapetida Deukaliontól származtatta le eredetét. A család

zséből való leánynak és Kronos hatalmas fiának gyermekei, kik a tartománynak benszülött királyai valának mindaddig,

3. versszak.

míg el nem rablá az Olympos ura az Epeiek ¹⁾ földéről Opus lányát, és titkon ölelvén a Maenalos ²⁾ ormain el nem vitte Lokrosnak, hogy ezt öregségében utód nélkül ne ragadja el a halál. Megszülte felesége az isteni magzatot, s örvendve nézte a hős vélt fiát. Anyjának atyjáról nevezte őt, ³⁾ a deli termetű és tetterős férfiút, ⁴⁾ és átadá neki a város és nép kormányát.

3. ellenversszak.

Idegenek sereglettek hozzá Argosból és Thebaeból, úgyszintén Arkadiából és Pisából; de a jövevények közül kiválóan becsülte Aktor és Aegina fiát, Menoitioszt. Ennek fia ⁵⁾ az Atridákkal Teuthras országába érkezvén, ⁶⁾ egyedül állott helyt Achilleussal, midőn Telephos megszalasztotta és a tengeri hajók: oz visszaszorította a harczias Danaokat, miből minden értelmes ember felismerhette Patroklos bátor lelkületét. ⁷⁾ Ezóta Thetis fia ⁸⁾ felszólította őt, hogy a vészes harczban

3. utóének.

sohase álljon majd messze az ő emberölő dárdájától. ⁹⁾ — Még magasabbra is emelkedhetném a Múzsák szekerén; ¹⁰⁾ találnék szava-

utolsó férfsarjadéka volt Lokros. Az új törzset Zeus alapította, kitől az elisi Protogeneia, Lokros felesége, Opust szülte, a családnak tulajdonképeni törzsatyját. Opus volt tehát az első király, ki anyja után nem lokrisi. Ez azon újabb monda, melyre a költő fentebb utalt, hogy t. i. Iapetidák (Protogeneia) és Kronidák (Zeus) alapították a királyi családot.

¹⁾ Ἐπειοί Elisnek régi lakói. V. ö. Hom. Il. II. 619. Az elisiek és Lokrok közötti rokonságnak kimutatása itt igen alkalomszerű, mert Olympia, hol a lokrisi Epharmostos győzött, Elisben van.

²⁾ Hegység Arkadiában.

³⁾ Opusnak.

⁴⁾ Vonatkozás. Epharmostosra, ki e részben óséhez hasonlított. A testi erő tehát családi tulajdon.

⁵⁾ Patroklos.

⁶⁾ Mysia. Hajdani királya Teuthras volt; ezt az uralomban veje, Telephos követte, ki a görögöket, midőn Trójába menet Mysia partjain kikötöttek és az országba törtek, visszaverte a hajókhöz.

⁷⁾ Patroklos említésével előkészíti az átmenetet Lampromachosra, Epharmostos barátjára.

⁸⁾ Achilleus.

⁹⁾ Homeros mindenütt Achilleus fegyvertársa s barátja gyanánt említi Patroklost. V. ö. Il. XVI. 89

¹⁰⁾ „Még magasabbra“ stb.; a képes kifejezés jelentménye: Még bővebben is kifejtethetném a régi Lokrok történetét; de meg kell emlékeznem Lampromachosról is, mert mindketten, ő és Epharmostos, egy napon győztek az Isthmoson.

kat még többre is; mernék is beszélni, erőm is volna hozzá; de azért jöttem, hogy dicsérjem a vendégbarátság s derékség kedvéért Lampro-machos isthmosi koszorúit, mert mindketten diadalt nyertek

4 versszak.

egy napon. Más két győzelme is volt Epharmentosnak Korinthos kapuinál, ¹⁾ volt Nemea völgyében is; Argosban a férfiak között szerzett dicsőséget, Athenaeben mint gyermek, Marathonban pedig, kiválván az ifjak sorából, hogyan versenyzett az idősbekkel az ezüst serlegéért! ²⁾ S midőn biztos és gyors fogásokkal legyőzte a férfiakat, mily örömrivalgás közt haladt át a nézők körén a virágzó ifju, szép tettek szép végbevívője!

4. ellenversszak.

Parrhasia népe is csodálta őt a lykai Zeus ünnepén; ³⁾ cs dálták, midőn Pellában elnyerte a téli szeleknek melegítő ellenszerét; ⁴⁾ jelességének tanuja Iolaos sirja és a tengermosta Eleusis. ⁵⁾ Mindig a természet adománya a legjobb; ⁶⁾ de sokan az emberek közül tanult jelességekkel iparkodnak dicsőséget szerezni. Elhallgatva nem veszt a tett, mely isten nélkül való. ⁷⁾ De az egyik út

4. utóének.

messzebb visz, mint a másik; nem is egy foglalkozás táplál mindnyájunkat. A tökéletesség nehezen érhető el. Midőn azonban ezen győzelmi éneket hozod, ⁸⁾ mondd ki bátran és fennhangon, hogy isteni végzés folytán született erősnek, ügyesnek, bátor tekintetűnek ezen férfiú, ki diadalmaskodva ünnepélyesen megkoszorúzta Aias Oileus oltárát. ⁹⁾

¹⁾ Az Isthmoson.

²⁾ Marathonban, Herakles szent ligetében (V. ö. Herod. VI. 108.) versenyjátékok divtak (Herakleia); a di: egy ezüst serleg volt.

³⁾ Parrhasia Arkadiának déli vidéke, a Lykaios hegy mellett; itt rendezték Zeus Lykaios tiszteletére a Lykaea nevű játékokat.

⁴⁾ Pellene (Pellana) város Achaiában. Az itteni játékok voltak: Theoxenia és Hermaea amazok Apollónak, ezek Hermesnek tiszteletére. Pályadij volt egy gyapjuköpeny (clamsys).

⁵⁾ Iolaos Heraklesnek társa volt; sirja mellett Thebaeben versenyjátékokkal ünnepelték meg emlékét (Iolaia) — Eleusis Athenae fölött a tengerparton; a játékok neve Eleusinia.

⁶⁾ Pindarosnak kedvencz eszméje; fentebb is előfordult már, az I. utóének végsorában: „Derékség úgy, mint bölcsesség isten adománya. V. ö. Cic pro Arch. 15.

⁷⁾ Az oly tettről, mely nem istenadta, eredeti tehetségnek, hanem tanulásnak, utánzásnak eredménye, jobb hallgatni; valódi, belső értéke úgy sincs V. ö. Horat: O imitatores ser v u m p e c u s Ep. I. 19 19.

⁸⁾ A költő ismét önmagának szól.

⁹⁾ Aias, Oileus fia, Opusban honi hős gyanánt tiszteltetett; a hazatérő győztes hálája eléül ennek oltárára tette le győzelmi koszorúját.

A közölt óda híven tükrözteti vissza Pindaros költészetének szellemét. Célja az örökölt, eredeti tehetségnek dicsérete. Alapeszméje a 28. sorban van kifejezve; „D e r é k s é g ú g y, m i n t b ő l c s e s é g a z i s t e n a d o m á n y a.“ Ezen alapeszméhez viszonyítható a költemény minden része. Miután a bevezető sorokban kijelentette a költő, hogy Epharmentosnak olympiai s pythói győzelmét akarja megénekelni, dicsérelőleg említi a győztes szülővárosát Opust, melyet Epharmentos újabban koszorúkkal ékesített. Ezen városnak dicsőségét akarja mindenfelé hirdetni, ha ugyan van a költészetre istentől adott tehetsége; mert a költészet, mint egyáltalában minden emberi jelesség; istentől való. Ezen erkölcsi mondattal áttér az epinikion főrészére, a mythosra. Állításának igazolására Herakles példájára utal, ki atyjától, Zeustól örökölt erejénél fogva még az istenekkel is harczra kelt. Herakles mythosának felemlítésére kettős oka volt a költőnek. Egyrészt a hagyomány követelményeinek akart eleget tenni, midőn az olympiai győzelem alkalmából dicsérelőleg említi Heraklest, a játékok alapítóját; másrészt pedig az ő példáján akarta megmutatni, mire képes az emberben lakozó isteni erő; és ezen szempontból Herakles a győztesnek mythosi előképe gyanánt is tekinthető. Azonban bármily hizelgő is ezen párhuzam Epharmentosra nézve, az istenfélő költőnek vallásos lelkülete visszaborzad a szentségtelen mythostól, s mintegy önmagát korholva felkiált: „Vesd el az ily beszédet, szájam!“ Önmagának ezen rendreutasításában egyuttal intelem is rejlik, hogy az ember mérsékelje magát és ne éljen vissza az istentől kapott erővel. Elhagyja tehát Herakles mythosát s áttér a győztes szülővárosára Opusra; elmondja annak őstörténetét, de kiváltképen a királyi családnak isteni eredetét. Ezen családnak sarjadéka Epharmentos, kinek bajnoki deréksége tehát Zeustól való.

A költő még meg akarta említeni az epinikionban Epharmentos barátját, Lampromachost, ki Thebae proxenosa is volt. A felemlítést alkalmoszerűvé tette főleg azon körülmény, hogy a két barát együtt győzött az Isthmoson. Pindaros valóban bámulatos ügyességgel egyengeti ezen céljához az utat. Opus városáról beszélvén, előadja, hogyan vonzotta a város fénye mindenfelől az idegeneket, kik ott megtelepedtek. Ezek közül csak Menoitioszt említi névleg kinek fia Patroklos Görögország legjobbjaival szintén részt vett a trójai hadjáratban. Midőn a sereg Mysiában partra szállott, és a Telephos elleni harczban a többiek mind megfutottak, csak Patroklos maradt Achilleus mellett, kinek ezóta benső barátja s hű fegyvertársa lőn. Mily szép előképe Epharmentos és Lampromachos barátságának, kik szintén együtt nyertek győzelmi koszorút! Ezen közös győzelem említése pedig alkalmat szolgáltat a költőnek Epharmentos eddigi számos diadalainak felsorolására s így a mythosi korból a legtermészetesebb módon tért ismét vissza a jelen győzelmi ünnephez.

A költemény alapeszméjét nyomatékosan ismétli Pindaros a be-

fejezésben. „Minden jelesség isteni adomány; azt eltanulni nem lehet. Gyakorolja mindenki azt, mire természeti hajlama s tehetsége van. Sok út vezet a tökéletességhez, de bármely irányban is nehéz azt elérni. Epharmostos*számos győzelme azt mutatja, hogy ő szakjában elérte a tökéletességet; azért ki merem mondani bátran, hogy őt az isten is bajnoknak teremtette.“

* * *

Értekezésünk végére értünk. Célunk volt Pindaros költészetének képét vázolni, a szűk kerethez mérten általános vonásokban. A költő egyéniségét, korának szellemét, melyeknek hű kinyomata minden egyes epinikion, csak itt-ott érinthettük, a hol azt az idézett szöveg megértése tette szükségessé. Ezekről, valamint a költemények külalakjáról talán máskor nyílik alkalmunk bővebben szólani. Vajha napjainkban, midőn a classica philologia terén oly örvendetes lendület, a valódi humanismus iránt oly élénk érdeklődés mutatkozik hazaszerte, érdemlett figyelemben részesítenék a hivatottak az ókornak ezen legnagyobb — nálunk fájdalom még oly kevéssé méltatott — lyrikusát, kinek, ha valakinek

„dedit ingenium, dedit ore rotundo
Musa loqui.“ Hor. A. P. 323.

Maywald József.

II.

A TANÁRI KAR.

A) Rendes tanárok.

Szám	<i>A tanár neve</i>	Tantárgyak, melyeket előadott	Tanodai osztályok, melyekben tanított	Heten- kinti tanórái- nak sz.	Észrevételek.
1.	Bartos József,	Történelem, Földrajz,	IV. V. VI. VII. VIII. IV.	17	Gymn. jegyző.
2.	Berkes Imre,	Mennyiségtan, Német nyelv,	III. IV. V. VI. V.	17	
3.	Drajkó Béla,	Latin nyelv, Görög nyelv,	V. VI. VI.	17	V. osztály főnöke.
4.	Kis Sándor,	Magyar nyelv, Számтан,	III. IV. V. I. B II.	18	
5.	Kovács János,	Hittan, Latin nyelv, Magyar nyelv,	I. A. I. B. II. I. A. I. A.	18	I. A. osztály főnöke, hitelemző.
6.	Maywald József,	Görög nyelv, Német nyelv,	V. VII. VII. VIII.	16	VII. oszt. főnöke, könyvtárnok, a gymn. dalárda gondozója.
7.	Merényi Lajos,	Latin nyelv, Görög nyelv,	II. III. VIII.	17	II. osztály főnöke.
8.	Rappensberger Vilmos,	Német nyelv, Természettan, Számтан,	VI. IV. V. VI. I. A.	16	VI. osztály főnöke, a természettanji gyűj- temény és a vegy- tani szertár őre
9.	Roch Gyula,	Német nyelv, Földrajz,	III. IV. I. A. II. III.	17	III. oszt. főnöke.
10.	Dr. Schmidt Ágost	Mennyiségtan, Természettan,	VII. VIII. VII. VIII.	17	A természettani szertár őre.
11.	Tóth György,	Latin nyelv,	IV. VII. VIII.	17	IV. osztály főnöke.
12.	Töleséry Ferenc,	Hittan, Latin nyelv, Magyar nyelv, Földrajz,	III. IV. I. B. I. B. I. B.	18	I. B. osztály főnö- ke, hitelemző.
13.	Trautwein János,	Hittan,	V. VI. VII. VIII.	4	Igazgató, hitszónok.
14.	Welszbarth Kár.	Magyar nyelv, Bölcsészet,	II. VI. VII. VI. I. VIII.	17	VIII. oszt. főnöke a gymn. gyakorló iskola vezetője.
15.	Weixlgärtner V., akad. festő.	Rajzoló mértan, Szépirás,	I. A és B. II. III. IV. I. A. I. B. II.	18	

K e g y e s t a n í t ó r e n d i e k .

B) Rendkívüli tanárok.

1. Maywald József, k. r. és Weinberger Gyula a műének,
2. Rayé Lajos, világi, a francia nyelv,
3. Tóth György, k. r. a gyorsírás tanítója.

III.

Tudósítás a tanodáról.

Az 1882--3-iki tanévet megelőzőleg augusztus hó 29., 30., 31. napjain tartattak a beiratások, a felvételi és javítóvizsgálatok. — Szeptember 1-én volt az ünnepélyes „Veni Sancte“, mely napon, valamint 2., 3. és 4-kén folytattattak a vizsgálatok; 5-én vették kezdetüket a rendes előadások. A tanév kezdetén volt 598 rendes tanuló, növekedés a mult évhez képest 28.

I. Vallási és fegyelmi ügy.

Az ifjuság a téli időszak kivételével, naponkint sz. misét hallgatott, melyet vasár- s ünnepnap keresztény oktatás előzött meg; ötször végezte ez évben a sz. gyónást és ugyanannyiszor járult az Úr asztalához; a husvéti sz. gyónást a szokásos sz. gyakorlatok előzték meg; jelenvolt az anyaszentegyház által rendelt nyilvános körmeneteken is. — A dicsőségesen uralkodó I. Ferencz József ap. király és ő felsége a királyné magas névnapjain és a koronázás évfordulóján — mint nemzeti ünnepeken — október 4-én, november 19-én és junius hó 8-án — ünnepélyes sz. misék tartattak. Gyászistentisztelet volt I. Ferencz ő cs. és ap. kir. felsége és Deák Ferencz nagy hazánkfia halálának évfordulóján, amaz márczius 2 án, emez január 29 dikén.

A hittani vizsgálatok nsgos és főt. Markus Gyula apát-kanonok és központi papnöveldei kormányzó ur, mint érseki biztos jelenlétében tartattak meg junius hó 14., 15., 16 és 18-án. — A más vallású tanulók a hittanban saját lelkészeiktől nyertek oktatást, az előmenetelről pedig bizonyítványt.

Az iskolai törvényeket az év folytán kétször olvasta fel az igazgató az ifjuságnak.

II. Tanácskozások.

A nevelésben és oktatásban szükségelt egységes eljárás és egyöntetű módszer érdekében megtartattak a nm. vall. és közokt. m. kir. miniszter úr által 1876-iki julius hó 22-én kiadott középiskolai rendtartás 26., 36, 37. és 38 pontjai szerint a tanácskozások. Az ellenőrző tanácskozás eredményéről a növendékek és szülők értesítették.

III. Gyakorló iskola.

A gyakorló iskolát ezen évben is ugyanazon irányelvek vezérelték működésében, mint az előbbieken. Az iskola tagjai a felső 4

osztály növendékeiből 130-an voltak ; tisztviselői (jegyző, könyv- és pénztárnok, bíráló tagok) a két felső osztály tagjai közül választottak.

Tartatott 20 rendes ülés. Ezen üléseken felolvasások tartottak a magyar nyelvészet és irodalom, szépészet és életrajz, a művelődés-hazai és egyetemes történelem, a földrajz, természettan és csillagászat és philosophia köréből. A tagok által beadott művek száma 245 (86 prózai dolgozat, 159 vers), ezek közül 40 dicsérettel, 157 egyszerűen fogadtatott el. Szavaltak 58-szor 19 szerzőtől. Pályázatra 14 pályatétel volt kitűzve, melyek közül 11-re a Gyakorló iskola, egyre az elnök, egyre Korányi Sándor VIII. o. t., egyre Bártfai József VIII. o. t. ajánlott föl jutalmat ; azonfelül Merényi Lajos tanár úr a görög tételre kitűzött egy arany jutalmat 2-re egészíté ki s második díjúl 1 aranyat tűzött ki. Malonyai Dezső a legmunkásabb tag számára 1 aranyat ajánlott föl.

A két irodalomtörténeti tételre kitűzött jutalmat (2 - 2 $\#$) Vrabély Armand VIII. o. t. nyerte ; a novellára, valamint a románca kitűzött jutalom nem adatott ki, Vrabély Armand VIII. o. t. románca dicséretet érdemelt ; a latin tételre kitűzött jutalmat (2 $\#$) Schönvald Vilmos VIII. o. t. nyerte, Ernyei Pál VII. o. t. dicséretesen dolgozott ; a görög tételre kitűzött első jutalmat (2 $\#$) Hári Bódog VIII. o. t. nyerte, a másodikat pedig (1 $\#$) Polgár Árnin VIII. o. t. ; Herzog Ede, Knorr Kálmán, Natter Vilmos, Tavaszy Antal VIII. o. tanulók dicséretet érdemeltek ; a német tételre kitűzött jutalmat (2 $\#$) Fűhrer Mór VIII. b. t. nyerte el. A magyar történelmi tételre kitűzött első jutalmat (3 $\#$) Nessay Pál VIII. o. t. nyerte el, a második nem adatott ki ; a világtörténelmire kitűzött első jutalmat (3 $\#$) Vastagh Béla VIII. o. t., a másodikat (1 $\#$) Deutsch Antal VII. o. t. nyerte, Polgár Árnin VIII. o. t. dicséretet érdemelt ; az első természettani tételre kitűzött első jutalmat (3 $\#$) Korányi Sándor VIII. o. t. nyerte meg, a második nem adatott ki, a másodikra kitűzöttet (5 ezüst frt.). Bártfai József VIII. o. t., ugyancsak ő a harmadik tételt dicséretesen dolgozta ki. A legjobb szavaló számára kitűzött jutalmat (1 $\#$) Rain Frigyes VII. o. t. és a legszorgalmasabb tag számára kitűzöttet (1 $\#$) Bártfai József VIII. o. t. nyerte el. Az ünnepélyes zárulás április hó 30 án tartatott az igazgató és a tanári kar jelenlétében.

IV. G y m n a s i u m i é n e k i s k o l a.

Az énekiskolának ez évben 34 kezdő és 50 haladó, összesen 84 tagja volt. A kezdőket Weinberger Gyula, a haladókat pedig Maywald József kegyesrendi áldozár tanította, ki egyuttal az énekiskola gondozója is volt. Az énektanításnak czélja miként az előbbi években, úgy az idén is főleg az isteni tisztelet emelése volt, miért is a szabatos egyházi énekre fordítottatott főgond. Hétköznapokon a szt. mise

alatt egyszerűbb egyházi énekek, vásár- és ünnepnapokon pedig nagyobb karok és vokálmisék adattak elő négy vegyes hangon. A múlt években tanult misék közül kettő ismételtetett; ezekhez járult új szám gyanánt. Seyler G-dur miséje. Az énekkar ezeket nemcsak a gymnasium kápolnijában, hanem a főváros egyéb templomaiban is előadta. Az isteni szolgálaton kívül még több gymnasiumi ünnepélyen is működött az énekkar; nevezetesen a gymn. Gyakorló iskola zár-ünnepélyén és Trautwein nep. János, főgymn. igazgató nevenapján. A gymnasiumi segélyző egyesület alaptökéjének gyarapítására f. é. márcz. 4-én hangversenyt rendezett, mely a nevezett célra 188 frt. 50 krt. jövedelmezett. A hangverseny sikerét művészi játékokkal nagyban előmozdították tek. Kiss Péter és Rausch Károly zenetanár urak. Az igazgatóság el nem mulaszthatja a szíveségből közreműködő uraknak e helyt is meleg köszönetét kifejezni.

V. Természettudományi tanszerek.

A természetrajzi gyűjtemény ajándék és vétel útján szaporodott. A) Ajándék. 1) 20 darabból álló jegeczminta-gyűjtemény, cseh üvegből tokban és Gschammerhöll Henrik-féle 20 darabból álló Károlyfürdői örvénykő-gyűjtemény-szekrényvel. — Nsgos. dr. Poór Imre, egyetemi tanár úrtól. 2) Beudopus Pallasii kitömve; két kitömött kajdác és Coluber caspius csontváza. — T. Madarász Zsigmond Eduard úrtól. 3) Bombicilla garrulla — kitömve. — Barczen Gyula, VI o. tanulótól. 4) Egy kétféjű liba — borszeszben. — Keszthelyi József, I. B. o. tanulótól. 5) Egy szép konyhasóhexaeder. — Szuhányi Géza, VI. o. tanulótól. — A IV. és V. o. tanulói közül többen készítettek 100 db. papirdobozt a maggyűjtemény számára és a VI. o. tanulói közül; Barczen Gyula, Czwach Gyula, Küzdy Albert, Voggenhuber Ferencz és Ungermann Aladár czimczédulákat irtak az ásványgyűjteményhez.

B) Vétel 1) Petrogale penicellata tápcsöve felállítva. 2) Equus caballus és Bos taurus mellső lábának distal része — csontváz. 3) Bos taurus szemének bonczta 11 db. borszeszkészítmény. — 4) Két nagy üvegszekrény. — Ide számitandó a természet- és vegytani s a természetrajzi szertárakban kísérletek alkalmával elhasznált anyagok pótlása és elromlott eszközök javítása.

VI. Tanári könyvtár.

A tanári könyvtár részint ajándékozások, részint vétel útján gyarapodott.

I. Ajándékok. 1) A Franklin társulat következő kiadványait küldte meg: Scholtz, Politikai földrajz. — Mangold, Világtörténelem I. — Hoffmann, Német tan- és olvasókönyv III. — Harrach, Német olvasókönyv 1. 2. — Csiky, Antigone. — Lehr és Riedl, Magyar olvasókönyv I. II. — Róder, bibliai történetek 1-2. — Scholtz, Földrajz I.

— Schiller, Wilhelm Tell; magyarázta Heinrich G. — Katona Bánk bánja, magyarázta Péterfy Jenő. — Varga Ottó. Vezérfonal a világtörténelemhez. — 2) Az Eggenberger-féle könyvkereskedés ajándékai: Pauer, Logika. — Pirchala, Vergilii Aeneis II. — U. a. Jegyzetek az Aeneishez. — Simonyi, Német olvasókönyv. — Kont, Cicero beszéde pro lege Manilia. — Brózik-Paszlavszki, Földrajz III. — 3) A Lampel cég ajándékai. Mocnik-Szabóky, A mértan elemei. — Heinrich, Deutsches Lesebuch 1–3. — Ihász, Magyar nyelvtan. — Budavári, Latin gyakorló- és olvasókönyv. — Ney, Német nyelvtan. — 4) A t. szerző urak következő műveiket ajándékozták: Róder, Bibliai föld és országisme. — Károli János, Kalauz a m. nemz. muzeum halgyűjteményében. — Bárány, Növénytan 1. 2. — U. a. Földrajz. — Márki, Virgil Éneisze. — Bleszkány, De re nummaria Romanorum. — Harrach, Német olvasókönyv 1. 2. — 5) Egyesek ajándékai: Die Hauptformen der Erdoberfläche. (Kókai). — Hlatky-Schröder, A körmöczbányai középiskolák története. — Gyurgyik, Körmöcz-Bánya (K. Bánya szab. kir. város tanácsa.). — Kőrösi, Budapest főváros 1881-ben II. (Statisztikai hivatal.) — Kriesch, Állattan. (Nagel.) — A vallás és közokt. m. kir. miniszter 11. jelentése 1. 2. — U. a. jelentése a kassai convictus tárgyában. (Szuhányi G. orsz. képvis.) — A gr. Károlyi család oklevél tára I. (Gr. Károlyi család.)

II. Vétel után szerezetett 24 kötet iskolai könyv. — Oncken Allgemeine Geschichte 34–66 kötet. — Hellwald, Naturgeschichte der Menschen 7–33. — Lüben u. Nacke, Einführung in die deutsche Litteratur 1–3. — Arany és Gyulai, Népköltési gyűjtemény III. — Gönczy, Osztr. magy. birodalom falu mappája. — Edelmann, Neuere Apparate. — Becker, Gallus, III. — Preuss, Bibliotheca Scriptorum latinorum. — Zippel-Bollmann, Einheimische Pflanzenfamilien IV. — Meyer, Vergleichende Grammatik der griech. u. lat. Sprache I 1. — Régi magyar költők tára IV. — Nyelvörkalauz. — Klauke, Deutsche Aufsätze. — Verdet-Exner, Wellentheorie des Lichtes I. 2. — A szt. István-társulat kiadványai.

III. Tudományos szakközlönyök és folyóiratok: Budapesti szemle. — Koszoru. — Figyelő. — Századok. — Történelmi tár. — Magyar könyvszemle. — Philologiai közlöny. — Magyar nyelvőr. — Nyelvtudományi közlemények. — Tanáregyleti közlöny. — Magyar tanügy. — Természettudományi közlöny. — Zeitschrift f. d. österr. Gymnasien. — Dittes, Paedagogium. — Schlömilch, Zeitschrift f. Mathematik u. Physik. — Petermann, Mittheilungen.

VII. J ó t é k o n y s á g.

1) „Flór Gyula emlékdija“, melyet néhai Flór Ferencz orvostudor és neje nagyságos Flór Leonóra asszony az 1852-iki decz. hó 24-én elhunyt gyermekök emlékezetére évenként egy hatodik osztálybeli jó erkölcsű, de szegény tanulónak a tanári kar előterjesztése

folytán alapítottak, jelen tanévben Sefcsik Vendel tanulónak íteltetett oda, ki 40 frtnyi díjban részesült.

2) „Gróf Königsseg-Aulendorf Móríc z alapítványa“, melyet méltóságos Königsseg-Aulendorf grófné, született Csáky Gizella grófnő az 1873-iki november hó 5-én elhunyt feledhetetlen gyermekének örök emlékezetére. élete folytáig, halála esetére pedig örököszeit kötelezőleg örök időkre, egy szegénysorsú, de szorgalmas s jó magaviseletű tanuló részére tett, jelen tanévben a tanári kar ajánlata folytán Mezey Imre 5. osztálybeli tanulónak adatott, ki 120 forintnyi ösztöndíjban részesült.

3) Az e tanintézetben tizenkilencz év óta fennálló „Segélyegylet“ választmánya ezen tanév első felében 357 frttal, a másodikban 444 forinttal segélyezett és pedig

I. félévben :

3 tanuló	fejenkint	20 forinttal	=	60 frt.
15	„	„	10	„	= 150 „
21	„	„	7	„	= 147 „
39 tanuló	összesen		=	357 frt.

II. félévben :

3 tanuló	fejenkint	20 forinttal	=	60 frt.
10	„	„	15	„	= 150 „
15	„	„	10	„	= 150 „
12	„	„	7	„	= 84 „
40 tanuló	összesen		=	444 frt.

Mindkét félévben 79 tanuló segélyezett 801 forinttal.

4) A „Szepesi-féle aranyat“, mint az 1858-9-iki 8. osztályú tanulók által az érettségi vizsgálat alkalmával a legjobb görög dolgozatot készítő tanuló számára alapított ösztöndíj — az idén Bezerédj István nyerte. Ezen ösztöndíj boldogult Szepesi Imréről, a class. tudományok lelkes művelőjéről neveztetett el, ki haláláig ezen ösztöndíjnak egyszersmind kezelője is volt.

5) „Trautwein nep. János-féle alapítványa.“ Az igazgató az 1874-5-iki 8. oszt. tanulók által a nevére 200 frtnyi érték-papirban tett alapítvány kamatját az alapítólevél értelmében ez évben Vrabély Amand 8. osztálybeli tanulónak adta.

Fogadják a nemes adakozók adományaikért, melyekkel az intézet tan- és művelődési eszközeit szaporítani, a szegénysorsú ifjak bajait enyhíteni, a szorgalmasabbakat jutalmazásaikkal kitüntetni kívánták, az igazgatóságnak, illetők részéről kifejezett hálás köszönetét.

A nyilvános vizsgálatok befejezése után jun. 29-én ünnepélyes hálaadó isteni tisztelet tartásával a tanév bevégeztetett.

IV.

Az 1882—3-iki tanterv.

VIII. osztály.

Hittan. A kath. Egyház története dr. Wappler Antal könyvének IV. része után Hetenkint 1 óra. **Trautwein János.**

Magyar irodalom. A magyar irodalom fejlődésének áttekintése. A régibb irodalomnak rövid tárgyalása után főleg az újabb irodalom tüzetes ismertetése, a nevezetesebb irodalmi jelenségek méltatása és a főbb irányok megjelölése mellett. Nagyobb irodalmi és történelmi tanulmányok iskolai olvasása. K. k. Beöthy Zsolt. A magyar nemzeti irodalom történeti ismertetése Het. 3 óra.

WeiszbARTH Károly.

Német nyelv. Költői olvsmány: Goethe „Iphigenie auf Tauris,“ — Ehhez járultak prózai olvsmány gyanánt szemelvények Lessing „Laokoon“-jából és a hamburgi dramaturgiából. — Fordítás, elemzés, szerkezeti és széptani fejtegetések, tárgyi és nyelvtani magyarázatok. — K. k. Goethe „Iphigenie auf Tauris,“ magyarázta Bauer Simon. — Het. 3 óra.

Maywald József.

Latin nyelv. P. Corn. Taciti Ann. 1. I. VI. némi rövidítéssel. — Q. Horatii Flacci Carm. 1. I. 1, 3, 7, 14, 20, 22, 24. 1. II. 7, 14, 18. 1. III. 1, 30. 1. IV. 7, 15. — Epod. 1, 2, 7. — Sat. 1. I. 1, 3. — Epist. 1. I. 1, 8, 13. — De arte poet. 1. 1—100. sorig. — K. k. P. Corn. Tac. Ann. Petrovich, Horatii Carmina ed. Mueller (Teubner.) Hetenkint 5 óra.

Tóth György.

Görög nyelv. Hom. II. XIX. XX. éneke egészen, a XXIV-ikből egyes részletek. — Plato Apologiája egészen. — K. k. Hom. II. epit. II. ed. Hohegger. — Plat. opera I. ed. Hermann. Het. 4 óra.

Merényi Lajos.

Történelem. Magyarország oknyomozó története. K. k. Horváth Mihály: Magyarország története. Het. 3 óra. **Bartos József.**

Természettan. Hőtan, az alap szerkezetére vonatkozó főbb chemiai fogalmak, delejesség, villámosság. Befejezésül: a kozmographia elemei. K. k. Fehér Ipoly: Természettan. Het. 3 óra.

Dr. Schmidt Ágoston.

Mennyiségtan. Combinatiók és binominalis együtthatók; permutatiók és variatiók. — Elemző geometria derékszögű Descartesféle koordinátákkal. K. k. Lutter N. Mennyiségtan elemei. Het. 3 óra.

Dr. Schmidt Ágoston.

Bölcsészettan. A psychologia és logika elemei. A lelki élet önállósága. A lelki jelenségek főbb csoportjai. Az értelmi fejlődés. A logikai formák. A tudományok felosztása és a főbb módszerek

K. k. Beck-Greguss: A tapasztalati lélektan és tiszta logika váz-
lata Het. 3 óra.

Weiszbarth Küroly.

VII. osztály.

Hittan. Ker. kath. erkölcsstan dr. Wappler Antal könyvének III.
része után. Hetenkint 1 óra.

Trautwein János.

Magyar nyelv. Poetika, a költői műfajok elmélete, tekintettel tör-
téneti fejlődésükre, főleg a mintául szolgált remekművek taglaló
ismertetése. Költői magánolvasmány mellett megfelelő aesthetikai
és poetikai értekezéseknek és Sophokles Antigonejének iskolai
olvastatása. K. k. Névny László; Poetika. A költői műfajok elmé-
lete. Antigone. Fordította és magyarázta Csiky Gergely. Het. 3 óra.

Weiszbarth Károly.

Német nyelv. Költői olvasmány: Goethe „Hermann und Dorothea.“
— Prózai olvasmány Humboldt Vilmos értekezése Hermann és
Dorotheáról. — Fordítás, elemzés, szerkezeti és széptani fejtege-
tések, tárgyi magyarázatok, idiotismusok, synonymák, nyelv és
mondattani ismétlések. — K. k. Goethe „Hermann und Dorothea“ ;
magyarázta Weber Rudolf. — Het. 3 óra.

Maywald József.

Latin nyelv. Ciceronis pro S. Roscio Amerino oratio; in L. Cati-
linam or. I. III. IV.; pro L. Murena or. 38 pont. — Cic. epistola
ad fam. V. 2, 7; III. 2; XIV. 1, 9; XV. 15. Ad Att. XI. 5, 6;
IV. 1.; II. 22. — P. Vergilii Aeneid. I. VI. — T. M. Plauti Captivi.
— K. k. M. 5. Cic, or. select. p. I. Klotz (Teubner); M. T. Cic.
válogatott levelei; Köpesdi. — P. Verg. M. Aeneis, Ribbeck.
Hetenkint 6 óra.

Tóth György.

Görög nyelv. Homeros Iliasából a III, VI. és IX. ének; Herodo-
tosból: Kroisos és Solon találkozása. — Kroisos bukása. —
Polykrates története. — A marathoni ütközet. — A thermopylaei
ütközet. — Jóni szójárás, nyelvtani és tárgyi magyarázatok. —
A mondattanból az esettan ismétlése után: A praepositívók; a
névmások; az ige; az igeidők használata; az igemódok haszná-
lata az egyszerű és összetett mondatokban. K. k. Homeri Iliadis
epitome; ed. Zechmeister. — Dávid, Szemelvények Herodotos
művéből. — Curtius-Kiss, Görög mondattan. Het. 5 óra.

Maywald József.

Történelem. Új-kor, megfelelő földrajzzal. K. k. Somhegyi F. Egye-
temes világtörténet III. Het. 3 óra.

Bartos József.

Természettan. Bevezető természettani alapfogalmak. Mechanika.
Hangtan és fénytán. K. k. Fehér Ipoly: Természettan elemei.
Het. 5 óra.

Dr. Schmidt Ágoston.

Mennyiségtan. A másodfokú egyenletek teljes elmélete; a geome-
triai haladványok alkalmazása. — A stereometria befejezése; a
gömbháromszögtan elemei; a pont koordinátái; két pont távol-

sága; egyszerű algebrai kifejezések graphikai ábrázolása. K. k. dr. Lutter N. Elemi mennyiségtan. Het. 4 óra.

Dr. Schmidt Ágoston.

VI. osztály.

Hittan. Ker. kath. hittan dr. Wappler Antal könyvének II. része után. Hetenkint 1 óra.

Trautwein János.

Magyar nyelv. a) Költői olvasmány: Shaksperetől Coriolanus. A tartalmi magyarázat mellett a drámai szerkezet megértetése. b) Rhetorika, a prózai műfajok elmélete, tekintettel történeti fejlődésükre, főleg a görög, latin és magyar irodalomban. Megfelelő szónoki művek és retorikai értekezések olvasása, főtekintettel az olvasókönyvben foglaltakra. K. k. Névy László: Rhetorika A prózai műfajok elmélete. Coriolanus. Bevezetéssel és magyarázatokkal ellátta Névy László. Het. 3 óra. **Weiszbarth Károly.**

Német nyelv. Bürger és Goethe jelesebb balladáinak fordítása s elemzése a ballada történetének áttekintésével. Prózai olvasmányok Goethe, Schiller, Mommsen, Zeissberg, Ritter, Hailbronner és Schleichert műveiből; nyelv- és mondattani ismétlések. K. k. Heinrich Gusztáv, német balladák és románczok. — G. Heinrich, Deutsches Lehr- und Lesebuch. II. B. Het. 3 óra.

Rappensberger Vilmos.

Latin nyelv. Prózai olvasmány: C. Sallusti Crispi liber de coniuratione Catilinae, és M. Tullii Ciceronis de imperio Gn. Pompei. — Költői olvasmány P. Virgilii Maronis Aeneid. I. egészen a II. részben. — K. k. C. Sallusti Crispi libri de coniuratione Catilinae et de bello Jugurthino, Bartal. — M. T. Ciceronis orationes selectae. p. I. Klotz. (Teubner.) — P. Verg. Maronis Aeneis, Ribbek; Pirchala jegyzeteivel. — Vagács Irályképző gyakorlatok. — Het. 6 óra.

Drajkó Béla.

Görög nyelv. Folytatólag a mi végü igék, az 5., 6., 7. s 8. osztályu igék s az alaktan befejezése; mondattani főbb szabályok fordítás közben gyakorlatilag. — Fordításul: az olvasókönyv megfelelő része, néhány mese; továbbá Xenophon Cyropaediájából: Cyrus származása; az ifjuság neveltetése a perzsáknál; Cyrus és Astyages; Cyrus és Croesus; a Memorabiliákból Hercules a válaszuton. — K. k. Curtius görög nyelvtan és mondattan, Schenkl görög olvasókönyv és Chrestomathia Xenophonból. Het. 5 óra.

Drajkó Béla.

Történelem. Új-kor, hozzá való földrajzzal. K. k. Somhegyi F. Egyetemes világtörténet. III. Het. óra.

Bartos József.

Természetrájk. Az állati test és élet; az állatok szervei és működéseik. A hét állatkör jellemzése és részletes leírása Az állatok földrajzi elterjedése. K. k. Kriesch J. A természetrájk vezérfonala. I. R. Het. 3 óra.

Rappensberger Vilmos.

Mennyiségtan. A tagadó és tört kitevőü hatványok. Képzetes számok. Számrendszerek. Logarithmusok, a Briggsféle logarithmusok kiszámítása és számolás logarithmusokkal. Az ismeretlenek kiszámítása másodfoku egyenletekben. — Körmérés. Goniometria és trigonometria. K. k. Dr. Lutter N. Betűszám-tan III. füz., Mértan II füz. Sorszámok. Het. 4 óra.

Berkes Imre.

V. osztály.

Hittan. A kath. egély igazságának bizonyítása dr. Wappler Antal könyvének I. része után. Hetenkint 1 óra.

Trautwein János.

Magyar nyelv. Az írásművek szerkesztésének általános szabályai megfelelő prózai olvasmányok: leíró, elbeszélő magyarázó és értekező művek taglalásával. Balladák, románczok és lyrai költemények olvasása, a tartalom, szerkezet és versalak magyarázatával. K. k. Névy: Stilisztika. II. r. és Olvasmányok az írásművek elméletéhez. Greguss: Arany balladá. Het. 3 óra.

Kis Sándor.

Német nyelv. Olvasmányok alapján nyelv- és mondattani ismétlés. Költői olvasmány. Herder Cid-jéből az 1—9, 15—18, 21, 22, 26, 29, 30—36, 37—39, 42—47, 50, 51, 52—56 románczok, a kihagyott részek tartalmi összefoglalása; prózai olvasmányul szolgáltak történeti tartalmu szemelvények. K. k. Heinrich G. Herder Cid. románczai és Deutsches Lehr- und Lesebuch I. Het. 3 óra.

Berkes Imre.

Latin nyelv. A mondattani és verstani szabályok folytonos, gyakorlati ismétlése mellett prózai olvasmány: T. Livii: Ab urbe condita I. XXII. teljesen. — Költői olvasmányok: Gn. Naevius és Qu. Ennius sirfelirata. — Qu. Horatii Flacci Carm. I. 3., II. 10., II. 14, Epod. 2. — Catulli III. — P. Ovidii Nasonis Trist. IV. 10. — K. k. Bartal-Malmosi T. Liv. A. u. c. lib. XXI et XXII. — Pirchala Latin anthologia. — Szepesi Budavári Latin mondattan II r. — Vagács Irályképző gyakorlatok. Het. 6 óra.

Drajko Béla.

Görög nyelv. Hangtan. A fő és melléknevek ejtegetése. A melléknevek fokozása. Névmas. Számnév. Az ω régü igék. — A megfelelő görög magyar és magyar-görög gyakorlatok fordítása s elemzése; szavak emlézése. — K. k. Curtius-Kiss-Görög nyelvtan. — Schenk-Kiss. Görög olvasókönyv. Het. 5 óra.

Maywald József.

Történelem Ókor Augusztustól a római császárság végeig, és a Középkor hozzá való földrajzzal. K. k. Somhegyi F. Fgyetemes világtörténet I., II. — Het. 3 óra

Bartos József.

Természetráajz. A téli időszakban a górcső ismertetése és a gör-

csőri vizsgálat módja. A növények sejt-, szövet-, kifejlődés- és élettana; virágos és virágtalan növények részletes leírása és rendszerező tárgyalása. A növények földrajza s a növénytan rövid történelme. K. k. Kriesch-Simkovics. A természetrajz vezérfonala 2 r. Növénytan. Het. 3 óra.

Rappensberger Vilmos.

Mennyiségtan. Hatványozás és gyökfejtés. A kéttaguaknak magasabb pozitív egész hatványai Elsőfoku határozott egyenletek két és több ismeretlennel. — Sikmértan K. k. Dr. Lutter N. Betűszám tan II. füzet. — Mértan I. füzet. Het. 4 óra.

Berkes Imre.

IV. osztály.

Hittan. Bibliai történet. Új-szövetség. Palesztina földirata. K. k. Róder A. Bibliai történet. Het. 1 óra.

Tölcséry Ferencz.

Magyar nyelv. A stílus általános törvényei. Az egyszerű és szép stílus tényezői. Megfelelő olvasmányok taglalása. A hangsúlyos és időmértékes verselés. — Arany „Toldi“ ja tárgyi, tartalmi és nyelvi magyarázatokkal. — K. k. Névy: Stilisztika. I. r. — Lehr: Arany „Toldi“-ja. — Het. 3 óra.

Kis Sándor.

Német nyelv. Hangtan, szótan; alaktanból az összetétel, a szóképzés és a ragozás. — Olvasmányul szolgált „Karl der Grosse“ című, 18 darabból álló olvasmánycsoport; továbbá „Das Riesenspielzeug“, „Das Pferd als Kläger“ költői s „Edle Rache“, „Der Staar von Segringen“ prózai darabok. A praeparatiók mellett irtunk 9 iskolai próbagyakorlatot. — K. k. Simonyi: Német nyelvtan és Olvasókönyv. — Het. 3 óra.

Roch Gyula.

Latin nyelv. Az igeidők és módok használata. Consecutio temporum. A mondatok egymás mellé rendezése. Főnévi és melléknévi mondatok, ezekben az igemódok használata. Határozói mondatok. A kérdő mondatok. Az oratio obliquába jutott mellékmondatok. Consecutio temporum az oratio obliquában. — A szótagegyesületek időmértéke. Verslábak. A dactylusi versek. — A római naptár. — Összefüggő történeti olvasmányok Liviusból: „A római köztársaság kezdete. Menenius Agrippa. C. Marcus Coriolanus. Lex agraria, Fabii.“ — Ovidiusból: „Gabinus capti. Feralia.“ — K. k. Szepesi Budavári Latin mondattan II. r. — Bartal-Malmosi Latin olvasókönyv Livius és Ovidiusból. Het. 6 óra.

Tóth György.

Történelem. Ó-kor, Augustus egyeduralmáig, megfelelő földrajzzal. K. k. Somhegyi F. Egyetemes világtörténet I. Het. 3 óra.

Bartos József.

Földrajz. A magyar birodalom és Ausztria politikai leírása. Földkép-vázlatok. K. k. Dr. Cherven Flóris: Az osztrák-magyar monarchia földirata. Het. 2 óra.

Bartos József.

Természetráajz. Ásványtan. A szükséges chemiai előismeretek : a levegő és viz physikai és chemiai tulajdonságai; a vegyület, keverék, súlyviszonyok és vegytani képletek fogalmai; a fontosabb fémek és nem fémek elemek; savak, aljak és sók; az égés erjedés és lepárlás mivolta; szappan, üveg és porcellángyártás. — Az ásványok physikai tulajdonságai és a chemiai összetételre állapított öt főosztály részletes ismertetése. — Közettan. Egyszerű és néhány általánosan ismert összetett kőzet ismertetése. — Földtan. Földünk képződése és időszakai. K. k. Roth S. Ásvány-, kőzet- és földtan. Het. 3 óra. **Rappensberger Vilmos.**

Mennyiségtan. A négy alapművelt algebrai egész és törtszámokkal. Közös osztó és közös többes. A legfontosabb szorzatok alakjai. Elsőfokú egyenletek egy ismeretlennel. Az arányok tana. K. k. Dr. Lutter N. Betűszám. I. füzet. Het. 3 óra.

Berkes Imre.

Rajzoló mértan. Távlattan. Tömörmértani alakok rajzolása, szemlélet szerint, sodrony- és bádogminták után. Fény- és árnytan. Diszjunktív, növény, állat és az emberi fejalak rajzolása falitáblák és fősztminták után. K. k. Mayerhoffer I. és Dr. Wagner A. Rajzoló geometria. Het. 3 óra.

Weixlgärtner Vince.

III. osztály.

Hittan. Bibliai történet. Ó-szövetség. Palesztina általános leírása K. k. Róder A. Bibliai történet. Het. 2 óra.

Tölcsey Ferencz.

Magyar nyelv. A rendszeres nyelvtan. A verstan ismertetése. Előadó és elemző gyakorlásra prózai és költői olvasmányok. — K. k. Simonyi Zs. Rendszeres magyar nyelvtan. Tomor-Várad: Magyar olvasókönyv. III. Het. 4 óra.

Kis Sándor.

Német nyelv. A görög hősregékből „Die Fahrt der Argonauten“ című olvasmánycsoportfordítása. Ennek alapján a nyelv- és mondattan gyakorlatilag s végül rendszeresen. A költemények közül: Die Riesen und die Zwerge; Das Schlaraffenland; Des Knaben Berglied és Mein Vaterland címűek értelmezve s emlézve. Irás, olvasás latin és gót betűkkel. Praeparatiók, iskolai és házi gyakorlatok. K. k. Simonyi Zsigmond Német nyelv-könyve. (Olvasókönyv, gyakorlókönyv, nyelvtan.) Het. 4 óra.

Roch Gyula.

Latin nyelv. Az infinitivusi és participalis mondatszerkezet gyakorlati ismertetése történeti olvasmány alapján. A szóképzéstan kiegészítése. Az egyszerű mondat rendszeres tárgyalása. Szótanulás az olvasmánnyal kapcsolatban. Gyakorlati mondatok fordítása és olvasmányok. — K. k. Szepesi-Budavári: Latin mondattan I. r., Vass.: Corn. Nep. — Het. 6 óra. **Merényi Lajos.**

Egyetemes földrajz. Ázsia, Afrika, Amerika és Ausztrália földrajza. K. k. Visontay János Egyetemes földirata. II. r. Het. 2 óra.

Roch Gyula.

Természettani földrajz. A halmazállapot különbségei. A nehézség általános ténye: az esés, a folyós testek nyomása, a közlekedő csövek. A légnyomás. A hőség hatása: a thermometer. A légköri levegő hőmérséklete, a légáramlás; a légköri csapadékok. A világosság visszaverődése, törése, a megvilágítás. Delejes és villamos tünemények. — A föld alakja, ábrázolása; a szokásosabb projectiók; a földségek és a tengerek jellemzése. Az égboltozat mindennapi látszólagos mozgása. A nap látszólagos évi mozgása. A föld mozgása saját tengelye s a nap körül. A földövek. A klíma tényezői. A föld mint csillag. A naprendszer-ről és az állócsillagokról — K. k. Heller Á. Fizikai földrajz. Het. 2 óra.

Roch Gyula.

Számítan. Az összetett hármasszabály. Kamatszámolás. Határidő számolás. Értékpapírok. Váltók. Lerovat számolás. Arányos osztás. Elegyítési feladatok. K. k. dr. Lutter N. Köz Számítan. III. füzet. Het. 3 óra.

Berkes Imre.

Rajzoló mértan. Tömörmértani alakok rajzolása védkézzel, a derékszögű vetület szerint. — Távlattan. Sikmértani alakok rajzolása, szemlélet után, sodronyminták szerint. — Diszitmények növény- és állatalakok rajzolása; lapos és főszminták szerint. — K. k. Landau-Wohlrab: Rajzoló geometria. Het. 3 óra.

Weixlgärtner Vince.

II. osztály.

Hittan. A kath. egyház szertartásai. Az egyházi személyek, helyek, tárgyak, cselekmények és az egyházi idő. K. k. Némethy L. A. kath. egyház szertartásai. Het. 2 óra.

Kovács János.

Magyar nyelv. A határozók részletes tana. Különösen: állapot-, eredet- és véghatározók. Az összetett mondatok; a mellérendelt és alárendelt mondatok viszonyai. A nagyobb összetett mondatok elrendezése. Gyakorlatilag: szóképzés, szócsoportok. K. k. Simonyi Magyar nyelvtana II. rész és Tomor-Váradai Magyar olvasókönyv a középiskolák II. osztálya számára. Het. 5 óra.

Weiszbarth Károly.

Latin nyelv. A cselekvő, szenvedő, álszenvedő s körülírt igeahjlítás. Az igék multjai és hanyattszavai. A rindhagyó, hiányos és személytelen igék. A szóalkotás. A mondatszerkesztés és szókötés főbb szabályai Olvasmányok. K. k. Szepesi — Budavári: Latin alaktan II. r. Het. 7 óra.

Merényi Lajos.

Földrajz. Európa és Ázsia hegy- és vízrajza a természet- és néprajzzal kapcsolatban. Térkép-vázlatok. K. k. Brózik-Paszlavszky Európa és Ázsia.

Roch Gyula.

Számтан. Számolási rövidítések és rövidített számtani műveletek. Arányok és aránylatok. Egyszerű és összetett hármasszabály. Olasz praktika. Lánccszabály. Száztóli számolás. K. k. dr. Lutter N.; Köz. számтан. II. r. Het. 4 óra. **Kis Sándor.**

Rajzoló mértan. Tömörmértani alakok rajzolása szabadkézzel. — Síkmértani feladatok megfejtése párhuzamosan a síkmértan előadásával. Egyszerű díszítmények és növények rajzolása. K. k. Mayerhoffer-Wagner: Rajzoló geometria. Het. 3 óra.

Weixlgärtner Vince.

I. A) és B) osztály.

Hittan. A hit. A parancsolatok. A malaszt eszközei. Az imádság. K. k. Közép-Katekizmus Hetenkint 2 óra, **Kovács János.**

Magyar nyelv. Elbeszélő, prózai és költői olvasmányok, főleg a népmonda és a magyar történeti monda köréből; az olvasmányok tartalmának szabadon elbeszélése; versek szavalása. — Egyszerű mondat és mondatrészek; fő- és mellékmondat megkülönböztetése. Mondattani alapon a teljes alaktan. Szóképzés. K. k. dr. Simonyi Magyar nyelvtan I. r.; Tomor Ferencz és dr. Várady Antal Magyar olvasókönyv I. r. Hetenkint 6 óra.

Kovács János.

Tölcséry Ferencz.

Latin nyelv. Főnevek, melléknevek, igehatározók, névmások. A névmások fokragozása. A számnevek. A fő igealakok. Az esetek és nemek fölötti észrevételek. Fordítások. Mesék. K. k. Szepesi-Budavári Latin nyelvtan I. r. Het. 6 óra.

Kovács János.

Tölcséry Ferencz.

Földrajz. Magyarország s a földközi tenger környéke, a földségek, a talaj-különbség, a növényi, állati élet és a népességi viszonyok föltüntetésével K. k. Brózik-Paszlavszky, Földrajz I. r. Het. 3 óra.

Roch Gyula.

Tölcséry Ferencz.

Számтан. A tizes számrendszer. A négy számolási művelet egész számokkal és tizedes törtekkel. A tört mint hányados és viszony. Számolás közönséges törtekkel. A mértékrendszer. Az időszámolás. K. k. dr. Lutter N.: Köz. számтан. I. r. Het. 4 óra.

Rappensberger Vilmos.

Kis Sándor.

Rajzoló mértan. A síkmértani idomok rajzolása szabad kézzel s alkalmazása egyszerű díszítmények szerkesztésére táblai rajzok és fali minták után. K. k. mint a II. oszt. Het. 3 óra.

Weixlgärtner Vince.

V.

Írásbeli feladványok.

I. Magyar nyelven.

VIII. osztályban.

A legmagasabb, mit a földön elérhetünk, azon öntudat, hogy mindig magas cél után törekedtünk. Fejtegetés. — Csak azt birjuk igazán, legalább csak azon birtokban találhatjuk megelégedésünket, a mit megérdemeltünk. Fejtegetés. — Úgy élj, mint halálozkor kívánod, hogy éltél volna. Fejtegetés. — Pázmány Péter irodalmi munkásságának hatása a magyar műproza fejlődésére. Értekezés. — Egyedül a legnagyobb erő sem tehet mindent, mondhatni, nem tehet sokat; egyesített erőknek pedig a lehetetlennek látszó is gyakran lehetséges. Fejtegetés. A jó emberek többet szenvednek lelkiismeretök furdalásától, mint a gonoszok. Fejtegetés. — Tapasztalás, tanulás, figyelem és gondolkodás: négy eszköz, minek szorgalmas használata által az ítélet napról-napra erősödik. Fejtegetés. — A szerencsétlenség egy megállt óra, mely világos reggel egyszerre éjfél mutat; de csak vizsgáljuk jól meg magunkat, nem mi voltunk-e, kik elfeledtük az órát fölhuzni? Fejtegetés. — A fukarnál nincs nagyobb tékozló, elfecsérli életét oly valaminek megszerzésére, a mivel élni nem tud és nem akar. Fejtegetés.

VII. osztályban.

Az embernek, mint nem csak érzéki, hanem különösen szellemi lénynek, legfőbb kötelessége önmagát folytonosan tökéletesíteni. Fejtegetés. — A költői művek olvasása műveli az eszt, nemesíti a kedélyt, munkásságra buzdítja az akaratot. Fejtegetés. — A mindenkit nyomó rabigától menekül meg az, ki önmagát meggyőzi. Fejtegetés. — Zrinyi „Szigeti veszedelem“ cz. műeposának fejtegetése. Széptani fejtegetés. — Úgy tiszteljük valóban az ősoket, ha tettekkel iparkodunk rájuk méltók lenni. Fejtegetés. — Erőinket ki kell művelnünk, és pedig úgy a szellemieket, mint a testieket. Fejtegetés. — Tompa Mihály „Tornáczomon cz. elegiájának fejtegetése. Széptani fejtegetés. — A mihez könnyen jut az ember, azt közönségesen nem becsüli s másként bánik azon kincscsel, melyet szerzett, mint a melyet a világba léptekor már készen talált. Fejtegetés. — Az erény nyugalomával párosult akarat az, mely szelíd hatalommal munkálva állítja elő a jót és hártja el a gonoszt. Fejtegetés.

VI. osztályban.

Csak kitartó szorgalom és munkásság képes valódi eredményt fölmutatni. Fejtegetés. — Helyes-e Cicerónak e mondása: *historia est magistra vitae*? Fejtegetés. — Mindenkor annak tanusítsd magad, a mi vagy. Fejtegetés. — Shakspeare Coriolanusában a főhős jellemzése. Széptani fejtegetés. — Készíttessenek a belső érvek forrásai közül példák a szónoki értelmezés-, a nem és faj-, az ok és okozat-, a megelőző és következő-, a hasonló és hasonlatlan- s végre az egyező és nem egyezőre. — Kis erő is, ha szorgalommal és kitartással párosul, sokra képes. Fejtegetés. — Szemere Bertalanak „A halálbűntetésről“ cz. szónoki beszédéből a rhetorikai szabályok kimutatása. Magyarázás. — A barátság drága kincs, mert megnemesít bennünket s megszépíti az életet. Fejtegetés. — Védő beszéd Kölcsey Ferencznek P. J. számára 1812-ben készült törvényszéki beszéde nyomán. — Szónoki beszéd. — Üdvözlő beszéd egy nagy férfiú megjövetelére. Szónoki beszéd.

V. osztályban.

A patak útja. — Elmélkedés. — A kert. Leírás. — Arany J. „V. László“-ja. Tartalommagyarázat. — Török Bálint. Arany költeményének történelmi tárgyalása. — Egy mai nagyobb úri ház leírása. — Esti képek. — Mátyás király jellemzése. — Átirása Vörösmarty ezen gnómájának: „Kezdi buzgón, s már sokra menél; halad, a ki megindult: Mig porban fetreng a henye, gyáva erő.“ — Chria Petőfi e mondatáról: „— jaj a háznak, mely alapba' gyöngé.“ — Az írásművek szerkezete és előadásuk általános formái. Iskolai dolgozat a tanultak nyomán.

2. N é m e t n y e l v e n .

VIII. osztályban.

Die Heldensage des Tantalischen Hauses. — Inhalt des 1. Aufzuges aus „Iphigenie auf Tauris.“ — Kurze Übersicht des II. und III. Aufzuges. — Gedankengang im IV. Aufzuge. — Der sittliche Konflikt in der Seele Iphigeniens. — Die Handlung im V. Aufzuge. — Wichtigkeit des 5. Auftrittes im V. Aufzuge. — Charakteristik der handelnden Personen. a) Iphigenie. — b) Orestes und Pylades. — c) Thoas und Arkas.

VII. osztályban.

Historische Grundlage des Gedichtes „Hermann und Dorothea.“ — Inhalt und Aufgabe des I. Gesanges. — Zweck des III. Gesanges. — Wie malt der epische Dichter? (Nachgewiesen an „Hermann und Dorothea.“) — Wie sah das Städtchen aus, welches Goethe zum Schauplatze seines Gedichtes „Hermann und Dorothea“ wählte? —

Inhalt und Wichtigkeit des VI. Gesanges. — Charakteristik der handelnden Personen. a) Der Wirt zum goldenen Löwen. — b) Die Hausfrau. — c) Hermann und Dorothea. — d) Der Apotheker.

VI. osztályban.

Gedankengang in Goethes „Erkönig.“ — Charakteristik der Personen in Bürgers „Lenore“. — Schilderung der Jagd auf den weissen Hirsch nach Bürgers „Der wilde Jäger.“ — „Lenore“ und „Der wilde Jäger.“ Vergleichung. — Ein Retter aus Lebensgefahr. Nachbildung. — Erinnerung aus meinem Knabenalter. Abhandlung. — Göthe's „Legende vom Hufeisen. Inhaltsangabe. — Vergleichung Göthe's „Johanna Sebus“ mit Bürgers. „Das Lied vom braven Manne.“ „Der Todtentanz“ v. Goethe in Prosa. Sokrates vor seinem Tode. Übersetzung.

V. osztályban.

Der wahre Patriot. — Fortsetzung und Ende. Uibers. Aufgaben. — Die erste Romanze aus Herder's „Cid“. Inhaltsangabe. — Aus Kölcsey's Paraenesis. Zwei Uibers. Aufgaben. — Don Fernando's Tod. Inhaltsangabe. — Einmal ist keinmal. Erklärung. — Cid im Lager. Inhaltsangabe. — Charakteristik des Rodrigo von Bivar aus Herders's „Cid.“

3. Érettségi dolgozatok.

1. Magyar dolgozat. Föladatott: A nemzetek hatalmának alapja a jó erkölcs. Dolgozott 40; jelesre 16, jóra 17, elégségesre 7.

2. Német dolgozat. Föladatott: a) haladóknak; Die dramatische Handlung in Goethe's „Iphigenie auf Tauris.“ b) A kevésbbé jártasoknak: Az olympiai pályaversenyek a görögöknél. Fordítás Vagácsból. A beadott 40 dolgozat közül jeles 5, jó 12, elégséges 23.

3. Magyar-latin fordítás. Föladatott: Vagácsból: „Milyen halállal mult ki Manlius Capitolinus?“ Dolgozott 40; jelesre 7, jóra 23, elégségesre 10.

4 Latin-magyar fordítás, Föladatott: Tacitus Annaleséből a IV. könyv 34. fejezete: „Cremutius Cordus történetirót vádolják Sejanus emberei, hogy Brutust és Cassiust dicséri. Cremutius védő beszéde.“ Dolgozott 40; jelesre 17, jóra 16, elégségesre 7.

5. Görög dolgozat. Föladatott; Plato Kritonjából a XI. fejezet. Dolgozott 38. jelesre 14, jóra 15, elégségesre 9.

6. Matematikai dolgozat. Föladatott: a) $\sqrt{y} - \sqrt{y-x}$
 $= \sqrt{20-x}$; $\sqrt{y-x}$; $\sqrt{20-x} = 3:2$ egyenlet-rendszer megoldása; b) Két tőke, egyik 8000 frt 5%-ra, a másik 12000 frt 3%-ra, kamatok kamatjával hány év múlva növekszik ugyanazon összegre? c) Egy háromszögnek két magassága $m_a = 4 \cdot 8^m$; $m_b = 3^m$; C szöge $= 40^\circ$; mekkorák a és b oldalak, A és B szögek, t terület és ρ a körülírt kör sugara? — Dolgozott 40; jelesre 16, jóra 14, elégségesre 10.

VI.
AZ IFJUSÁG ÉRDEMSOROZATA.
VIII. osztály.

A tanuló neve	<i>Rendes tantárgyak</i>									<i>Rendkívüli tantárgyak</i>			
	Hittan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Történelem	Természettan	Mennyiségtan	Bölcsészeti előtan	Francia nyelv	Gyorsírás	Műtének	Magaviselet
Bagi Gerő	2	3	3	3	3	1	3	3	3	—	—	—	1
Bajer Lajos	1	2	3	2	1	1	3	3	2	—	—	—	1
Bánrévi József	1	2	3	2	2	1	2	3	3	—	—	—	1
Bártfai József	2	3	3	3	3	1	2	3	3	—	—	—	2
5. Bezerédj István	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—	—	1
Bittó Gyula	1	2	3	2	2	1	3	3	2	—	—	—	2
Bódy Andor	1	3	3	3	3	2	2	3	3	—	—	—	1
Dittrich István	1	3	2	2	2	1	2	3	3	—	—	2	1
Eberling Antal	1	2	3	2	2	1	2	2	2	—	1	—	1
10. Fauser Géza	1	2	2	2	2	1	3	3	2	—	—	1	1
Fejős Dezső	1	2	3	2	2	1	2	3	3	—	—	—	1
Fried Lajos, héb.	1	2	3	2	3	2	3	2	2	—	—	—	1
Führer Mór, héb.	1	1	1	1	1	1	2	2	1	1	—	—	1
Haader György	2	2	2	2	2	1	3	3	3	—	—	1	1
15. Hári Bódog, héb.	1	2	1	2	1	1	1	1	2	—	—	—	1
Hell Béla	2	3	3	3	2	1	3	3	3	—	—	—	1
Hersich Géza	2	2	3	3	*	1	3	3	3	—	—	2	1
Herzog Ede, héb.	1	2	3	2	1	2	3	2	2	1	—	—	2
Heyek Adolf	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—	1	1
20. Knorr Kálmán	1	3	3	2	2	1	2	2	3	—	—	—	1
Korányi Sándor	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—	—	1
Kovács László ✓	1	2	2	2	1	1	2	3	2	—	—	—	1
Natter Vilmos	2	2	2	2	2	1	2	2	2	—	—	—	1
Nessy Pál	1	2	2	2	2	1	2	2	2	—	—	—	1
25. Polgár Ármin, héb.	1	2	2	2	1	1	2	2	2	—	1	—	1
Schönwald Vilmos, héb.	2	1	2	1	1	1	2	2	1	—	—	—	1
Szabó Géza	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—	—	1
Gróf Szapáry György	1	2	2	2	2	1	2	2	2	—	—	—	1
Szántó Aladár, héb.	1	2	2	2	3	1	2	2	2	—	1	—	1
30. Taub Lajos, héb.	1	3	2	3	2	2	3	2	3	1	—	—	2
Tavaszy Antal	1	2	2	1	1	1	1	1	1	—	—	—	2
Tóth Lajos	1	3	3	3	3	1	3	3	2	—	—	1	1
Vastagh Béla	1	2	2	2	2	1	2	3	2	—	—	—	1
Báró Vécsey László	1	1	2	2	1	1	1	2	2	—	—	—	1
35. Vrabély Armand	1	1	2	2	1	1	1	2	1	—	—	—	1
Wenczel Gusztáv	1	3	2	3	3	1	3	3	3	—	—	1	1

Meghalt: Obadich Elek, Mustos István.

Összesen: 38.

VII. osztály.

A tanuló neve	Rendes tantárgyak										Rendkívüli tantárgyak					
	Hittan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Történelem	Természettan	Mennyiségtan	Francia nyelv	Gyorsírás	Műténk	Magaviselet				
Alinásy Aladár	1	2	3	2	2	1	2	3	—	—	—	—	—	—	—	1
Altenburger Adolf	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Andreánszky Jenő, ág. v.	1	3	3	3	3	3	3	3	—	—	—	—	—	—	—	3
Bednarik Jenő	2	2	2	2	3	1	2	3	—	—	—	—	—	—	—	1
5. Bobek Károly	1	2	3	3	*	1	2	3	—	—	—	—	—	—	—	2
Deutsch Antal, héb.	2	2	3	3	3	2	3	3	—	—	—	—	—	—	—	2
Erneyi Pál	1	1	1	1	1	1	1	1	—	1	—	—	—	—	—	1
Friedrich István	1	2	2	3	2	2	1	2	—	—	—	—	2	—	—	2
Gansl Sándor, héb.	1	1	2	3	3	3	4	3	—	—	—	—	—	—	—	2
10. Gergely József	1	2	3	2	3	1	1	2	—	—	—	—	—	—	—	1
Gönczy Gyula, ö. d.	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Hanczko Károly	2	3	3	3	3	2	3	2	—	—	—	—	—	—	—	1
Hunkár Géza	1	2	3	3	3	2	3	3	—	—	—	—	2	—	—	1
Kabelik József	2	3	3	3	3	1	2	3	—	—	—	—	—	—	—	1
15. Kerényi Rezső	1	2	2	2	2	1	1	2	—	—	—	—	—	—	—	1
Kobler Ferencz	1	1	1	2	1	1	3	2	—	2	—	—	—	—	—	2
Kovalik Bódog	1	2	2	2	3	1	2	2	—	—	—	—	—	—	—	1
König Tivadar, ág. v.	2	2	2	2	2	1	2	2	—	—	—	—	—	—	—	2
Leincinger Ede	1	1	2	2	2	1	3	3	—	—	—	—	—	—	—	1
20. Lövy Dávid, héb.	1	3	3	3	3	2	3	3	—	—	—	—	—	—	—	2
Lövy Vilmos	1	2	2	3	3	1	1	2	—	—	—	—	—	—	—	1
Malatinszky Kálmán	1	1	1	1	1	1	1	1	—	1	1	—	—	—	—	1
Marquis Géza	1	2	2	2	2	1	1	2	—	—	—	—	1	—	—	1
Marton Adolf, héb.	1	2	2	2	2	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1
25. Mátray Ödön, héb.	1	1	2	2	2	1	1	2	—	—	—	—	—	—	—	2
Mosch Ferencz	1	2	2	3	3	1	2	2	—	—	—	—	—	—	—	1
Nunkovits Ferencz	2	2	2	2	2	1	2	2	—	—	—	—	—	—	—	2
Samassa Adolf	1	1	1	1	1	1	1	1	—	1	—	—	—	—	—	1
Sárkány Béla	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1
30. Sgalitzer Árpád, héb.	1	3	3	3	3	2	3	3	—	—	—	—	—	—	—	2
Stern Samu, héb.	1	3	3	3	3	3	3	3	—	—	—	—	—	—	—	1
Szaak Lajos	1	2	3	2	3	1	2	3	—	1	—	—	—	—	—	2
Vértés Mór, héb.	1	3	3	3	3	3	3	3	—	—	—	—	—	—	—	2

Betegek: Fölkelt Gyula, Rain Frigyes.
Magántanulásra tért: B. Podmaniczky Horác, ág. v.
Kimaradtak: Bakó Károly, Khély Gyula, Malonyay Dezső,
 Schühl Sándor, héb., Turtsányi Pál.
Meghalt: Esztergályos József.

Összesen: 42.

VI. osztály.

A tanuló neve	Rendes tantárgyak								Kendkívüli tantárgyak			Magaviselet
	Hittan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Történelem	Természettárajz	Mennyiségtan	Francia nyelv	Gyorsírás	Művészet	
Baán József	3	4	4	3	3	3	3	4	—	—	—	2
Barczen Gyula	1	1	1	3	3	2	1	1	—	—	—	1
Böhm Vilmos, héb.	1	2	2	1	2	2	2	3	—	—	—	3
Czwach Gyula	1	2	2	2	2	1	1	3	—	2	1	1
5. Degré Miklós	1	2	2	2	3	1	2	3	—	—	—	1
Déry József	1	2	2	2	3	1	1	3	—	—	—	1
Deutsch Emil, héb.	2	2	2	2	2	2	3	2	—	1	—	2
Eiszen Gyula	1	2	2	2	1	1	2	2	—	1	—	1
Fogd Gábor	1	1	2	3	3	1	1	2	—	—	—	1
10. Fried Miklós, héb.	2	2	2	1	1	1	2	2	—	—	—	1
Gold Géza, ö. d.	1	1	2	2	2	1	1	2	—	—	—	1
Györfly Zoltán	1	1	2	2	2	1	1	3	—	—	—	1
Hertelendy Kálmán	1	3	3	3	3	1	3	3	—	—	—	1
Horváth Géza	2	3	3	3	3	3	3	4	—	—	—	2
15. Iszer Ernő	2	3	3	4	4	1	3	4	—	2	—	3
Janik Béla	1	3	2	2	2	2	2	3	—	—	1	1
Klein Gyula, héb.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—	1
Kondor Aladár	1	3	2	2	2	1	2	2	—	—	—	1
Küzdy Albert	1	2	2	3	3	2	2	2	—	—	—	2
20. Lovrich István	1	1	1	1	2	1	1	2	—	1	—	1
Lovrich József	1	2	2	1	2	1	1	2	—	1	—	1
Lőrenthey Imre	1	2	2	2	3	1	1	2	—	2	—	1
Luger Kamil	2	3	3	3	4	3	2	4	—	—	—	2
Madarász Sándor	1	2	2	2	2	3	1	1	—	—	—	1
25. Méró János	1	3	3	3	*	3	3	4	—	—	—	3
Molnár Miklós	1	1	2	2	2	1	2	3	—	—	—	1
Nagy Aladár	1	2	3	2	2	1	2	3	—	1	—	1
Natter Andor	1	2	2	2	2	2	2	1	—	2	—	2
Oszwald István	1	1	2	2	2	1	1	2	—	1	—	2
30. Pálmay Károly	2	3	3	3	3	2	2	2	—	—	—	2
Petrus János	1	1	2	2	2	1	2	2	—	—	—	1
Pfann Ferencz	1	2	2	2	1	1	3	—	—	—	—	1
Pilhoffer Nándor	1	2	3	2	2	1	1	2	—	—	—	1
Quaschinszky Károly	1	1	2	2	3	1	1	1	—	—	—	1
35. Rottenbiller Fülöp	1	1	1	1	2	1	1	1	—	—	—	1
Rumbach István	1	3	2	2	2	1	2	3	—	—	—	2

VI. osztály.

A tanuló neve	Rendes tantárgyak								Rendkívüli tantárgyak			
	Hittan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Történelem	Természettan	Mennyiségtan	Francia nyelv	Gyorsírás	Műének	Magaviselet
Schenk Ferencz	1	2	1	2	3	2	2	3	—	—	1	1
Schöber László	1	1	2	2	2	1	1	1	—	—	—	1
Schönfeld Emil, héb.	1	3	3	3	3	2	3	3	1	—	—	2
40. Sefcsik Vendel	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—	—	1
Steiner Gyula, héb.	3	3	3	3	3	2	2	2	—	—	—	2
Szandház Ferencz	1	2	2	2	2	1	1	2	—	—	—	2
Gr. Szapáry Tibor	1	1	1	1	2	1	1	2	1	—	—	1
Szegffy Mátyás	2	2	3	3	3	2	2	3	1	—	1	1
45. Szuhányi Géza	1	3	3	3	2	2	2	4	—	—	—	1
Theiss Ferencz	1	1	1	1	2	1	1	1	—	1	—	1
Ungermann Aladár	1	2	2	2	2	1	1	3	—	—	—	1
Vastagh Géza	1	3	1	2	2	1	2	3	—	—	—	1
Venczel Ede	1	1	1	2	1	1	2	1	—	—	—	1
50. Voggenhuber Ferencz	3	3	2	2	3	2	2	4	—	—	—	2
Völgyi Péter	1	3	3	2	2	2	2	2	—	—	—	1
Záborszky István.	1	3	2	2	2	1	2	2	—	—	1	2

Kimaradt: Walla Kálmán.

Ö s s z e s e n : 53.

V. osztály.

A tanuló neve	Rendes tantárgyak							Rendkívüli tantárgyak			Magaviselet	
	Hittan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Történelem	Természettan	Mennyiségtan	Francia nyelv	Gyorsírás		Műfűnek
	Admeto Géza	1	2	1	2	2	1	1	2	—		—
Aujeszky Aladár	1	1	2	2	3	1	1	2	—	1	—	1
Berzeviczy Zsiga, ism.	2	2	3	3	3	1	1	2	3	—	—	2
Blumenstein Armin, héb.	1	3	1	1	2	1	1	2	—	—	—	1
5. Böschart Ferencz	2	3	2	3	4	2	2	2	—	—	—	1
Dombay Ede	2	2	2	2	3	2	2	3	—	—	—	1
Dorner Béla	3	2	3	3	4	3	2	3	2	—	3	2
Dudits Andor	1	1	1	2	2	1	1	3	—	—	—	1
Eleőd Tibor	2	3	3	3	3	3	3	3	—	—	—	2
10. Éder Hugó	3	4	4	3	4	3	3	4	—	—	—	3
Fleischer Elemér	3	3	3	3	3	3	3	4	—	—	2	2
Gluzéky Iván	2	2	3	3	3	2	2	3	—	—	—	1
Gönczy Béla	1	3	2	2	3	1	1	2	—	—	—	1
Grosz Sándor	3	4	3	3	4	3	3	4	—	—	—	2
15. Gyertyánffy Jenő	1	3	3	3	3	2	3	3	1	—	—	2
Halász Árpád	1	3	3	3	4	1	3	4	—	—	—	1
Halmi Nándor	1	3	1	2	3	1	3	2	—	—	—	1
Hegedűs Aladár, ism.	1	1	3	2	3	2	1	3	—	—	—	3
Hegedűs Gyula	1	3	2	1	2	1	1	2	—	—	—	1
20. Hell István	1	1	1	2	2	1	1	2	—	—	2	1
Hirkó László	2	1	2	1	2	1	1	2	1	—	—	1
Hüttl Hümer	1	1	1	2	3	1	1	1	1	—	—	1
Jankovits Kálmán	1	3	3	3	4	2	3	3	2	—	—	2
Jánossy Aladár	1	2	3	3	3	1	3	3	—	—	—	2
25. Kabelik Antal	1	2	3	3	3	1	2	3	—	—	2	1
Kállay Bertalan	1	2	3	3	3	1	2	3	2	—	—	1
Kern Géza, héb.	2	3	3	3	4	3	2	3	—	—	—	2
Knapp Endre	1	2	1	2	3	1	2	2	—	—	—	1
Korchusz Elemér	1	3	3	3	3	1	2	3	—	—	—	2
30. Koronghy Gyula	1	3	2	3	3	2	1	2	1	—	—	1
Krajcsovits Sándor	1	1	1	1	2	1	1	1	—	—	—	1
Lukovits József	1	3	3	3	3	2	3	3	—	—	1	2
Mandis János	1	3	2	2	4	3	2	3	—	—	—	3
Mezey Imre	1	1	1	1	1	1	2	2	1	—	—	1
35. Minich Károly	1	1	1	1	2	1	1	1	—	1	—	1
Molnár István	1	3	2	1	3	1	2	4	—	—	2	1

V. osztály.

A tanuló neve	Rendes tantárgyak								Kivül tantárgyak			Magaviselet
	Hittan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Történelem	Termész.rajz	Mennyiségtan	Francia nyelv	Gyorsírás	Művészet	
Mráz Ferencz	2	2	2	2	3	1	2	2	—	—	—	2
Mustos Gyula	1	2	3	3	3	2	2	3	—	—	—	2
Návay Tamás	1	2	2	2	3	1	2	2	—	—	—	1
40. Nessay Ernő	3	3	2	3	3	3	2	3	—	—	—	2
Pártényi Béla	2	2	3	2	3	3	3	4	—	—	—	2
Podhorszky László	1	3	2	2	3	1	1	3	2	—	—	1
Radich Árpád	3	3	3	3	4	3	3	3	—	—	—	2
Rottenbiller Ödön	1	3	3	3	4	2	2	4	—	—	—	2
45. Ruzitska Ede	1	1	2	1	1	1	1	2	—	—	—	1
Sánta Gábor, ö. d.	2	1	2	1	3	1	2	3	1	—	2	1
Schöller Károly	1	2	2	1	2	1	1	2	—	—	—	1
Siklóssy Gyula	2	3	3	2	3	2	1	3	—	2	—	2
Spitzer Ferencz, héb.	1	2	1	2	3	1	2	2	—	—	—	1
50. Stesser János	2	3	2	2	3	1	1	3	—	—	—	2
Sümeghy Ferencz	1	3	3	3	3	1	2	3	—	—	—	1
Szabó Gyula	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—	—	1
Szabó Péter	1	3	3	3	4	3	3	3	—	—	—	2
Szekeres Károly	3	4	3	3	4	3	2	4	—	—	—	2
55. Szervánszky Imre	1	2	3	2	4	1	1	3	—	—	—	2
Székessy János	1	1	1	2	2	1	1	2	—	—	—	1
Szirch Károly	3	4	3	3	4	3	3	3	—	—	—	3
Szmrecsányi István	1	2	2	3	3	3	2	3	—	—	—	1
Tánczos Miklós, h. v.	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—	—	1
60. Török Kálmán	2	3	3	3	4	2	2	3	—	—	—	3
Tscheuke Károly, ág. v.	2	3	2	2	3	2	2	3	1	—	—	1
Urányi Aladár	2	3	3	3	3	2	2	3	—	—	—	2
Várjon Géza	3	2	3	3	4	3	2	4	—	—	—	2

Magántanulásra tértek: Goldstein Dezső, héb., Gallasz Ödön.

Tanodát változtatott: Szabó Ferencz.

Kimaradtak: Andocsi Ferencz, Engelhardt Lajos, Fischer Károly, Kocsis Károly.

Ö s z e s e n : 70.

IV. osztály.

A tanuló neve	Rendes tantárgyak									Rendkívüli tantárgyak			
	Hittan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Történelem	Földrajz	Természettud.	Számítás	Képzőművészet	Francia nyelv	Gyorsírás	Műtények	Magaviselet
Antal Ferencz	1	1	1	2	1	1	1	1	2				1
Antal Gyula	1	2	3	3	3	3	2	3	3				1
Barsy Árpád	1	3	3	3	1	2	2	3	2				1
Berthóty Károly	2	3	3	3	1	1	2	3	1		1	1	2
5. Boschán Soma	1	4	3	4	3	1	3	3	1				1
B. Brandenstein Gusztáv .	1	1	1	2	1	1	1	1	1				1
Burger Ernő	1	2	1	2	1	1	2	2	1				1
Csemez László	2	3	4	3	1	3	3	3	1				1
Degré Andor	2	3	3	4	2	2	2	3	2				1
10. Deutsch Miksa héb. . . .	3	2	3	3	3	2	3	3	2		2		2
Dalácska Géza	1	1	2	2	1	1	1	1	1		1		1
Engelmann József	1	2	2	2	1	2	1	2	1				1
Eöry Lajos	1	2	2	2	1	1	1	1	1			2	1
Ernyei Lipót	1	3	1	3	2	2	2	2	1			2	1
15. Feleki László	1	1	3	3	3	1	2	3	2				1
Fenyvessy József héb. . . .	3	3	3	3	1	2	2	1	2				1
Formágyi Dénes	1	3	3	3	2	2	2	3	3			1	2
Forster Alfréd ism.	1	2	3	2	1	1	2	1	2				1
Fülöp Ferencz h. v.	1	2	1	2	1	1	1	2	1	2			1
20. Gaal József	2	3	2	3	1	1	2	3	2	2			2
Geszner József ism.	1	3	1	3	3	2	2	2	1				1
Ghyczy Jenő	1	1	1	3	1	1	1	2	2				1
Ghyczy Miklós	1	2	1	1	1	1	1	1	1				1
Gottschlieg Gusztáv	2	3	2	3	2	1	2	2	2				1
25. Gubicza Lajos	1	3	2	3	1	1	2	2	1				1
Gurka János	1	3	3	4	1	3	1	3	1				1
Győrffy Kálmán	2	3	3	3	3	2	3	3	1				2
Gyulau Samu	2	4	3	3	2	2	2	3	2	2			1
Halász Ferencz	1	2	1	2	1	1	2	1	2			1	1
30. Hári Pál héb.	1	1	1	1	1	1	1	1	1				1
Havas Géza	1	3	2	3	3	3	3	3	3	1	1	2	2
Helzler Gusztáv	2	3	2	3	2	3	3	3	2	1			2
Hirsch Ottó héb.	3	3	3	3	2	1	2	3	2				2
Horváth Antal ism.	1	3	3	3	1	1	2	3	2				2
35. Horváth Tivadar ö. d. . . .	1	1	1	2	1	1	1	1	1		1	1	1
Hümpfner Mátyás	1	1	1	1	1	1	1	2	1				1
Jankó Gyula	3	3	3	3	3	3	3	3	2				2
Juhász Béla h. v.	1	2	4	3	1	1	2	2	1				1
Kármán Dezső h. v.	1	3	3	3	3	2	2	3	3				2
40. Klebesberg Géza	1	1	2	3	1	1	1	2	1				2
Kondor Ferencz	1	1	2	3	1	1	1	1	1			2	1
Korányi Frigyes	1	1	1	1	1	1	1	2	1				1

IV. osztály.

A tanuló neve	Rendes tantárgyak										Rendkívüli tantárgyak		
	Hittan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Történelem	Földrajz	Természettud.	Számtan	Rajzoló mértan	Francia nyelv	Gyorsírás	Műtétel	Magaviselet
Landauer Béla	1	2	2	3	2	1	2	2	2	—	—	—	1
Láng Miklós	1	2	2	2	2	1	2	3	1	—	—	—	1
45. Lipták Károly	2	3	2	3	1	1	2	2	1	—	—	—	2
Lipthay Béla	1	2	2	2	3	1	3	3	2	1	—	—	1
Lukács István	2	3	3	3	1	1	2	2	1	—	—	—	2
B. Luzénszky Henrik	3	3	3	4	2	2	2	3	2	2	—	—	2
Marchal József	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—	1
50. Nagy Dezső	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—	—	1
Nagy Elemér ö. d.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—	—	1
Gr. Nádasdy Tamás	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—	—	1
Návay Lajos	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—	—	1
Paulus Lajos	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—	—	1
55. Peterdy László h. v.	2	4	4	3	3	3	4	3	3	—	—	—	2
Pichler Győző	1	3	2	3	2	2	3	3	3	—	—	—	2
Pollák Emil héb.	2	2	1	3	2	2	2	2	3	—	—	—	1
Popper Mihály	1	2	1	2	2	1	2	2	1	—	—	—	2
Rajháthy Ferencz	1	1	1	2	1	1	1	1	1	—	—	—	1
60. Rákos István	1	3	3	3	2	1	2	3	1	—	—	—	1
Rákosy Gyula	1	3	3	3	1	2	2	2	2	—	1	—	2
Ronts László	1	2	2	2	1	1	3	3	2	—	—	1	1
Róth Sándor	1	1	3	2	1	1	1	3	1	—	—	—	1
Ruszt Oszkár héb.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—	—	1
65. Schmidt Aurél	2	3	4	3	3	3	3	3	3	—	—	—	2
Sédy Kálmán	1	2	3	3	1	1	2	2	2	—	—	1	1
Skoff Kornél	2	3	3	3	3	3	3	3	2	—	—	—	2
Stojánovics Jenő g. k. v.	1	3	1	3	3	3	2	3	1	1	—	—	1
Szlatényi Béla	1	3	3	3	3	3	3	4	2	—	—	—	1
70. Tacsócsik Dezső	1	3	4	4	3	4	3	3	2	—	—	—	2
Titze Albin	3	4	3	3	3	4	4	3	3	—	—	—	2
Toldy Zoltán	2	2	2	3	2	2	2	3	1	1	—	—	2
Tóth József	1	3	4	4	3	2	3	3	2	—	—	—	1
Turcsányi Elemér	2	3	4	3	1	2	3	3	3	—	—	2	2
75. B. Vécsey Miklós	1	1	1	1	1	1	1	1	2	—	—	—	1
Vész Gyula	1	3	2	3	2	3	2	3	2	—	—	—	2
Vidacs Lajos ö. d.	1	3	3	3	2	3	2	3	1	—	—	—	2
Weiner Miksa héb.	2	4	1	2	2	3	2	3	2	—	—	—	3
Wirnhardt Géza	3	3	4	4	2	1	2	2	1	—	—	—	1
80. Wittinger Árpád	1	3	3	3	2	3	2	3	1	—	—	—	2
Zechmeister Hugó	1	2	2	2	1	1	1	3	2	1	—	—	1
Zuna Gusztáv	1	3	1	2	1	1	2	3	2	—	1	—	2

Magántanulásra tértek : Hirsch Sebő, Robélyi Jenő.

Kimaradtak : Hartmann Jenő héb., Jankovics Ákos, Kizling István, Mészáros Béla.

Összesen : 88.

III. osztály.

A tanuló neve	Rendes tantárgyak									Rendkívüli tantárgyak			
	Hittan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Egyetemes földr.	Fermészett. földr.	Számtan	Rajzoló mértan	Szépirás	Franczia nyelv	Gyórtás	Műének	Magaviselet
Abelsberg József	1	3	3	3	3	2	3	1	2	—	—	1	2
Berg Károly	3	3	3	3	3	3	3	1	1	—	—	—	2
Beniczky Zoltán	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—	—	1
Biró Ede	1	3	2	3	1	1	3	1	1	—	—	—	2
5. Bleyer Zoltán, héb.	3	3	3	3	2	2	3	1	2	—	—	—	2
Botzenhardt Ferencz	1	3	3	3	2	2	2	1	2	2	—	—	1
Botzenhardt János	1	3	1	2	1	1	2	1	1	2	—	—	1
Brecht Frigyes	1	3	1	3	1	1	3	1	1	—	—	—	1
Brenner Ferencz héb.	1	3	1	3	2	1	2	2	1	—	—	—	1
10. Bugát Lajos	1	3	4	4	3	3	4	1	1	—	—	—	2
Bugát Pál	1	2	3	3	2	2	3	2	1	—	—	2	1
Bukovics Miklós	1	2	1	2	1	1	2	1	1	—	—	—	1
Csaplovics Pál	1	2	1	1	1	1	2	1	1	1	—	2	1
Csáki Adolf	1	3	2	3	3	3	3	2	1	—	—	—	1
15. Culmann Károly	1	1	2	1	1	2	1	1	1	1	—	—	1
Deák Ödön	2	2	3	3	1	2	3	2	2	—	—	—	1
Dobrzyniecky Árpád	1	1	1	3	1	1	2	1	2	—	—	2	1
Drucker Géza, héb.	1	1	1	1	1	1	1	2	2	1	—	—	1
Duliczky Gyula	1	1	1	2	1	1	1	1	1	—	1	1	1
20. Duschel Károly	1	2	3	3	3	3	4	2	2	—	—	2	1
Emmerling Sándor	1	2	2	3	2	2	3	2	2	—	—	—	1
Engel Sándor, héb.	2	3	2	3	2	2	3	2	2	—	—	—	1
Erkel Sándor	1	2	2	3	2	2	4	2	1	—	—	—	1
Ferencz Imre	1	1	1	2	1	1	1	1	1	—	—	—	1
25. Feuer Frigyes, héb.	2	2	3	3	2	3	3	2	2	—	—	—	1
Fialla Ignác ö. d.	1	1	1	2	1	1	2	1	1	—	—	—	1
Friedmann Gyula, héb.	2	2	1	1	1	1	2	1	1	—	—	—	1
Francisci Árpád	1	2	2	3	2	2	3	1	1	—	—	—	1
Glósz Aladár	1	2	2	3	2	1	3	1	2	—	—	—	1
30. Goreczky István	2	3	4	4	3	3	3	2	2	—	—	—	2
Gottschlig Emil	2	3	2	3	2	3	3	2	2	—	—	—	2
Götz Ede	1	2	1	2	1	1	1	1	1	—	—	—	1
Gradl Adolf	1	1	1	1	1	1	2	1	1	—	—	—	1
Grescovits Kornél	1	3	2	4	3	3	4	2	2	—	—	—	2
35. Hajder Róbert	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—	1	1
Hampel Antal, ö. d.	1	1	1	1	2	2	1	1	1	1	—	—	1

III. osztály.

A tanuló neve	Rendes tantárgyak									Bendkívüli tantárgyak			
	Hit-tan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Egyetemes földr.	Természett. földr.	Szám-tan	Rajzoló mértan	Szé-pírás	Franczia nyelv	Gyorsírás	Műnék	Maga-iselet
Hamvasy Lajos	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—	—	1
Hirschler Márton, héb.	2	3	1	3	2	2	3	2	3	—	—	—	2
Horváth Géza	1	2	1	3	1	1	1	1	2	—	—	—	1
40. Hüttl Dezső	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—	—	1
Jakobovics János	1	2	2	3	1	2	3	1	1	—	—	—	1
Jánik Béla	1	3	4	4	3	3	4	1	1	—	—	1	2
Kempelen Béla	1	3	3	2	2	3	4	3	2	—	—	—	1
Kiticsán Miklós	1	3	2	3	1	1	3	2	2	—	—	—	1
45. Klenovics György	1	3	3	3	3	3	4	1	2	—	—	2	2
Kollarits Jenő	1	3	2	3	2	2	2	2	1	—	—	—	1
Kovácsnay István, h. v.	1	2	2	3	1	1	3	1	1	1	—	—	1
Krajcovic János, ág. v.	1	1	1	2	1	1	1	1	1	—	—	—	1
Krause Ottó, ág. v.	1	2	1	3	1	2	3	2	1	—	—	—	1
50. Leinzinger Gyula	3	3	2	3	3	3	4	2	1	—	—	—	1
Lukács Pál	1	3	3	2	2	2	2	1	1	—	—	—	1
Marton Aladár	1	1	1	2	1	2	1	1	1	—	—	—	1
Metzler Jenő	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—	—	1
Muck Arthúr	1	3	2	3	1	2	2	1	2	—	—	—	1
55. Németh Gyula	1	2	1	1	1	1	2	2	2	—	—	—	1
Ott János	1	3	1	3	1	3	2	1	1	—	—	1	1
Paldt Jenő	1	2	3	3	1	1	2	1	1	—	—	—	1
Pauer Károly	2	3	2	2	3	3	2	2	2	3	—	2	2
Pekáry József	2	3	3	3	3	3	3	3	2	—	—	—	2
60. Politzer Simon, héb.	3	3	1	3	1	2	3	3	2	—	—	—	2
Pongrácz Vincze	2	3	3	3	3	3	3	2	2	3	—	2	1
Pórszász Károly	1	3	2	2	1	2	3	3	2	—	—	2	1
Raichl István	2	3	1	2	1	1	2	2	2	3	—	—	1
Rédly Károly	1	2	1	2	1	1	2	1	1	—	—	—	1
65. Ritter Károly	1	3	2	3	2	2	3	1	2	—	—	—	1
Ronts István	1	3	3	3	2	2	3	3	2	—	—	—	1
Sámson Sándor	1	2	1	2	1	2	2	2	2	—	—	—	1
Sánta Imre	1	2	3	3	3	3	3	1	1	1	—	2	1
Schédy Elemér	3	3	4	4	3	4	3	2	2	—	—	2	1
70. Schwáb Nándor	1	1	1	2	1	1	2	1	1	—	—	1	1
Simko István	2	3	3	4	4	3	4	1	1	—	—	2	1
Spitzer Manfréd, héb.	2	2	2	4	2	3	4	2	3	—	—	—	2
Steuer Géza, héb.	1	1	1	1	1	1	1	1	2	—	—	—	1
Szabó Nándor	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—	—	1
75. Szénásy István	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—	—	1
Takács Elek	1	1	1	1	1	1	2	1	1	—	—	2	1
Takács Rezső	1	3	4	3	2	2	3	2	1	—	—	—	2

III. osztály.

A tanuló neve	Rendes tantárgyak										Rendkívüli tantárgyak		
	Hittan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Egyetemes földr.	Természeti földr.	Számtan	Rajzoló mértan	Szépirod.	Francia nyelv	Gyorsírás	Műének	Magaviselet
Ungár Géza	1	3	3	3	3	4	3	2	2	—	—	—	2
Urbán Vilmos, héb.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—	1
80. Urik László	1	3	4	3	2	2	3	1	2	—	—	—	2
Vastagh György	2	3	3	3	3	3	3	1	2	—	—	2	1
Venturini Hugó ism	3	3	3	3	3	3	3	1	1	—	—	—	2
Viczián Antal, h. v.	1	2	3	3	2	2	3	2	3	—	—	—	1
Vratarich Gyula	2	3	4	3	3	3	3	3	2	—	—	—	2
85. Waldhauser Géza	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—	—	1
Wenhárdt János	1	3	1	3	1	1	2	1	1	—	1	—	1
Zitterbarth Ernő	1	3	3	3	2	3	2	1	1	—	—	—	1
Zubriczky József	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—	1	1

Beteg : Waldhauser István.

Kimaradtak : Czwach József, Ensel Kálmán, h. v., Muzsik Aladár, Müller Ede, Szuszán László, Vojnarek Kornél.

Összesen : 95.

II. osztály.

A tanuló neve	Rendes tantárgyak							Rendkívüli tantárgyak		Magaviselet
	Hittan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Számítan	Rajzoló mértan	Szépíráás	Francia nyelv	Műének	
Adlershausen Aladár	3	3	3	3	3	2	1	3	—	2
Anderlik Béla	1	1	1	1	1	1	1	—	—	1
Antal Jenő	1	2	2	1	2	2	1	—	—	1
Balogh Kornél	1	3	3	3	3	2	2	2	—	2
5. Baumann Károly	1	3	2	2	2	3	3	—	—	1
Blaschek Dezső ö. d.	1	2	2	1	1	1	1	—	—	1
Burg Jenő ö. d.	1	2	1	1	1	1	1	—	—	1
Csernák György	1	2	1	1	1	2	1	2	1	1
Éberling Dezső	1	2	2	1	2	1	1	—	—	1
10. Éberling Oszkár	1	1	1	1	2	1	1	—	—	1
Ellenberger Antal	3	3	3	3	3	2	2	—	—	2
Ellenberger László	1	2	2	3	3	2	2	—	—	1
Endresz János	1	3	3	3	3	1	1	2	—	1
Esztergályos Ágost	2	2	3	3	3	2	2	—	—	1
15. Gajdusek József	1	2	2	3	2	2	1	—	—	1
Gregor Gyula	1	1	1	1	1	1	1	—	—	1
Gubicza Emil	3	3	4	4	3	2	1	—	2	2
Halász Elemér h. v.	1	3	2	1	2	2	2	—	—	1
Hirsch József	2	2	3	4	1	1	2	—	—	2
20. Hoffmann Károly	2	3	2	3	4	4	2	—	—	1
Holzwarth Győző	1	3	2	2	3	1	1	2	—	1
Horváth József	2	2	2	1	2	2	2	—	—	2
Janicsáry Iván, g. k. v.	2	3	3	3	3	2	1	—	—	2
Jánik József	1	3	3	3	4	3	2	—	2	2
25. Jankó Béla	2	2	2	3	3	3	2	—	—	1
Jankovits Rezső	2	3	3	3	3	3	2	—	—	2
Jerney Elek	2	2	2	1	2	3	2	—	—	1
Jurenák Emil ág. v.	1	2	3	1	3	2	2	—	—	2
Kauser Róbert	2	3	3	4	3	3	2	—	—	2
30. Kégl György	1	3	3	4	2	1	2	—	—	2
Kelemen Ferencz	1	1	2	2	3	1	1	—	—	2
Kern Gyula, héb.	2	3	3	4	3	3	3	—	—	1
Kerstinger György	3	3	3	3	2	1	1	—	1	1
Knauz János	3	3	3	3	3	3	2	—	—	1
35. Köves Béla	1	1	1	1	1	1	1	—	—	1
Krause Jenő ág. v.	1	2	2	1	1	1	2	—	1	1

II. osztály.

A tanuló neve /	Rendes tantárgyak							Rendkívüli tantárgyak		Magaviselet
	Hittan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Számtan	Rajzoló mértan	Szépíráás	Francia nyelv	Műének	
Krywald Sándor	1	1	1	1	1	1	1	—	—	1
Kurczbacher Jenő	1	2	2	2	3	2	2	—	—	2
Langer Hugó	1	3	3	3	4	3	2	—	—	2
40. Lantay Iván	1	3	2	2	3	2	3	—	—	1
Laub Lajos	1	2	3	2	2	2	1	—	2	1
Lázár József	1	1	1	1	1	1	1	—	—	1
Lehmann Arthur ö. d.	1	1	2	1	1	1	1	—	—	1
Lipthay Gyula	1	2	2	1	2	2	2	1	—	1
45. Löffelman Béla	3	4	4	4	4	3	2	—	—	2
Lukács Ödön	3	3	3	4	3	3	3	—	—	2
Magyar Gábor	2	3	4	4	3	2	1	—	—	2
Malatinszky Lajos	1	1	1	1	1	2	2	—	—	1
Marher Aladár	1	2	1	2	1	2	1	—	1	1
50. Masirevits Fedor g. k. v.	1	1	1	1	2	2	1	—	—	1
Matjéka János	1	2	2	2	2	2	2	—	—	1
Módos Miklós g. k. v.	1	3	2	2	3	2	2	—	—	1
Moeser István	2	2	2	1	2	2	1	—	—	2
Molnár László	1	3	3	2	2	2	2	—	—	1
55. Müller Mátyás	1	2	2	3	1	1	2	2	—	1
Müller Miklós	3	3	4	3	3	3	2	—	3	1
Nagy Sándor	3	3	3	4	2	2	1	—	—	1
Nemes Mór	3	2	2	2	1	2	2	—	—	1
Nemes Sándor	1	1	1	2	1	1	1	—	1	1
60. Nicora János	1	2	3	2	3	2	1	—	—	1
Oravszky Kálmán	1	3	3	3	3	2	1	—	—	1
Pápay István	1	3	2	2	3	3	1	—	—	2
Párducz Rezső	2	3	3	3	3	2	1	—	—	1
Pausz Géza	1	1	1	1	1	1	1	—	—	1
65. Perlaky Gábor	2	3	2	4	3	3	3	—	—	2
Petheő Gyula	1	3	3	3	3	2	2	—	—	1
Poór Ferencz	1	1	2	1	2	2	2	—	—	1
Prann Béla	1	3	3	3	3	2	1	—	—	1
Protovin Géza, héb.	1	2	2	2	2	2	2	—	—	2
70. Rajky Kornél	1	1	1	1	2	1	1	—	—	1
Regele Elemér	2	3	2	3	3	3	2	—	—	2
Reibner Márton	1	1	1	1	1	1	1	—	2	1
Rétay János	1	2	3	3	3	2	2	—	—	1
Sántha Dénes	1	2	2	2	3	2	2	—	—	1
75. Sárkány Jenő	1	1	1	1	1	1	1	—	—	1
Schmidt Árpád	1	2	3	4	3	2	2	—	—	1
Schönfeld Henrik héb.	1	3	4	4	4	2	2	—	—	2

II. osztály.

A tanuló neve	Rendes tantárgyak							Rendkívüli tantárgyak		Magaviselet
	Hittan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Számítan	Rajzoló mértan	Szépíráás	Francia nyelv	Műének	
Seregi Zoltán	1	2	2	3	2	2	2	—	—	2
Sórecz József	1	3	3	3	3	2	2	—	—	2
80. Stróbl Lajos h. v. ö. d.	1	2	1	1	1	1	1	—	—	1
Szarvasy Imre	1	1	1	1	1	2	1	—	—	1
Széky Antal	1	1	1	1	1	1	1	2	—	1
Szentimrey Endre	2	3	3	3	2	2	1	1	—	2
Szentimrey Gábor	1	2	1	2	2	2	2	1	—	2
85. Szentkirályi Mór, ág. v.	1	2	2	3	3	2	2	—	—	1
Szirch Ferencz	1	3	2	1	2	1	1	—	—	1
Szitár István	2	3	3	3	4	3	2	—	—	2
Szkalla László	1	2	2	1	2	1	1	—	—	1
Sztárek Dezső	1	2	3	3	3	3	2	—	—	2
90. Uhl Alajos	1	3	3	3	3	2	1	—	—	2
Uhl Gyula	1	2	2	3	2	2	1	—	—	1
Unger Ferencz ism.	2	2	3	3	3	2	2	—	—	2
Vásárhelyi Zoltán h. v.	2	2	2	3	3	2	2	—	—	1
Viczian Ede h. v.	1	2	2	1	3	2	1	—	—	1
95. Voggenhuber Oszkár	1	3	2	2	3	2	2	—	1	1

Osszesen 95.

I. A) osztály.

A tanuló neve	Rendes tantárgyak							Rendkívüli tantárgyak		Magaviselet
	Hittan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Számтан	Rajzoló mértan	Szépírás	Francia nyelv	Műének	
	Agócs József	1	3	4	3	4	3	3	—	
Aich György	1	2	2	2	1	3	2	—	—	1
Andrási Géza	1	2	2	2	2	2	2	—	—	1
Balázs József	1	3	4	3	2	3	2	—	—	1
5. Bábel Rezső	2	2	4	2	2	1	1	—	—	2
Beck György	1	2	4	1	3	2	1	—	—	1
Benes József	2	3	4	3	3	3	2	—	2	2
Bericzky Elemér	1	2	2	1	2	1	1	—	—	1
Bignio Károly	2	3	3	4	3	2	1	—	1	2
10. Brosch Ferencz	1	3	3	3	3	3	2	—	—	2
Dániel Tivadar	1	2	2	1	2	2	2	—	—	1
Feniczy Ignác	1	2	2	2	2	2	2	—	—	2
Ferenczy Tibor	1	2	2	3	2	3	2	3	—	2
Fischer Gyula	1	1	1	3	2	3	2	—	—	2
15. Francziszci Alfréd	1	3	4	4	4	3	2	—	—	2
Frey Lajos	2	3	3	3	2	2	2	—	—	2
Gáspár Antal	1	1	1	1	1	2	1	—	—	1
Gobbi Károly	1	1	1	1	1	2	1	—	—	1
Gurka Gyula	2	3	4	3	3	3	2	—	—	1
20. Gyulay Kálmán	1	1	1	1	1	1	1	—	—	1
Hacker Antal, ism.	2	2	2	4	2	2	1	—	—	2
Hauptmann Kálm. ism.	1	2	2	1	2	3	1	—	2	1
Hecht Béla, héb.	1	2	2	1	2	1	1	—	—	1
Heuer Ede	1	1	1	1	2	1	2	2	2	1
25. Heszky Gésztáv	1	3	3	4	3	3	2	—	—	2
Hets Béla	1	2	2	2	2	2	1	—	—	1
Horovitz Géza, héb.	1	1	1	1	1	1	1	—	—	1
Kaizer József	1	1	1	2	1	1	1	—	—	1
Komin János	1	1	1	2	1	1	1	—	—	1
30. Komlósi Béla	1	3	3	4	3	3	2	—	—	2
Kozlik Károly	2	3	3	3	4	3	3	—	—	2
Kovács Gyula	1	2	2	3	1	1	1	—	2	2
Kövesi Géza, héb.	1	1	1	1	1	2	1	—	—	1
Kurczbacher Odön	1	1	2	1	2	2	1	—	—	1
35. Kurecska Sándor	2	3	3	4	3	2	2	—	—	2
Ladányi Sándor ism.	2	2	3	3	2	1	1	—	—	2

I. A) osztály.

A tanuló neve	Rendes tantárgyak							Bendkívüli tantárgyak		Magaviselet
	Hittan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Számítan	Rajzoló mértan	Szépíráás	Francia nyelv	Műének	
Lipinczky Lajos	1	3	3	4	2	2	1	—	—	2
Marton Gyula	1	1	2	1	1	1	1	—	—	2
Medek Rajmund	3	3	4	3	3	2	2	—	—	1
40. Nagy Tihamér	1	1	2	1	2	2	2	—	—	1
Offenmüller Béla	2	2	2	3	2	2	3	—	—	2
Ohmán János	1	2	2	3	2	2	1	—	2	1
Ország Imre	1	1	2	2	1	3	2	—	—	1
Pauer Miksa, ism.	1	1	2	2	1	2	2	4	—	1
45. Pocska József	1	2	2	3	3	3	1	—	—	1
Prann Gyula	2	3	4	3	2	2	2	—	—	2
Rehaidschek Béla	2	2	3	3	2	3	2	—	—	2
Rein Sándor	1	2	2	3	3	3	2	—	—	2
Rosenthal Hugó, héb.	1	2	2	3	2	2	2	—	—	2
50. Rott Nándor	1	1	1	1	1	1	1	—	—	1
Skoff Zoltán	1	2	2	3	1	2	2	—	—	1
Spett Ferencz	1	1	1	2	2	2	1	—	—	1
Schneider Béla	1	1	1	1	1	1	1	1	—	1
Szalay István	3	3	4	4	2	2	1	—	—	2
55. Szemenyei Andor	1	1	1	1	1	1	1	—	—	1
Sztankovich Szilárd g. k. v.	1	2	2	3	1	3	2	—	—	2
Táborszky Nándor	2	3	4	4	3	2	3	—	—	2
Trux Hugó	1	2	3	3	3	3	2	—	—	2
Voigt Ede	2	3	4	3	4	3	3	—	—	1
60. Zubriczky Aladár	1	1	1	1	1	1	1	—	—	1
Zsiga József	2	2	2	3	3	2	1	—	—	2

Összesen: 61.

I. B) osztály.

A tanuló neve	Rendes tantárgyak						Kendkívüli tantárgyak		Magaviselet	
	Hittan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Számtan	Rajzoló mértan	Szépíráás	Francia nyelv		Műének
Bakonyi István	1	1	2	2	1	1	—	—	2	1
Bárány Ernő	2	3	3	3	2	1	1	—	1	2
Beringer Péter	3	3	3	2	3	3	2	—	—	1
Debreczeny Árpád	2	3	3	3	3	3	3	—	—	1
5. Doktay Andor	1	1	1	1	1	1	1	—	—	1
Dubszky Alfréd, héb.	1	1	1	1	1	1	1	—	—	1
Dudics Oszkár	1	2	3	3	2	3	3	—	—	1
Engelhardt Dezső	1	3	3	2	3	1	2	—	—	1
Engelmayer Ödön	1	2	2	1	2	2	2	—	—	1
10. Fanda István	1	4	4	3	3	2	2	—	—	1
Farnady Elemér	1	1	2	2	2	3	3	—	—	2
Fodor Árpád	1	2	3	3	1	2	1	—	—	1
Formágyi Imre	2	3	3	2	3	3	3	—	2	1
Friedmann Lipót	1	1	2	1	1	2	2	—	—	1
15. Geppel Imre	1	3	3	3	2	3	2	—	—	1
Gross Aladár	3	3	3	3	3	3	2	—	—	1
Hajder Rezső	1	2	2	2	1	2	2	—	2	1
Haluska Lajos	1	3	3	1	3	3	2	—	—	1
Heidrich Antal	2	2	2	1	1	2	2	—	—	1
20. Heuthaler József	1	3	3	2	2	2	2	—	—	1
Keszthelyi József	2	3	3	2	1	2	1	—	—	2
Kégl János	1	1	1	1	1	1	1	—	—	1
Knorr Zoltán	1	2	3	3	1	3	2	—	—	1
Krywald Ottó	1	1	1	1	1	1	1	—	—	1
25. Lang Árpád	2	3	3	3	2	3	2	—	—	1
Leitner Vilmos, héb.	1	1	1	1	1	2	2	—	—	1
Mayerhoffer Károly	2	4	4	3	2	2	1	—	—	1
Meinhart Bertalan	2	3	3	3	3	3	2	—	—	2
Mieth István	1	2	2	2	2	2	1	—	—	1
30. Minnich Jenő	1	1	2	1	2	2	2	—	2	1
Molnár Béla	2	3	3	3	3	3	2	—	—	1
Nagy Béla	3	3	4	4	3	2	2	—	—	2
Ocskay Rezső	1	3	3	2	3	3	3	—	—	1
Paulay Győző	2	3	4	4	2	2	2	—	2	1
35. Párducz János	2	3	3	3	3	3	2	—	—	1
Perina József	1	2	2	2	2	2	1	—	—	1
Piufszich Oszkár	2	3	3	3	2	3	3	—	—	1
Pórszász Nándor	2	3	3	3	3	3	1	—	—	1
Prochászka Aladár	1	1	1	2	2	2	1	2	1	1
40. Spiegl Frigyes	2	3	3	3	3	2	2	—	—	1
Steidl Adolf	1	2	2	1	2	2	2	—	—	1
Szaszovszky József	1	1	1	1	1	1	1	—	—	1

I. B) osztály.

A tanuló neve	Rendes tantárgyak							Rendkívüli tantárgyak		Magaviselet
	Hittan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Számítan	Rajzoló mértan	Szépírás	Francia nyelv	Műének	
Szemerédy Lajos	3	3	4	2	3	3	1	—	—	1
Schill Gusztáv	2	4	3	4	4	3	1	—	2	2
45. Schmedhoffer Antal.	1	2	2	3	2	1	2	—	2	1
Tóásó László	1	2	2	3	1	2	1	—	—	1
Tsida Ferenc	2	3	4	4	3	2	2	—	—	2
Ujházi György	3	3	3	3	3	3	2	—	3	2
Viola Lajos	2	2	2	2	3	3	2	—	—	1
50. Weidlinger Géza	1	2	2	1	2	2	1	—	—	1
Wascher László	3	4	4	4	4	3	2	—	—	2
Wertheimer Aladár, héb.	1	1	1	1	2	1	1	1	—	1
Woratsek Antal	1	1	1	1	1	1	1	—	—	1
Wottava Róbert	3	3	4	4	4	2	2	—	—	2
55. Weixlgärtner Tódor	3	3	3	3	3	2	1	—	—	1
Zitterbarth Vilmos	1	3	3	3	3	2	2	—	—	1

Beteg : Guszmann Géza.

Kimaradtak : Gottschlig József, Horváth Ferencz, Szim merth Imre, Weiner Lajos, Wiesner Olivér.

Ö s s z e s e n : 62.

A beírt tanulók összes száma 604.

VII.

A sorozatban használt rövidítések magyarázata.

G. k. v. = görög keleti vallású; ág. v. = ágostai vallású; h. v. = helvét vallású; héb. = héber; ö. d. ösztöndíjas; ism. = ismétlő; * = a görög nyelv vagy a rajz tanulása alól fölmentetett.

A tanulmányi előmenetelre nézve

- 1 annyi mint jeles
- 2 " " jó
- 3 " " elégséges
- 4 " " elégtelen

A magaviseletre nézve

- 1 annyi mint jó
- 2 " " szabályszerű
- 3 " " kevésbé szabályszerű
- 4 " " rossz.

VIII.

Statistikai kimutatás a tanulókról.

1. A tanulók általános áttekintése.

Osztályban	A tanév alatt volt a tanulók közül:										A tanév végén megmaradt tanulók közül volt:										Év közben				
	szám szerint			előmenetel szerint							szüleik polgári állása szerint			vallásra nézve				nyelvre nézve (minő nyelveket beszélnek?)							
	beírva	haladó	ismétlő	értelmiségi	Önálló östermeiők [föld- birtokok és bérlek.]	Önálló kereskedők és iparosok	Allami és magán tisztviselők	Személyes szolgáló- latot tevők	szám szerint	róm. kath.	gör. kel.	ágost. hitv. evan- gelikus	helvét hitv. evan- gelikus	héber	magyar csupán	magyar, német	magyar, német, tót	magyar, német, cseh	magyar, német, szerb	magyar, francia	magyar, német, francia	beteg volt			
I. A.	61	57	4	28	—	22	8	3	61	56	1	—	—	4	23	38	—	—	—	—	—	—	—	—	—
I. B.	62	60	2	14	3	20	17	8	56	53	—	—	—	3	31	22	—	—	—	—	3	1	5	—	
II.	95	94	1	41	20	23	9	2	95	82	3	3	4	3	49	42	—	—	1	—	3	—	—	—	
III.	95	94	1	31	14	30	14	6	88	73	—	2	2	11	40	40	4	1	—	—	3	1	6	—	
IV.	88	84	4	37	16	24	5	6	82	68	1	—	4	9	33	38	2	—	—	2	7	—	6	—	
V.	70	66	4	31	10	16	7	6	63	58	—	1	1	3	30	28	2	—	—	1	2	—	7	—	
VI.	53	53	—	29	3	6	7	8	52	46	—	—	—	6	19	27	3	1	—	—	2	—	1	—	
VII.	42	42	—	16	3	17	4	2	33	23	—	2	—	8	7	23	2	—	—	—	1	2	6	1	
VIII.	38	38	—	22	3	10	3	—	36	28	—	—	—	8	10	18	1	—	—	—	7	—	—	2	
Össze- sen	604	588	16	249	72	168	74	41	566	487	5	8	11	55	242	276	14	2	1	3	28	4	29	3	

2. A tanulók származási helyének áttekintése.

L a k h e l y	O s z t á l y.									Összesen
	I. A)	I. B)	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	
Helybeli	46	49	69	50	47	38	29	19	20	367
Abauj-Torna megyei	—	—	2	—	2	1	—	—	—	5
Arad	—	—	—	1	—	1	—	—	1	3
Arva	—	—	—	—	—	—	1	1	—	2
Bács-Bodrog	—	—	1	1	2	—	2	—	—	6
Baranya	1	—	1	1	2	1	—	—	—	7
Bars	—	—	—	—	1	—	—	1	1	3
Bereg	—	—	—	—	—	—	1	—	—	2
Besztercze-Naszód	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1
Bihar	—	—	1	1	3	—	1	—	—	6
Borsod	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1
Csanád	—	—	—	1	2	—	1	—	—	4
Csongrád	—	—	—	—	1	—	—	—	1	2
Esztergom	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1
Fehér	4	1	2	1	3	—	1	3	—	15
Gömör	—	—	—	2	1	—	1	—	1	5
Győr	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Heves	1	2	1	4	—	1	2	—	—	11
Hont	1	1	—	—	—	1	1	—	—	4
J.-N.-K.-Szolnok	—	—	1	1	2	2	1	—	—	7
Kolos	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1
Komárom	—	—	—	—	—	4	3	1	2	10
Krassó-Szörény	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1
Liptó	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Mármaros	—	—	—	1	—	2	—	—	—	3
Maros-Torda	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1
Nógrád	—	—	1	2	—	—	—	—	—	3
Nyitra	—	—	1	—	3	—	2	1	—	7
Pest	5	3	4	10	5	3	2	2	2	36
Pozsony	—	—	—	—	1	—	—	1	—	4
Sáros	—	—	1	—	—	1	—	—	—	2
Somogy	—	—	—	—	2	—	1	—	1	4
Sopron	—	—	1	1	—	—	—	—	—	2
Szabolcs	—	—	2	—	—	1	—	—	—	3
Szathmár	—	—	1	1	—	3	1	—	—	6
Szepes	—	3	—	2	—	—	—	—	—	5
Temes	—	—	—	—	1	1	—	—	—	2
Tolna	—	1	—	2	2	—	2	3	1	11
Torontál	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1
Trencsén	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1
Ung	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Veszprém	—	—	1	—	2	2	—	2	—	7
Zala	1	1	2	5	1	1	1	2	1	15
Zemplén	—	—	—	—	—	1	—	—	1	2
Horvát-Szlavonországi .	—	—	2	—	1	1	—	—	—	4
Ausztriai	2	1	—	3	—	1	—	—	—	7
Csehországi	—	—	—	1	1	—	—	1	—	3
Lengyelországi	—	—	—	—	—	1	—	1	—	2
Stayerországi	—	—	—	—	1	—	—	1	—	3
Görzsi	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1
Oláhországi	—	—	—	—	—	—	1	—	1	2
Hannoveri	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Összesen	61	62	95	95	88	70	53	42	38	604

2. A tanulmányozás eredményének áttekintése osztályonként.

T a n t á r g y a k	I. A) osztály.				I. B) osztály.				II. osztály.				III. osztály.				IV. osztály.			
	jelas	jó	elégseges	elégtelen	jelas	jó	elégseges	elégtelen	jelas	jó	elégseges	elégtelen	jelas	jó	elégseges	elégtelen	jelas	jó	elégseges	elégtelen
1. Hittan	44	15	2	—	32	16	8	—	66	19	10	—	67	15	6	—	58	17	7	—
2. Magyar nyelv	19	24	18	—	13	13	25	5	18	3	39	1	24	22	42	—	22	18	37	5
3. Német nyelv	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	40	19	22	7	26	19	29	8
4. Latin nyelv	14	25	11	11	9	14	25	8	2	36	34	5	18	17	46	7	12	21	42	7
5. Földrajz	17	11	24	9	15	14	21	6	32	17	34	12	45	23	19	1	47	18	16	1
6. Fizikai földrajz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	38	25	23	2	—	—	—	—
7. Történelem	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	44	21	17	—
8. Számtan	18	25	14	4	15	18	20	3	22	26	41	6	19	24	35	10	20	20	41	1
9. Természettrajz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	26	38	16	2
10. Rajzoló mértan	15	26	20	—	11	14	21	—	27	50	17	1	54	28	6	—	41	31	10	—
11. Szépirás	29	27	5	—	20	30	16	—	45	43	7	—	50	35	3	—	—	—	—	—

T a n t á r g y a k	V. osztály.				VI. osztály.				VII. osztály.				VIII. osztály.			
	jelas	jó	elégseges	elégtelen	jelas	jó	elégseges	elégtelen	jelas	jó	elégseges	elégtelen	jelas	jó	elégseges	elégtelen
1. Hittan	39	15	9	—	42	7	3	—	27	6	—	—	29	7	—	—
2. Magyar nyelv	14	18	27	4	15	20	16	1	10	16	7	—	8	19	9	—
3. Német nyelv	14	19	29	1	10	29	12	1	7	13	13	—	6	16	14	—
4. Latin nyelv	12	21	30	—	9	29	13	1	6	13	14	—	7	21	8	—
5. Görög nyelv*)	4	10	33	16	5	28	16	2	7	9	16	—	14	14	7	—
6. Történelem	34	14	15	—	35	12	5	—	23	6	4	—	32	4	—	—
7. Mennyiségtan	5	19	29	10	10	19	16	7	7	12	14	—	6	14	16	—
8. Természettan	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9. Természettrajz	23	26	14	22	23	7	—	—	13	9	10	1	8	16	12	—
10. Bölcsészet	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	17	12	—

*) A VI. osztályban 1, a VII-ikben 1, a VIII-ikben 1 mentes a görög nyelv tanulása alól.

IX.

Az érettségi vizsgálatok eredményének áttekin-
tése az 1882—83-iki tanév végén.

Jelentkezett	Írásbeli vizsgál- tot tett	Szóbeli vizsgál- tot tett	Érettnak nyilvánítá- tott		A választott életpálya									
					theologiai	juridikai	medikai	philoso- phiai	gazdá- szati	technikai	katonai	diploma- tiai	kereske- délni	hivatal- nokai
40	40	40	5	35	4	17	7	3	2	2	2	1	1	1

X.

Figyelmeztetés.

A jövő 1883—4-ki tanév szeptember hó 1-én veszi kezdetét. Erre a beiratások augusztus hó 29., 30. és 31-én a délelőtti órákban történnek.

A fölvételnél előnnyel bírnak az első két napon az idevaló katolikus növendékek, azután az idevaló más vallásuak, végre a vidékiek.

A felvétetni kívánó tanuló a felvételre szülei, gyámja vagy ezek megbízottja kíséretében személyesen tartozik az igazgatónál és az illető tanároknál jelentkezni.

A nem helyben lakó szülék vagy gyámok gyermekök vagy gyámoltjok felvételekor alkalmas helyettest tartoznak nevezni, kire a házi felügyeletre nézve jogaikat és kötelességeiket átruházzák, hogy az a gondviselése alá helyezett tanulóra nézve a tanodának fegyelmi s tanulmányi közléseit neökben elfogadhassa. A szülék vagy gyámok az e részben netán időközben történt változtatást személyesen vagy írásban tartoznak a gymnasiumi igazgató vagy osztályfőnök tudomására juttatni, míg másrészt a tanári kar jogában áll, ott, hol alapos oknál fogva a házi felügyeletet elégtelennek vagy épen károsnak tapasztalja, tanártestületi határozat alapján követelni, hogy a felügyeletben czélszerű változás tétessék.

Az első osztályba szabályszerűen csak oly tanuló léphet, ki a 9. évet betöltötte és 12 évnél nem idősebb, mely körülmény keresztlevel, illetőleg hiteles születési bizonyítvány alapján igazolandó. Tizenkét évnél idősebb fiu felvétele fölött a tanártestület határoz. Ismereteinek mértékére nézve megköveteltetik, hogy a népiskola negyedik osztályának tananyagában kellő jártassággal birjon; ez ismereteit

külön felvételi vizsgálattal igazolja, mely az első osztálybalépni kívánók mindenikére nézve kivétel nélkül kötelező.

A felsőbb osztályokba való felvétel a megelőző osztálynak sikeres végeztétől függ, és vagy arról tanuskodó nyilvános iskolai okiratok (Bizonyítvány és Tudósítvány), vagy ezek hiányában külön vizsgálat alapján történik. Ha ez okiratokból (Bizonyítvány és Tudósítvány, mely utóbbi a végzett tananyagról ad felvilágosítást) az következtethető, hogy a fölvétetni kívánó tanulónak előmenetelét azon osztályban, melybe fölvétetni kíván, alig remélhetni, az illető tanuló fölvételi vizsgálat alá vonatik, s annak eredményéhez képest alsóbb osztályba is soroztathatik.

Oly tanulóknak, kik egy tantárgyból nyertek elégtelen osztályzatot és kiket a tanári kar képeseknek tart arra, hogy a szünidő alatt önszorgalmukból pótolhadják mulasztásukat, megadja az engedélyt, hogy a szünidő három utolsó napjának valamelyikén javító vizsgálatra jelentkezzenek. Kik két tantárgyból nyertek elégtelen tanjegyet, azok a nm. vallás- és közoktatási magy. kir. ministeriumhoz folyamodhatnak, hogy a szünidő végén javító vizsgálathoz bocsáttassanak; folyamodványaikat azonban a gymnasiumi igazgatóságnál július hó 4-én tartoznak benyújtani, hogy ez véleményezésével ellátva a tankerületi kir. főigazgatóságához és ez a magas ministeriumhoz áttehesse. Ezen javító vizsgálatához más tanintézetnél nem bocsáttatnak.

Kik kettőnél több tantárgyból nyertek elégtelen osztályzatot, az osztály ismétlésére utaltatnak.

Kik a tanév kezdetén kívánnak érettségi vizsgálatához bocsáttatni, legkésőbb augusztus hó 31-én jelentkezzenek.
